

S z e m t a n u j a v o l t a m

Titó délvidéki vérengzésének

Írta:

SZIGETHY GYÖRGY

CLEVELAND, OHIO
1956

Alkalmam volt résztvenni a Délmagyarország Felszabadító Tanácsának Clevelandban 1956 február 26-án megtartott közgyűlésén. Félrehúzódtam és hallgattam a beszámolókat. Arról az emberfeletti munkáról, amit rövid működésük ideje alatt végeztek a "hivatalos magyar vezető" politikusok határozottan negatív magatartása ellenére.

Amíg a különböző délszláv emigrációs csoportok igyekeznek a saját és a nemzetközi sajtóban állandóan napirenden tartani az eljövendő újjárendezés utáni határok problémáját, igényt jelentve be az általuk Vajdaságnak nevezett területre, addig, sajnos, "hivatalos" magyar politikai körök rszéről agyonhallgatással igyekeznek csökkenteni a DFT munkájának jelentőségét.

Míg a Magyarországot körülvevő államok emigráns politikusai mindent elkövetnek, hogy a nyugati világ vezető politikusait megnyerjék, hogy a közép európai újjárendezésnél ha meg nem is nagyobbíthatják, de legalább megszilárdítsák határaikat, megtartva maguknak mindazon területeket, melyeket a két világháború után védtelenül kiszolgáltatott magyarságtól politikai ügyeskedéssel elvettek.

Csak a "hivatalos" magyar emigráns politikai körök hallgatnak rendületlenül az eljövendő Magyarország határainak kérdésében, viselkedésükkel azt a hitet keltve, hogy az elkövetkezendő újjárendezésnél nekünk magyaroknak nincsenek igényeink. Hogy mi nem kívánjuk a két világháború utáni békeszerződésekben ellenünk elkövetett igazságtalanságok jóvátételét.

Én nem térhetek ki Erdély és a Felvidék a Délvidékkel azonos problémáira, hanem el fogom mondani az elszakított Délmagyarország népének mérhetetlen szenvedéseit, amit 1944 októberétől, a titóista partizán uralom kezdetétől a Vajdaságban, a mai napig átélt, s amit én saját szemeimmel láttam.

Célom az igazság ismertetése, híradás Délmagyarországról, hogy ezzel eloszlassam azt a hitet, amit a titóista porhintők olyan ügyesen terjesztenek nyugati felelős politikusok között. Hogy a Délvidéken minden a legnagyobb rendben van. Eskümnem kívánok eleget tenni azzal, hogy elmondom azokat a szenvedéseket, amelyeket Délvidék népe átélt és átél a mai napig, s amelyekről idáig majdnem semmi sem szivárgott ki Nyugatra. Hogy ismertessem azt a hősie és meg nem alkuvó harcot, melyet a Délvidék magyarsága folytat mindenkitől magára hagyatva, immár tizenkettedik éve, hogy el ne merüljön a pánszlávizmussal szövetkezett bolsevista pokol gyűlölet-tengerébe.

Kedves DFT Vezetőség. Tagok és kedves Homonnay Elemér barátom. Folytassátok harcotokat Délmagyarország felszabadításáért. Mert csak az van elveszve, amiről saját magunk is lemondunk. Adjon erőt az a tudat talán hosszúra nyúló küzdelmekben, hogy Délmagyarország népe is állja keményen a vártát, minden poklon, minden szenvedésen keresztül és én ezért oda kívánom írni szenvedéseiket a DFT közgyűlés jegyzőkönyvének margójára . . .

Ujvidéken voltam akkor

1944 szeptember végén Bácskában megjelentek az első bánáti menekültek véget nem érő kocsioszlopai. Nagyobbára népi németek, de jócskán akadtak magyarok is közöttük.

A kocsik körül kezükben fegyvert szorongató öregek és 10—12 éves gyermekek szomorú me-

nete haladt. Nemsokára visszavonuló német katonai alakulatok dübörgése rázta a földet. Délkelet-Európa lángokban állott és a bolsevista tüzvész lángjai már átcsaptak a Tisza-Duna közébe is.

Ujvidéken voltam akkor.

A várost valami megnevezhetetlen szomorúság lepte meg. Az elkövetkező borzalmak előre vetették árnyékukat. Azok, akiknek ismerőseik és rokonaik voltak az anyaországban, megkezdtek menekülésüket. Az anyaországból származó tisztviselők megkezdtek vagyonkájuk és családtagjaik biztonságba helyezését. Mindenki aki tehette, északnyugatra huzódott. De a bácskai magyarságnak helytállást parancsolt végzete. Ott maradtak martalékul a pánszlávizmussal ölelkező, vértől részeg titóista partizán hordák védtelen, szabad prédájának.

1944 október 20-án az utolsó rendfenntartó csendőralakulatok is sorsára hagyták Ujvidéket. Zomborban már a partizán csöcselék garázdálkodott. Óbecsénél a Tiszán átkelt szovjet csapatokkal egyesült partizán hordák remélték elválni az Ujvidékről Budapest felé vezető vasutvonalat, hogy ily módon megakadályozzák a Bácskában rendfenntartó szolgálatot teljesítő csendőralakulatok elvonulását. Ez nem sikerült. A csendőrség az utolsó percig kitartott ugyan, de még idejében visszavonult a Dunán keresztül.

Hogyan érkeztek meg a "felszabadítók"?

Ujvidékre az első szovjet és partizán csapatok 1944 október 22-én érkeztek meg. Mikor hire futott a városban, hogy jönnek a "felszabadítók", páran, mint önmagukat kinevezett "fogadó bizottság", elibük indultak. Nem sok eredménnyel, mert senki nem tudta, honnét is jönnek, melyik irányból.

A "fölszabadítók" bevonulása között és a ki-

vonuló utolsó csendőralakulatok kivonálása között lévő három napon keresztül "senkiföldje" volt a város, azonban kilengések akkor még nem történtek. Az örömet titkolni alig tudó szerb lakosság behúzódott házaiba, csak az ablak függönyén keresztül lestek ki az utcára, türelmetlenül várva a "fölszabadító" hadsereget. A város nemhivatalos feje ezekben a napokban Olimpia volt, egy szerb pap, aki a magát "népfölszabadító hadseregnek" nevező partizán hordák és az orosz-bolsevista csapatok bevonulásának méltó fogadását előkészítette.

A fogadási ünnepség azonban kinos incidenssel kezdődött.

Mikor 1944 október 22-én délután Ujvidékre megérkezett egy autóval egy szovjet őrnagy, pár partizán "tiszt" kíséretében, mindenki nagyszabásu ünnepi beszédet várt. Az oroszok közeledésének hírére a szerb és szláv lakosság nagy tömegben ellepte a nagytemplom és a városháza közötti teret, lesve a történeteket.

A telepnek nevezett részen, ahol a lakosság tulnyomó részben szinmagyar volt, ott lakásaiba zárkózott a sorsára hagyott magyarság.

A téren várakozó tömeg, mert még mindig nem volt bizonyos abban, hogy a magyarok egyik percről a másikra nem térnek-e vissza, óvatosan és csendesen viselkedett. De mikor meglátták az első szovjet és partizán "tishti átvevő küldöttséget", frenetikus "zíveli" üvöltésben törtek ki.

Az őrnagy kikászálódott az autóból és ebben a percben megérkezett egy orosz katonai teherautó is, rajta pár orosz katona és partizán. A tisztet fölemelték a teherautóra a kezében szorongatott ötliteres boroskorsóval együtt, amit nemrég "zabrállhatott" és mint "utánpótlást" magával hozta a város átvételére.

A tömeg elnémult. Mindenki azt leste, mit fog mondani az őrnagy.

Váratlan dolog történt. Az őrnagy fölemelte

a korsót a szájához, nagyot huzott tartalmából, aztán azt mondta:

— No, zdravstvujtye!

S ezzel részéről az átvétel és üdvözlőbeszéd be volt fejezve.

A tömeg azonban úgy éljenezte, mintha a világ legjobb szónoki teljesítményét nyújtotta volna.

Utána egy partizán tiszt beszélt. Beszéde telve volt puffogó frázisokkal:

— Titó elvtárs és a népfelszabadító hadsereg üdvözlét hozom nektek! — kezdte beszédét. És félóraig beszélt. Utána Olimpia, a pap beszélt, köszöntve a "fölszabadító" testvéreket. Sztalin és Titó éltetésével fejezve be beszédét. A szlávok lelkesedése határtalan volt. Ha a partizán-szovjet csapatok bevonulása előtti bizonytalanság még féket rakott bosszus tömegösztonaikra, most annál hangosabbak lettek. Mindenki állítólagos sérelmekről beszélt. Mindenkinek volt bosszuállni valója a "megszálló magyar fasisztákon". És főként az itt rekedt ártatlan magyarságon.

Hogyan termettek a "hősök"?

Érdekes volt megfigyelni, mennyi "hős" született egyszerre. Öregje, fiatalja állítólagos partizán hőstetteivel dicsekedett. Egy Csirpanov nevű cipész hazafias felbuzdulásában igazi partizán "hősi" módra hátulról lőtt nyakon egy csendőrt, akinek azonban még volt annyi ereje, hogy pisztolyt rántson és megfordulva, a támadót agyonlőjje. Ez még 1943-ban volt. Csirpanov a "néphős" elnevezést kapta és utcát neveztek el róla Ujvidéken, az az utca, ahol "hőstettét" végrehajtotta és ahol a megérdemelt büntetést a helyszínen meg is kapta szerencsétlen áldozatától, aki a helyszínen szintén meghalt, az ő nevét viseli.

Megkezdődik a bosszu.

Azon az éjszakán már megkezdődött a terror. Akinek valami személyes ellenségeskedése volt magyar szomszédjával, az leszámolt szabadon. Husz év előtti jelentéktelen sérelmeket halálos módon bosszultak meg.

Estefelé megérkeztek a nagyobb szovjet csapatok is, utánuk jöttek a "népfelszabadító hadsereg" partizánjai, feleségestől, gyermekestől. Nagyobbára montenegróiak, a ma már mindenki által utált "Crno Gorac"-ok szedett-vedett ruházatban, szedett-vedett fegyverzettel, piszkosan-rongyosan. A józanabb szerbek hátán hideg futott át. Akkor mondta nekem egy szerb ügyvéd:

— Vajjon milyen lesz az a szabadság, amit ez az analfabéta, rongyos, tudatlan tömeg hoz?

Megkezdődött a magyarság tragédiája

A szerb csőcselék kedveskedni akart a bevonuló szovjet "felszabadítóknak", így hát még a bevonulás estéjén utat mutattak nekik a magyar családok házaiba, hogy ott vannak "barisnyák". Sok szerencsétlen magyar asszony és leány menekült ki azon az éjszakán lakásának ablakán a sötétségben keresve menedéket a szovjet katonaság elől. Menekülő asszonyok sikoltozásától, apák és férjek átkozódásától volt azon az éjszakán hangos a magyar lakta "telep."

Ezen a napon kezdődött meg a magyarság immár tizenkettedik éve tartó tragédiája Dél-magyarországon.

A partizán had bevonul

Másnap a partizán hordák bevonulása fokozódott. Jöttek lovas kocsikon és gyalog. Furcsa, tragikomikus látvány volt. Egyiken német SS-

zubbony feszült, rongyos civil nadrággal, meztláb, a másikon bulgár katona köpenyeg, angol géppisztollyal. Közöttük rengeteg nő is. Csak egy közös vonásuk volt: a hihetetlen szenny. Ez jellemezte őket. Fejükön a német és orosz katonasapka formájának egy variációja, a "titovka", ami a mai napig a jugoszláv hadsereg használatában maradt, persze most már szürke "uniform" anyagból készítve.

A partizán "tiszték" . . .

A "tiszték" valamivel jobban öltözve, de komikus látvány volt a legtöbbször civil ruha karjára varrt rangjelzés, az arany sáv, politikai komiszároknál a sávon a csillag, csapattiszteknél a sáv fölött. Még az orosz csapatok is megvetéssel nézték őket. A szerb lakosság azonban mint felszabadítóit ünnepelte ezt a hordát, hiszen egy pohár pálinkáért hajlandók voltak agyonlőni bárkit, akit nekik megmutattak. A sok pálinkázásnak az lett a vége azokban a napokban, hogy utána elmentek felkeresni a házigazda "ellenségét" és a helyszínen agyonlőtték.

Hogyan viselkedtek a bolgárok a Délvidéken?

Annyira elharapóztak ezek a dolgok, hogy a lakosság, főleg a zaklatott magyarok és németek a szovjet csapatoknál tettek panaszt. Persze, mire a nagy kegyesen kiküldött orosz járőr megérkezett, a bosszuállók már elpárologtak. Itt kell megemlítenem az oroszokkal együtt érkezett bolgár csapatok sokkal emberségesebb magaviseletét, ezek néha az általuk is gyűlölt szovjet katonák garázdálkodása ellen is védelmet nyújtottak a magyar lakosságnak. De a tulkapások olyan méretet öltöttek, hogy azt lehetetlen lett volna a legjobb akarattal is megakadályozni. A jóakarat meg csak egyesekben volt meg.

A partizán alakulatok aztán "hivatalosan" is megkezdték a bosszuállás művét.

Három magyar pilóta a temerini temetőben

Október 24-én már falragaszok jelentek meg Ujvidék utcáin. Felszólítva mindenkit, hogy az esetleg nála lévő fegyvert, amit a kivonuló magyar "fasiszták" hátra hagytak, szolgáltatassák be a legközelebbi partizán alakulatnál. Azonkívül: minden egyén, aki a volt "megszálló" magyar hadseregből ittmaradt, jelentkezzék, különbeni agyonlövés terhe mellett. Így került kezükbe három fiatal magyar repülő, akiket az ujvidéki repülőtérrel helyeztek ki 1944 nyarán Temerin községbe. Visszamaradtak Temerinben, mert ott megnősültek és a feleségükkel maradtak, talán abban reménykedve, hogy azok majd megvédik őket. A három magyar pilótát egy partizán nő lőtte agyon a temerini temetőben . . .

A három szerencsétlen magyar fiu sirját minden évben halottak napjára felvirágozza a temerini magyarság kegyelete, pedig a partizán hatóság tiltja azt.

Partizánok ünnepelnek

A szláv lakosság napokig örömmámorban uszott. Az ablakokban Titó és Sztalin képei. Az utcán öregje, fiatalja vöröscsillagos jugoszláv papirlobogót hordott kezében. Majdnem mindenkinek fejében a vöröscsillagos "titovka" diszelgett. A partizánok is kezdtek már kiöltözödni. Először az elhagyott magyar üzleteket rabolták ki, utána meg "önkéntes" adakozásra szólították fel a város kereskedőit. Csoportokban járták végig az utcákat, egyik csoport a másik után. És mindegyiknek adni kellett. Hiszen ők megszolgálták, hiszen ők a felszabadítók, akik az erdőkben voltak 1941—43 óta. Ez

már a szlávság örömét is megrontotta. Az "önkéntes" felajánlásoknak se vége, se hossza nem volt. Ha valaki nem adott volna, az egyenlő lett volna azzal, hogy magát népellenségnek nyilvánította, s ezzel a halálos ítéletet magára ki-mondotta. Nem telt el egy hét, a partizán fel-szabadítókkal jóllaktak a szerbek, szlávok is. Első napokban úgy tódultak a partizán csapa-tok közé, mint aki lakodalomba megy. Éjjel-nappal szóltak az utcán a harmonikák. Parti-zán dalokat üvöltöttek részegen az utcákon, nők és férfiak vegyesen. Egy hét múlva már nem igen volt hozzá kedvük. De akkor már menniök kellett, akarva, akaratlanul, félszem-mel, sántán, avagy öregén is.

Az utcákon akkor még rengeteg volt a par-tizán, vállukon géppisztoly, derék és válszíjjal, külön táskával, a később annyit gunyolt "tor-bicával", amelybe rengeteg színes és más ceru-zát raktak, lehetőleg térképpel és papírral. Igaz, írni a montenegróiak kilencven százaléka nem tudott. De nem is a ceruza, hanem a sok szij volt a fontos.

A magyar férfilakosság összefogdosása

Még október 23-án megkezdődött a várost kettészelő vasutvonalról nyugatra lévő telepen a magyar férfilakosság összefogdosása. Gép-pisztolyos partizán katonák éjjel hurcolták el lakásukból a magyar férfiakat, rendszerint egy-egy helybeli haragos utmutatása és vezérlete alapján. A feljelentő legtöbbször részt is vett az elhurcolásban. Közben részeg csőcselék járta a magyar lakásokat, fasiszta bujkáló katonák keresésének ürügyével. Persze, szorgalmasan raboltak. Ez volt a főcél. Elvittek mindent, ami megtetszett. De itt aztán közbelépett a parti-zán hatóság is. Nem azért, mintha a magyar-ságot akarták volna védeni. Korántsem azért. Hanem, mert a rablás partizán privilégium

volt. Tehát a rablást a maguk érdekeibe való illetéktelen belegázolásnak tekintették. És igazi partizán kiméretlenséggel meg is torolták.

Igy lőttek agyon három cigányasszonyt, akik a telepen az elhagyott magyar házakban raboltak. Kora hajnali órákban egy partizán járőrbe ütköztek, akik igazoltatták őket, megnézték a náluk lévő holmit és azonnal látták, hogy ez rablás eredménye. Nem sokat teketóriáztak. Elkisérték őket az ujvidéki állomás közelében lévő kis parkig, a sportpályához van közel. Ott lőtték agyon őket, két napig ott hevertek temetetlenül. Utána ott kaparták be őket a parkban, a helyszínen. Valószínűleg jelenleg is ott nyugszanak a szerencsétlenek.

Erőszak, rablás és elhurcolás

A városi csőcselék azonban új "fogást" talált ki. Nappal járták a házakat és kikémlelték, hol vannak fiatal lányok és asszonyok, azokhoz kalauzolták aztán éjszaka a berugott szovjet katonákat. És ellenszolgálatul ők közben raboltak a katonák védelme alatt, akikbe a partizán járőrök soha nem mertek bele kötni.

Közben folytak az elhurcolások. Az összes elérhető magyarokat és németeket igyekeztek elfogni. A németeket családotól, beleértve a kisgyerekeket is. Magyaroknál inkább csak a férfiakat, de néhol az egész családot is.

A Most Sumadijska utcai csavargár

A németek gyűjtőhelye a Most Sumadijska utcában volt, a csavargárban. Itt helyezték el őket. A gyárból a gépeket a németek elvitték még visszavonulásuk előtt. Az ellátásukról persze tökéletesen elfeledkeztek. Az üresen maradt német házakat aztán lepecsételték, de először a nekik tetsző dolgokat mind elvitték belőle.

Hüvös őszi idő volt már akkor, mégis nem

adtak ezeknek a szerencsétleneknek még csak szalmát sem fekvőhelyül, hanem a csupasz betonon kellett feküdniök. Jobb ruháikat és lábbelijüket azonnal elszedték, értéktárgyaikkal és esetleg magukkal vitt takaróikkal együtt. Mint cinikusan mondták, halottaknak nincs erre szükségük. A tömeget sorba állították a gyár udvarán, ott felszólították őket, adják oda "őrizetre" jegygyűrűiket, óráikat, a nők függőiket. Előzőleg már rendeztek egy kutatást ékszerek után. De másodszor már véresen komoly volt a dolog. Felszólították őket, ha valakinél valamit eldugva megtalálnak, akkor azt a helyszínen lelövik. Tényleg, két németet a gyár udvarán a többiek szeme láttára agyonlőttek és a többieket ott elléptették a halottak előtt, hogy ezzel megtörjék őket. Az eredmény persze nem maradt el.

Milos partizán

Különösen kitűnt a kinzásban egy Milos nevet viselő alacsony partizán. Ez a hóhér aztán később a zrenyanini internálótáborban is működött, sok ott átment ember csikorgatja fogát, mikor a nevét hallja, mert ott is kitűnt szadista viselkedésével. Sajnos, a vezetéknévét sohasem sikerült megtudnom, de olyan sok embert kinzott meg, hogy arcát sohasem tudjuk elfeledni.

A dunai téli kikötő

A magyarokat a volt dunai téli kikötőbe, ahol annakidején a magyar folyamőrség tanyázott, vitték. Ez volt a központja a további öldökléseknek, likvidálásoknak. Itt ugyancsak napokig elfeledkeztek mindennemű ellátásról, vízről, élelemről. A túlélők elbeszélése szerint, akik között egy barátom is van, tulnyomó részben férfiak voltak, de voltak közöttük 14-15 éves fiuk is, akik leventék voltak és mint ilyeneket nyilvánították "veszélyes fasisztáknak".

Mindjárt az első éjszakán kezdetét vette a magyarság rendszeres irtása. De akkor még csak pár "jelesebb" magyart végeztek ki. Ezeket kiszólitották és elkisérték a sötét éjszakába. Október 25-én késő este egy partizán tiszt jelent meg egy szakasznyi láthatóan részeg partizán kíséretében. Kezében egy lista volt, elkezdte annak felolvasását. Kiválasztott körülbelül háromszáz embert. Különállították őket. Mikor befejezte a névsort, zseblámpáját, amivel a listát nézte, zsebrevágta, intett partizánjainak. Azok közrefogták a védtelen társaságot és eltűntek velük az éjszaka sötétjében. Negyedóra múlva géppisztolyok sortüze hallatszott. Majd hirtelen teherautók motorját kezdte turráztatni valaki.

A barátom szerencséje

Barátom szerencséjére még 1944 nyarán az amerikai bombázók széjjelverték a vasutállo-
más mellett lévő villanytelepet. Villanyvilágítás tehát nem volt sehol. Ez a sötétség mentette meg barátomat, aki a dolgokat nekem részletesen elmesélte. Az ő nevét is felolvasták a listán. Mikor a nevét hallotta, a félelemtől nem tudott megszólalni. Egyszerűen nem jött ki hang a torkán. A partizán tiszt megismételte a nevét, mikor senki sem jelentkezett, tovább ment, mintha mi sem történt volna. Többé barátom nevét soha nem említették. Sem a bevittekről, sem az elhurcoltakról, akiket megöltek, lista nem készült. A tiszt által felolvasott lista alapján végezték még annakidején a lakásokból a szerencsétlen magyarok elhurcolását, amit viszont valószínűleg, bosszuállók feljelentései alapján állítottak össze. Minden jel arra vall, mert ezeket a szerencsétleneket név szerint keresték lakásukon.

Elmondom, hogy hurcolták el ezeket a szerencsétleneket.

Barátom elfogatása

Barátomat 1944 október 24-én este tizenegy óra tájban hurcolták el. Mivel sem villany, sem petroleum lámpa nem volt, korán tértek nyugovóra. A magyarság között akkor már majdnem minden városrészből történtek elhurcolások. Ő is tudott ezekről és el is készült rá. Persze, nem hihette, hogy olyan nagytömegű ártatlan embert meg mernek ölni. Vigasztalta siró feleségét, hogy ne féljen, hiszen csak amolyan óvatossági intézkedése ez a partizán megszállóknak, nehogy valami partizán ellenakció induljon. Szíve mélyén azonban ott ült a rettegés.

Mikor ajtaján zörgettek, fölkelt, nagykabátot terített vállára és odament az ajtóhoz.

— Ki az? — kérdezte magyarul.

— Otvori! (Nyisd ki!) — hangzott szerbül a parancs.

— Ki az? — kérdezte most már ő is szerbül.

— Otvori! — hangzott durván. — Vagy lövünk!

— Ha nem mondjátok meg kik vagytok, nem nyitom ki az ajtót! — mondta elszántan. — Pucaj, (Lőjj), de nem nyitom ki!

— A Népvédelmi Osztálytól vagyunk! — hangzott ekkor kívülről.

Igy ismerkedett meg barátom az akkor már hirhedt, partizán hóhér-alakulattal, amely magát hangzatosan Népvédelmi Osztálynak nevezte. Odelenya Zastite Naroda, rövidített nevén az OZNA, a mai rettegett UDBA-nak az őse volt.

A szakmabeli feljelentő

Remegő kezekkel nyitott ajtót. Legnagyobb meglepetésére egy szakmabelije állt a partizánok között. Komor, könyörtelen arccal. Ismerték egymást hosszú évek óta. Soha nem volt semmi nézeteltérés közöttük.

Hirtelen felcsillant barátomban a remény. Igen, ez ismer, ez meg fog menteni.

— Te ismeresz engem! — fordult feléje könnyörgő szóval, — mond meg nekik, hogy soha semmi rosszat senkinek nem tettem. Ne bántsanak engem.

— Ne járjon annyit a szád, gyerünk! — hangzott a durva válasz. Hirtelen megszédült. Nem tudta elhinni, hogy ez az ember kollégája, akit oly régóta ismer, megtagadja a segítséget.

A vagyónára pályázott, azért akarta likvidáltatni.

— Engedjetelek felöltözni legalább, — mondta a partizánok vezetőjének. — Na, gyerünk! — mondta nagy kegyesen a partizán, egy fiatal férfi, kiejtése után ítélve, délszerbiai.

“Vigyetek engem is . . .”

Időközben felesége is, gyermekei is fölkeltek. Kisleánya sirt.

— Apuka mit akarnak ezek a bácsik? — kérdezte apja elé állva.

Közben a barátom remegő kezekkel öltözni kezdett. Felesége át akart menni a másik szobába melegebb holmiért, egyik partizán utját állta.

— Maradj ott, ahol vagy, — mondta, — mert ha sokat ugrálsz, téged is elviszlek.

— Vigyetek engem is vele! — mondta bátran az asszony, — ha férjemet elviszitek, vigyetek el engem is.

“Nem lesz rá szüksége . . .”

A partizánok vezetője úgy látszik, elunta a dolgot, megragadta barátom vállát és kezdte tuszkolni kifelé. Felesége felkapta télikabátját az ajtó mögött álló fogasról.

— Vidd magaddal, legalább lesz takaród!

A partizánok akkor már az udvarra tuszkol-

ták barátomat. Az egyik partizán utját állta a konyhaajtóban az asszonynak. Nem adhatta oda férjének a kabátot.

Az ajtó mellett állt kaján pofával a vélt régi jó ismerős, a feladó, a siró asszony felé fordult és kegyetlen mosollyal csak annyit mondott:

— Nem lesz rá szüksége . . .

Az asszony erre elájult.

Mikor magához tért, férje és a partizánok nem voltak már sehol, fölállt és betámolygott kicsiny hálósobácskájába, ágyba tette maga mellé siró gyermekeit és így virradt rájuk a reggel. A gyermekek álomba sirták magukat. De az asszonyt nem hagyta elaludni többé a kétségbeesés.

Aki szólni mer itt, azonnal agyonlövöm

Barátomat közben kikisérték az utcára, ott már voltak vagy ötvenen, de közben újabbak csatlakoztak hozzájuk. Megismerte az utcabeli szomszédjait. Mind magyarok voltak.

— Mi lesz velünk? — kérdezte a mellette állótól kétségbeesve.

A csoportot őrző partizánok egyike meghaltotta a halk szót.

— Ki beszél? — kérdezte.

Nem válaszolt senki.

— Aki szólni mer, itt, azonnal agyonlövöm! — mondta fenyegetően.

Ettől fogva csend lett.

Éjszakai sokaság fegyverek között

A nagy tömeg kissé megnyugtatta őket. Azt gondolták, ennyi embert ugysem végeznek ki. Ismerte a legtöbbjét. Soha nem vétettek azok senkinek sem. Már reménykedett, hogy a legrosszabb esetben pár hét után hazamehet családjához. Éjfél után három óráig mindig hoztak újabbakat. Közben egy-egy házból nők si-

koltozása és gyermekek sirása hallatszott. Három óra tájban aztán elkezdték terelni őket a dunai strandfürdő irányába. Ujra rossz sejtelmek fogták el. Mit akarnak ezek velük a Dunán? Csak nem akarnak légépfegyverezni és a Dunába szórni mindnyájunkat, kérdezte önmagát.

Közben közel értek a Dunához. A menet élén haladó géppisztolyos katonák jobbra tértek. A fürdőtelep kabinsorai mögött aztán átvitték őket a volt hadiszigetre. Itt virradt rájuk a reggel.

Reggel látta, hogy vannak vagy három-négyezren. Körülöttük a volt folyamőr telepet szegélyező tüskésdrót kerítés, azon kívül és közöttük elszórva géppisztolyos partizánok. Beszélni nem volt szabad. Így telt el a nap. Némán és vésztjósloán.

Mit hoz az éjszaka?

Páran megpróbáltak kérdezősködni az őrsükre kirendelt partizánoktól.

— Ne ugass! — hangzott a rövid, elutasító válasz.

Estére éhesen, szomjasan várták, hogy mit hoz az éjszaka.

Kilenc óra tájban kiszólitottak körülbelül száz embert, elkísérték őket. Negyedóra mulva géppisztolyok sortüze hallatszott, nem is megszűröl. Majd hirtelen valaki a teherautók motorját turáztatta. És ez aztán elnyomott minden hangot.

A dermedt rémület ülte meg szívüket. Most már tudták, milyen sors vár rájuk, de fegyvertelenek és védtelenek voltak, géppisztolyos hóhéraikkal szemben. Több elhurcolás nem történt azon az éjszakán.

Egyszerűen azért, mert magyarok

Fölvirradt másnap reggel is. Élelemnek, viz-

nek semmi nyoma. Nappal megint nem történt semmi. A rettegés adott nekik annyi bátorságot, hogy őrök tilalma ellenére is csoportba húzódva, beszélgetni kezdtek.

Kiderült aztán a beszélgetésekből, hogy valamennyien azért maradtak szülőföldjükön, mert ártatlannak érezték magukat. Soha senkinek nem vétettek és nem féltek felelősségrevonástól. Itt azonban nem volt ítélet, sem vád, még csak felelősségrevonás sem, avagy a leg-egyszerűbb kihallgatás sem. Itt vált nyilvánvalóvá, hogy nem azért likvidálják őket, mert bűnösök, hanem egyszerűen azért, mert magyarok.

Akiknek azt ígérték, hogy hazamehetnek . . .

Este megint megisméltődött az előző esti jelenet. Most azonban egy kis változattal. A partizántiszt mosolyogva kijelentette, ezek pedig hazamennek. Tényleg, aznap este nem hallatszott a géppisztolyok sortüze. Mikor barátom kiszabadult, akkor tudta csak meg, hogy az akkor kiszólitottakból soha egyetlen egy sem ért haza.

Harmadik este történt, hogy szólitották a barátomat is. A rémület torkára fagyasztotta a szót. Egyszerűen nem birt szólni. A tiszt megállt egy pillanatra, még egyszer hívta a nevet. Mikor nem kapott választ, egyszerűen tovább ment és hívta a következőt. Barátom a sötétség oltalma alatt igyekezett meghúzódni a tömegben. Habár több ismerőse is tanuja volt annak, hogy szólitották, senki nem árulta el.

Negyedik nap kaptak vizet és kenyeret

Negyedik nap egy csoportot kiválasztottak, hogy vizet hozzanak. Aznap délután kaptak először vizet és este egy darab kenyeret. Éjszaka azonban a kiszólitások megint csak folytatód-

tak. Így ment ez egy hétig. Közben orosz katonatisztek jelentek meg a táborban. Mint később kiderült, a visszavonuló németek által hasznavehetetlenné tett ujvidéki repülőteret kellett rendbehozni. Mivel a szláv lakosság férfait vagy elvitték erőszakkal, vagy önként elmentek partizán alakulatokhoz, nem maradt más használható munkaerő, mint ezek a szerencsétlenek, akiket ezen a szigeten őriztek összezsúfolva.

Ez a repülőtérvisszajavítási munka mentette meg sokak életét. A szigeten egy darab kenyér és egy kis víz volt a napi élelmezésük. Kint az oroszoktól kaptak abból enni, amit a katonák is kaptak. Őrségük a munkán orosz katonaság volt, és ezek kísérték őket vissza munka után a táborba, amely változatlanul a dunai szigeten volt.

Hol vannak eltemetve?

Éjszakánként megint csak történtek kiszólítások, de már csak hat-nyolc fő. Ezek a "jelesebbek", akiket valami haragosuk jobban befeketített, mint a többit.

Ezen a szigeten az első hét leforgása alatt körülbelül 1500 személyt tüntettek el. Legnagyobb részüket a Dunába szórták, egy részük a vágóhid mögött elterülő dunai árterületen, a Kács község felé vezető országut és a Duna között elterülő "Shanghai"-nak nevezett területen van elhantolva.

Ez a terület 1941-től 1944 őszig, amíg Bácska magyar kézben volt, határterület volt. Ezen az árterületen a magyar műszaki csapatok futóárkokból, földből és fából készült géppuskafészeket, kezdetleges védelmi vonalat építettek ki. Ezek az árkok lettek a későbbi tömegsírok.

Senkit sem hallgattak ki . . .

Így ment ez november közepéig. Ami a legérdekesebb, soha nem tartottak kihallgatáso-

kat, vagy személyazonosság megállapításokat a szigetre internáltak között. Ezt a körülményt használta ki aztán szerencsétlen barátom. A repülőtéren addig forgolódott ,amíg sikerült elkeveredni az ott szolgálatot teljesítő szerb partizánok közé. Ez annál is könnyebben sikerült, mert a partizánok majdnem kivétel nélkül civil ruhában jártak. Egyetlen megkülönböztetésük más civilektől csak az általuk hordott fegyver volt. Az állandóan sürgő-forgó katonák és partizánok között sikerült aztán kijutni a repülőtérre s mivel a város utolsó házai észak felől csak ötszáz méternyire vannak a repülőtér előtt lévő kicsiny vasuti állomástól, a vasuti töltés mellett feltűnés nélkül elérte a szélső házakat, akkor aztán elindult felesége testvérének otthonába. Odaérve tudta meg, hogy másoknak is sikerült kijutniok a repülőtérre és most azok is rokonaiknál meghuzódva várják, amíg a partizánok vérszomja kicsit lecsillapodik. Sógora, aki betegsége miatt nem lett besorozva a partizán "Népfelszabadító Hadseregbe", azt a tanácsot adta, jelentkezzen valamilyen munkára, akkor majd kap igazolványt is. De házának tájára se menjen. Sógora házában látta viszont feleségét, de gyermekeit nem engedték közelébe, mert féltek, hogy a gyermekei akaratlanul is kifecseggik, hogy édesapjuk él és így csak 1945 júliusában látta újra gyermekeit.

Mikor jelentkezett munkára egy műhelyben, ellátták igazolvánnyal, mint az új társadalom hasznos tagját, és egyelőre a partizán hatóságokkal nem gyűlt meg a baja.

Amikor már nem volt különbség

Közben a partizánok által megszállt Ujvidéken kezdtek berendezkedni a partizánok. A volt magyar katonai parancsnokság épületét, az "Armiját" foglalták le maguknak. Ez az épület a Duna-utcai parknak keleti oldalán van, a

volt civil bíróság épületétől északra, másik oldala keletre, a halpiacra nyílik. Ezen a halpiaccon hajtották végre az első nyilvános kivégzést, amelynek egy volt magyar nyomozó lett az áldozata, de erről majd később.

A megszállás első napjaiban a csőcselék az orosz katonákat a magyarulakta telepre és a külvárosokban élő magyarság házához vezette, vagy küldte "barisnyáért", de aztán az orosz katonák nem igen tettek különbséget a nők nemzetisége szerint, így aztán a bosszuállók saját vermükbe estek, mert bizony rengeteg szláv nő is áldozata lett a "felszabadító testvéreiknek".

Vagy elvitték, vagy felajánlotta

A partizánok, akik rongyosan, sokszor meztelán és hihetetlenül piszkosan érkeztek, már az első napon feltörték az elhagyott üzleteket, de azokat az üzleteket is, amelyek nem tartottak nyitva, a partizán parancsnokság rendelkezésének ellenére sem, a tulajdonosok nemzetiségére való tekintet nélkül.

Elvittek minden elvihetőt. Néha a parancsnokság közbelépett és akkor aztán "legálisan" felajánlhatta az illető a néphadsereg szükölködő tagjai számára. Így vittek el minden elvihetőt a rémülettől mukkani sem merő, kiszolgáltatott kereskedők üzletéből, műhelyekből. Cirkáltak ugyan az utcán tömegesen, rendfenntartó járőrök, de legtöbbször ezek is raboltak és éppen szolgálati idejük alatt.

A "felszabadulás" első napjaiban a város szláv lakossága örömmámorban uszott, de tíz nap leforgása alatt szívből megutáltak minden partizán csapatot.

A szerb értelmiség irtása

November második felében az oroszoknak sikerült a frontot átvinni a Dunántulra, akkor

aztán megkezdődött az új "rezsim" megszilárdítása. Kezdték likvidálni a szerb értelmiséget, akik nem voltak hajlandók az új rezsimmel együttműködni. Avagy azokat, akikre valamilyen módon rá lehetett fogni a magyar és német "fasisztákkal" való együttműködést. Így irtották ki a magyar éra alatt Ujvidéken megjelenő "Nova Posta" és "Ilustrovana Nedelja" című lapok egész személyzetét, beleértve a tisztviselőnőket is. Pontosság kedvéért meg kell jegyeznem, a "Nova Posta" napilap, az "Ilustrovana Nedelja" pedig hetenként egyszer megjelenő képeslap volt.

A magyarság elvéreztetése állandóan folyt

Közben lassu ütemben, de állandóan folytatódtott a vajdasági magyarság kiirtása. Így javították Titóék a nemzetiségi mérleget saját javukra. Most már néha "legálisan" is, ami abból állt, hogy kivégzése előtt ki is hallgatták az OZNA emberei a szerencsétlen magyar embert. Természetesen a vádlott mindent "beismert" és így "bűneiért" bűnhődött.

Az OZNA eredetileg az első partizán alakulatok mindenese, rendfenntartó, tábori-csendőrendőr, kémelhárító és hóhér alakulata volt. A neve rövidítése a hangzatos Odelenja Zastite Naroda-nak (Népvédelmi Osztály). Parancsnoka az "abadzija"-ból, szabólegényből lett tábornok, Alexander Rankovic volt. Az alakulat jelenlegi neve: Uprava Drzavna Bezbednosti, rövidített nevén UDB, vagyis állambiztonsági igazgatóság.

Hol volt az OZNA csapdája?

A bevonulás után a volt magyar rendőrség épületét vette birtokukba az OZNA, de fogdáik voltak a Kábelgyár körüli villanegyedben is. Egy volt a Duna-utca 28. szám alatti házban és

annak pincéjében. Ezekben a fogdákbán őrizték azokat, akiket valamilyen okból nem likvidálhattak azonnal. A közelben lakók rettegéssel mentek el ezek előtt a házak előtt, még csak arra sem merték fordítani fejüket, nehogy magukat igazolásnak, vagy pláne letartóztatásnak tegyék ki.

Megalakult az ugynevezett "Odelenja za Pokret Naroda", a népmozgalmi nyilvántartó. Ez a vasutállomáshoz közel lévő, volt "munkás börze" épületében tanyázott. Itt volt tulajdonképpen az OZNA csapdája felállítva, mert mindenkinek itt kellett kiváltani az igazolványt, előzőleg leírni élettörténetét, különösképpen a "magyar megszállás" alatti ténykedését. Az első kérdés azokban az időkben mindenhol az volt: "Gde ste bili za vreme okupacija?" Hol volt a megszállás ideje alatt? Nagyon sokan innen az igazolvány kiváltása helyett az OZNA börtöneinek egyikébe kerültek.

Hogyan működött az OZNA?

Itt kellett jelentkezni mindenkinek, aki viszatért Jugoszláviába, akár munkaszolgálatból, akár menekülésből, akár a magyar hadsereg kötelékéből. A legelső az volt, hogy elkérték a régi okmányait az illetőnek, majd az egyik tisztviselő megnézte a "fekete listát", melynek sokszorosított példánya ebben a helységben minden asztalon ott volt. Ha neve itt szerepelt, akkor aztán már többé ki sem mehetett, csak mint az OZNA foglya. Így tűnt el megint rengeteg magyar, aki elhagyta a magyar hadsereget, hogy családjához siessen haza. Soha nem értek haza ezek a szerencsétlenek családjukhoz.

Később Szabadkán már a vasutállomáson leszedték az utasokat, különösen a Magyarország irányából jövő vonatok utasait, még ott Szabadkán nagyjából "megrostálták" őket, aki ezen az első szűrésen átesett, kapott egy "Ob-

javát", engedélyt és ezzel tartózkodási helyére utazhatott, de legkésőbb 5—10 napon belül jelentkeznie kellett az illetékes népmozgalmi nyilvántartónál. Szabadkán azonban rengetegen megtudták, hogy milyen sors is vár rájuk, ha esetleg egy haragosuk feljelentette őket. Így hát aki tehette, jelentkezett a partizán csapatokhoz és így újra sikerült a német, illetve magyar csapatokat elérnie.

Ognjanov és a csonkaországbeli magyarok

Ennek az osztálynak a keretében működött az idegen ellenőrző osztály, az Odelenya Stranijh Drzavljanina. Ennek főnöke Ujvidéken egy Ognjanov nevű hithű kommunista volt. Neki és Gruicsnak nevéhez fűződik aztán azoknak a szerencsétleneknek kálváriája, akik magyarországi származásuk voltak. Ezeket, ha az első likvidálásokat valami csoda folytán meguszták, egy nyílt paranccsal eltávolították Jugoszláviából, még hozzá minden csomag nélkül. Ismertem két magyar pincérleányt, akik a "Zvezda Mozi" udvarában laktak, mindkettőjüket 1946 április elején Gruics által aláírt kitoloncolási végzés alapján tartóztatta le a rendőrség. Sorukról soha többé nem hallottam. Akkor Ujvidékről kb. 70 magyart toloncoltak vissza Magyarországra, mert valamilyen módon kisütötték róluk, hogy nem jugoszláv, hanem magyar állampolgárok.

Ezen az osztályon kellett volna jelentkeznie mindenkinek, aki nem volt jugoszláv állampolgár és valamilyen okból itt maradt a partizánok bejövetele után. Ha az illető mint katona, illetve volt katona, maradt vissza, akkor azt teketória nélkül agyonlőtték. Így járt a három magyar repülő is, aki Temerinben maradt csapattestük visszavonása után.

Közben a közlekedést korlátozták, úgy katonák, mint civilek, csak írásbeli engedéllyel, az

“Objavá”-val és a későbbi “Dozvola za putovanja”-val mehettek egyik helységről a másikba. Még Ujvidékről a Duna másik partján fekvő Péterváradra is csak engedéllyel lehetett átmenni. A közlekedést kompokkal bonyolították le, de az orosz műszaki alakulatok egy uszályokra épített hidat is létesítettek, amelyen még vonat is közlekedett, egészen addig, amíg német hadifoglyok végleges hidat nem vertek a Dunán, egy vashidat, amely a ma “Bulevár” nevet viselő út végződésénél kezdődik és szeli át a Dunát. Ez a Bulevár a “Báni palota” mellett húzódik el, a központtól a hidig.

Minden vasutállomáson, vonaton, uton cirkáltak partizán járőrök, ha valakit engedély nélkül találtak, azt könyörtelenül bevitték, ha magyar vagy német volt az illető, élve csak ritkán menekült meg. Főleg az első hónapokban nem menekülhetett.

Hogyan “billentették” a nemzetiségi mérleget a szerbek javára?

Igy folyt a nemzetiségi mérleg javíthatása. Már az első napokban rengeteg montenegrói, bosznia-hercegovinai partizánnal jöttek családtagjaik is. Ezeket azzal az indokolással, hogy hajlékaikat felégették a fasiszták és télire gondoskodni kell róluk, betelepítették az elhagyott német és magyar lakásokba és ott is maradtak a mai napig. Sőt még a Zombornál épült ONCSA házak nagyrésztét is kisajátították maguknak, pedig ez tisztán a magyar kormány Országos Családvédelmi Alapjából épült és sokgyermekes szegény magyar munkáscsaládok otthonául szolgált. Mindez azonban csak kezdet volt. A “kolónisták” nagyobbára montenegróiak. Mikor a háborúnak vége lett, a titóista rezsim hivatalosan is megkezdte a “kolónizálást” és az elárvult, ragyogó, tiszta falvakat ezeknek a lusta, piszokhoz szokott népeknek a rendetlen hanyagsága csufította el.

A bácskai németek tragédiája

Ezzel kezdődött meg aztán a bácskai németek tragédiája is. Már az első hónapokban rengeteg német embert likvidáltak, de a likvidálások még nem voltak teljesek és sokan azt hitték, hogy a megmaradottakat talán már békében fogják hagyni. Reményükben keserűen csalódtak. Mikor eljött 1945 húsvétja, nyugodtan előkészültek a húsvéti ünnepekre. Nagypénteken este és nagyszombaton egész nap aztán összeszedték őket. Ott kellett hagyni az egész házat, butorostól, húsvéti kalácsostól együtt, hogy ne térhessenek oda vissza.

Mikor úgy látták, hogy megnyerték a háborút

Az októbertől eltelt időt a partizán népmozgalmi nyilvántartó nyilván azzal töltötte el, hogy megállapították mindenki nemzetiségét, sokszor csak a neve után és mikor a lista teljes volt és a háborút már megnyertnek látták, akkor hozzáfogtak a vajdasági némettség likvidálásához is. Könnyörtelenül elvittek öreget, fiatalot, beteget és csecsemőt. Az első napok likvidálásait tervszerűtlenül, besugások alapján összeállított listák szerint hajtották végre. Legalább is a végrehajtás módja és a túlélők elbeszélése erre enged következtetni. De az utolsó nagy internálási akció, az 1945 évi "fekete Húsvét" megrendezése már tervszerű, és részletekig kigondolt volt. A bánáti némettség gyűjtőpontja a "Zrenjanin" vasutállomáshoz közel lévő malom épülete volt. Mikor innét a németek "kifogytak", a repatriáló volt szerb- illetve királyi hadseregbeli visszatérők elhelyezési és a németek által internáltak első állomáshelye volt, utban vissza otthonukba. Ez a tábor lett aztán felhasználva az 1948-i kominform cirkusz után Magyarországról elmenekült elégedetlen anti-kommunista elemek gyűjtőtáborának, ahol

igazi kommunista szadizmussal kinozták hónapokig az otthonukból elmenekült magyarokat.

Internáló és megsemmisítő táborok

Vajdaságban, illetve a szűkebb Bácskában, Ujvidéken a Csavargár épületében és a Strand felé vezető ut baloldalán, a mai "Autoremont Bácska" nevű javítóműhely körül elterülő térség tábor volt. Táborok voltak még az ugynevezett "Jarekon", Ujvidéktől kb. 8 kilométerre van. Zombor mellett, ahová a bácsszilvási és környéki németek kerültek. Ezenkívül még vagy tíz kisebb-nagyobb internáló és megsemmisítő tábor működött Vajdaságban. Sajnos, a nevekre már nem emlékszem pontosan vissza.

Kórház, ahonnan senki sem jött vissza

Ezekben a táborokban aztán az éhség, a hideg és az orvosi kezelés hiánya elvégezte a magáét. A vajdasági németiség visszamaradt részének legalább fele elpusztult. Ha valaki beteget jelentett, azt éjszaka elvitték, állítólag kórházba, de soha többé senki nem tért vissza ebből a kórházból. Így aztán ha valaki beteg volt, inkább eltagadta és betegen is dolgozott tovább, semhogy a "kórházba" kerüljön, ahonét soha egyetlen egynek sem volt visszatérés.

A rabszolgamunka emberségesebb volt

1945 nyarán, már lehetett a táborból napszámosokat igényelni, ezeknek az élelmezéséről a munkáltató gondoskodott és a partizán parancsnokságnak napi 80 dinárt tartozott befizetni. De így a szerencsétlenek legalább emberi élelmezéshez jutottak. Nálam is megfordult párszor egy-egy ilyen menekült, mert kétszer ugyanazt a személyt ugyanarra a helyre soha sem engedték, csak abban az esetben, ha a párt, vagy a hadsereg "oszlopos" tagjáról

volt szó. Ezek egyike mesélte el nekem, hogy az édesapja beteg volt súlyos lázzal, egy darabig titkolták, de amikor nem tudott lábra állni, a partizán örök észrevették. Éjszaka aztán hárman jöttek érte, hogy "kórházba" viszik. Utolsó erejével talpra állt és úgy könyörgött: Kérem, ne vigyenek el, nincs nekem semmi bajom sem, kicsit megnáthásodtam, az az egész, holnap már megint megyek dolgozni. Nagy kegyesen otthagyták övéi között.

Félóra múlva már halott volt.

Varga István a kommunista

1944 őszén Titóéknak pokoli ötlete támadt. Ugy látszik, tarthattak az új béketárgyalásokon esetleg felmerülő népszavazás kérdéséről, mert nem volt elég nekik az ujvidéki, zombori, szabadkai, zentai, martonosi, temerini, kispiai és majdnem minden magyarul beszélő helységben már megrendezett vérfürdő eredménye, amit nem folytathattak vég nélkül, hanem mindennek tetejébe pokoli trükkhöz folyamodtak.

Még 1944 november havában Titóék utasították a bácska-topolyai születésű Varga Istvánt, aki együtt harcolt Titóval és Kosztanaggyal a spanyol polgárháborúban a kommunista nemzetközi brigádban, hogy szervezzon meg a vajdasági magyarság közt egy színmagyar hadosztályt.

Varga aztán munkához látott. A más partizán alakulatoknál lévő magyar származású katonákat mint önkénteseket Bácska-Topolyára vezényelték. Majd ezeknek a propagandistái bejárták az egész Vajdaságot. Mindenhol, ahol színmagyar lakosság volt, vagy magyarok is voltak, "önkénteseket" toborozva.

A jelszó volt: Mutassuk meg mi magyarok hűségünket Titó elvtárs és az új Jugoszlávia iránt. Mutassuk meg, hogy nem értünk egyet azokkal a magyar "fasisztákkal". Mutassuk

meg, hogy mi fegyverrel harcolunk az új Jugoszláviáért. Aki nem jelentkezik, az "fasiszta" és a nép ellensége! Mint ilyen, aztán el fogja venni méltó büntetését. Meg fogjuk semmisíteni.

Megalakult a "Petőfi Brigád"

Igy toboroztak "önkénteseket". Bizony, nagyon kevés vajdasági magyar család van, akinek egy vagy több férfitagja ne ment volna el "önként" a "Petőfi Brigádba".

Védtelenek voltak. Kiszolgáltatva, nagyon jól tudták, hogy a partizánok be is váltják gondolkodás nélkül fenyegetésüket, hiszen a szemük láttára hurcolták el szomszédaikat, rokonaikat, barátaikat, sőt sokszor már a családjukból is valakit.

Megalakult hát a "Petőfi Brigád". Parancsnoka lett Varga István.

Tulélheti-e a Petőfi Brigád a háborút?

Igen ám, de a háború a befejezéshez közeledett. A német csapatok megkezdték utolsó nagy visszavonulásukat a keleti fronton. 1944-45 telén megszilárdult ugyan a front Szlovákiától le az Adriáig, de már az egész küzdelem világosan magán viselte a német hadsereg összeomlását. Az a veszély fenyegette hát Titóék pokoli tervét, hogy nem kerül majd sor nagyobb harcokra és így a "Petőfi Brigád" magyarjai tulélik majd a háborút. Nekik a céljuk az volt, hogy ezt a színmagyar alakulatot mindenáron megsemmisítsék.

A megsemmisítés legalizálása

Már maga az alakulat fölállítása is pokoli ötlet volt. Ugyanis ily módon a világ előtt be lehetett bizonyítani, hogy a vajdasági magyarság ellene van az anyaországhoz való csatlakozásnak, hiszen fegyverrel harcol immár ellenük.

Ezzel az alakulattal kívántak éket verni Bácska, illetve a Vajdaság és az anyaország közé. Ezek a szerencsétlen magyarok magukat meg nem adhatták, hiszen családtagjaik mint tuszok a partizánok által megszállt Bácskában maradtak. Esetleges szökésükért ezeken álltak volna könyörtelen bosszút a titóisták. Helyzetük kétségbeejtő volt. A túlélők elbeszélése szerint teljesen tisztában voltak helyzetükkel, de magyar nemeslelkűséggel vállalták saját maguk feláldozását, családtagjaik nyugalma érdekében. Tisztában voltak azzal is, hogy ennek a szinmagyar alakulatnak a fölállítása tulajdonképpen megsemmisítésük "legalizálása" volt.

A kilencven százalékos bolmányi vérfürdő

A háboru vége felé járt már, amikor 1945 április első felében a titóistáknak alkalmuk nyílt végrehajtani pokoli terüvket. A szerémségi Bolmány községnél hajsolták támadásra a rosszul felfegyverzett, nagyobbára minden katonai kiképzés hijával lévő hadosztályt, még hozzá nehéz fegyver támogatás nélkül, neki a német tulerő, a tüzérség és páncélosok tüzének. Ugyszólván fegyvertelenül, a harcedzett, kiképzett és felszerelt német hadsereg ellen.

Több mint egy hétig tartott a harc. Itt vészett el a fogcsikorgató kétségbeeséssel harcoló "Petőfi Brigád" kilencven százaléka. A többinek sikerült túlélnie sebesülten és egy kicsiny százaléku a németek fogságába esett.

Bolmánynak semmiféle katonai jelentősége nincs és nem volt. A támadás célja nyilvánvaló. Megsemmisíteni a szinmagyar hadosztályt. Ez teljesen sikerült is. Még maga a parancsnok, Varga is elesett. Azt a pár embert, aki túlélt a bolmányi vágóhidat, beosztották más partizán hadosztályokba . . .

A titóista hóhérok fogása tehát teljes sikerrel járt. Kiirtottak ujabb tizezernyi magyart.

Önként áldoztátok fel magatokat

Szerencsétlen magyar fiuk. Két tűz között is hüek maradtatok a magyar virtushoz és nemeslelkűséghez. Föláldoztátok magatokat, hogy szeretteitek nyugodtan élhessenek. Ti voltatok a vajdasági magyarság véradója, a titóista Moloch áldozata, az állítólagos "Egység Testvériségért", ami hivatalosan a titóista Jugoszlávia és nemzetiségi politikájának alapja.

Szerencsétlen magyar fiuk. Önfeláldozásotok nem hozta meg az átlalatok remélt békét szeretteiteknek, mert még ma sem ért véget a vajdasági magyarság kálváriája.

Kek Zsigmond érvényesül

1944 decemberében Szabadkán megindult egy magyarnyelvű kommunista lapnak a kiadása. Nem sokkal szabadkai indulása után már Ujvidéken nyomták, mint a délvidéki magyarság hivatalos lapját. A lap címe: "Szabad Vajdaság", főszerkesztője pedig Kek Zsigmond volt. Ez az ujság tömjénezte aztán a magyarság nevében, de azokra való legkisebb tekintet nélkül, a titóista kommunizmust.

Habár Kek elvtársnak éppugy tudomása volt a Délvidéken történetekről, mint bárki másnak, aki ott élt, sőt, föltétlenül jobban, mivel a "mindenható" jugoszláv kommunista pártnak a tagja volt, soha egyetlen szóval nem kelt védelmére a magyarságnak, sőt, azoknak ostorozója maradt egészen lebukása napjáig.

Kek minden szolgálatkészsége ellenére is kegyvesztett lett Titóéknál. A Kominform-cirkusz alkalmával börtönbe került.

A "Magyar Szó"

Még 1946-ban a "Szabad Vajdaság" lapcímét a jobban hangzó "Magyar Szó"-ra változtatta át, nyilván felsőbb parancsra. A név megváltoz-

tatása azonban nem hozott magával semmi-
nemű változást a lap hangnemében, a hang-
nem a jugoszláv kommunista párt feltétlen ki-
szolgálása, a szláv-bolsevista elnyomatás ud-
varlása maradt.

Ez az ujság volt, amely a magyarság és Ma-
gyarország ellen uszított, különösképen az Uj-
vidéken, Szombathelyi, Feketehalmy és társaik
ellen megrendezett nyilvános "háborus bünö-
sök" tárgyalása alkalmával, amelyről majd ké-
sőbb fogok részletesen megemlékezni.

Kek Zsigmond a feljelentő

Azonban Kek Zsigmond a "Magyar Szó" ha-
sábjain hajsztát is indított bizonyos egyének el-
len. Nyilvánosan követelve azok "megrendsza-
bályozását" a magyarság nevében. Ilyen nyil-
vánosság előtt lejátshódott tragédia volt az
egyetlen, igazán független magyarnyelvű lap
megindulási kísérlete, amelyet Kek akadályo-
zott meg a magyarság szemeláttára.

A "Demokracija" és a demokrácia Titószláviában

1945 őszén, az államforma választás előtt
Grol Milan, aki Subasic-csal együtt miniszter
volt az első titóista kormányban, mint az Ang-
liába menekült Péter király megbízottja, egy
szerbnyelvű ellenzéki lapot indított. A lap Belg-
rádban jelent meg, a címe "Demokracija" volt.
A lap egy párszor jelent csak meg, mert a ter-
jesztőit a titóisták megverték s végén a nyom-
dában már a nyomdai munkások élete sem volt
biztonságban a mind fenyegetőbbben fellépő ti-
tóisták miatt.

A "Zágrábi Magyar Ujság" nyugati szellemű

Ezzel a lappal majdnem egyidőben megjelent
Zágrábban egy független, magyarnyelvű heti-

lap. A címe: "Zágrábi Magyar Ujság", szerkesztője Walter, a keresztnévére már nem emlékszem, de régi ujságíró volt, szakember.

Lapja politikamentes ujság volt, azonban híreket közölt a nyugati államokban történő eseményekről is, persze tárgyilagosan, ami akkor a jugoszláv lapokból teljesen hiányzott. Vagy teljesen elhallgatták a nyugati államokban történt dolgokat, főleg politikaiakat, vagy csak röviden és teljesen elferditve hoztak belőle valami keveset.

Politikamentes volt, főleg kitűnő irodalmi tartalommal, de a nempolitizálás akkor és még ma is, a legnagyobb bűnnek számít. Aki nem politizált, vagyis nem zengett alázatos dicsőhimnuszokat az "uj" Jugoszláviáról és annak vezetőjéről, Titóról, az nyilvánvalóan "aljas reakciós" volt. Kek elvtárs tehát babérok szerzésére látott lehetőséget Walter és lapja "megrendszabályozásában".

Kek denúnciál

Kek az ujság megjelenése utáni első héten azonnal a leghévesebb támadást indította ellene. Kioktatván Waltert, hogy mit jelent a nempolitizálás az "uj" Jugoszláviában, vádolván, hogy a nempolitizálás jelszava mögött sötét reakciós bomlasztó szándékok húzódnak meg.

Walter igazságának tudatában fölényesen válaszolt. Kijelentette, hogy lapjának tartalma a nyilvánosság előtt jelenik meg és napnál fényesebb a bizonyosság, hogy valóban nem politizál.

Kek nem hagyott fel az árulkodással, hanem folytatta Walter és lapja ellen támadását. Cikkeiben "lovagnak" nevezte Waltert, aki, szerinte, jelszavával igyekszik megbontani a jugoszláviai magyarság egységes táborát, amely Titó és az "uj" Jugoszlávia mögött sorakozik fel.

Ugyanakkor megigérte a leszámolást is Walterrel, a sötét, reakciós "lovaggal".

Kek, összeköttetéseinek révén, amellyel mint minden szolgálatra kész párttag, bőven rendelkezett, elérte, hogy WALTERt és főbb munkatársait letartóztatták, az ujságot pedig betiltották.

Kek elvtárs végez a konkurenciával

A lap megjelenése pár hetében nagyon népszerű lett, éppen irányzata miatt, hiszen mindenki tudta, hogy nyílt ellenzéki lap megindítása lehetetlen, de a nempolitizáló, igazi független lap megindítása is erős jellemű, igazi magyar embert kívánt. S ennek a meg nem alázkodásnak szimbólikus jellege volt a jugoszláviai magyarság szemében. A lapot minden egyes alkalommal, amikor megjelent, valósággal szétkapkodták pillanatok alatt. Ha a lap tovább is megjelenhetett volna, a Kek-féle "Magyar Szó" két hónap alatt megszűnt volna olvasóközönség hiányában, minden állami támogatás ellenére is. Nyilvánvaló volt, hogy a Kek elvtárs anyagi egyensúlyát a pártkassza támogatta, mivel az előfizetési és eladási árból nem lehetett volna kiadni. Ára ugyanis első időben egy dinár volt, később emelték fel két dinárra. Ebből azonban még a papírköltség sem futotta. A vita során nevetségessé tett Kek tehát konkurenciát is látott Walter lapjában. Kek elvtárs bosszút kívánt állni Walteren amit el is ért s kis hijával Walter életébe került bosszuja. WALTERt ugyanis a bíróság "Magyarországnak való kémkedés" címén 25 évre ítélte. Huszonöt évi kényszermunkára, amely az akkori börtönviszonyokat számítva és Walter életkorát tekintve, egyenlő volt a halálos ítélettel. Azonban a legrosszabbtól, az azonnali kivégzéstől Walter mégis megmenekült, halvány reménnyel arra, hogy ha életben marad, majd talán valamelyik amnesztia alkalmával szabadlábra kerül.

Walternál — Kek lapja szerint — valami “jobboldali” kisközpárti képviselő levelét találták meg, nyilvánvalóan valami régi barátja levelét, amelynek segítségével koholták aztán a “Magyarország részére való kémkedés” nevetséges vádját.

Megszűnt Délvidéken a magyar sajtó

Az elítélésről szóló hirt és az azzal kapcsolatos kommentárt Kek lapja kárörömmel közölte, utóljára belerugva még a védtelenné vált Walterbe, példának állítva a “reakciós” elemek elé, mondván: Így jár a jövőben minden magyar, aki a nempolitizálás ürügyével a reakciós világ visszahozatalát kíséri meg . . .

Nevetséges és valótlan vád alapján, személyi bosszu szolgálatában Waltert tehát 25 hosszú évre ítélték el. Kényszermunkával sulyosbitva. Elítéltetése csirájában fojtotta el az egyetlen magyar kísérletet arra nézve, hogy valóban magyar lap indulhasson Jugoszláviában. Walter megvádolása, elítéltetése mind teljesen és kizárólagosan Kek Zsigmond lelkiismeretét terheli.

Akik a délvidéki magyarság “képviselői” voltak

Ez az erkölcsi érzék nélküli denunciáns és kebelbarátja, Sóti Pál lettek aztán — szolgálataik jutalmául kapták — az egylistás, egypártos szavazási rendszer segítségével először az APV (Autonoma Pokrajina Vojvodina — Önálló Vajdasági Terület) parlamentjében, majd később a Jugoszláv Szövetségi Parlamentben, a Narodna Skupstinában, amely a jugoszláv “tapsoló masina” gyalázatos szerepét töltötte be és tölti be, a délvidéki magyarság “kiválasztott” képviselői.

Ténykedésük hűségnyilatkozatok elmondásában — a magyarság nevében — és tapsolásban merült ki, Titó, Kardelj, Mosa Pijade és más titóista bábok beszédei alkalmával.

Mit bizonyítottak Kek és Sóti?

Ez a két gyászmagyar szolgált Titóéknak eszközül arra, hogy bizonyítsa külföldi megfigyelők előtt: a magyarságnak, igenis, parlamenti képviselte van Jugoszláviában. Hogy a vajdasági magyarság nem kíván csatlakozni Magyarországhoz, hanem Jugoszlávia keretében kíván maradni és ez egyenesen a legfőbb óhaja.

Ők voltak azok, akik Titóék egyetlen szeméintésére bármikor készen álltak a kezükben lévő magyarnyelvű kommunista sajtóval a délvidéki magyarságot korbácsolni, ha az vonakodott valamilyen módon végrehajtani a titóista rabtartók és hóhérok parancsait.

Mikor sorrakerültek és elfogták őket titóista elvtársaik, mint 'kominformistákat', nem akadt magyar, aki ne lélegzett volna fel megkönnyebbülve, mondván: Isten malmai lassan, de biztosan örölnék, mert ime, az aljasok eltűntek a "sülyesztőben". Hiába voltak olyan készséges, sőt mindenre kész szolgái a magyar fajtájukat öldöklő balkáni hóhéroknak.

Az aljas haza- és nemzetárulók örök sorsa elérte őket is. Feladatuk elvégeztével a titóista szemetesládába kerültek. De a Jugoszláviában élő magyarság soha nem fogja elfeledni hazaáruló működésüket.

A gyurgyevói rutének

1944 októberétől, a partizánok délvidéki bevonulásától, a magyarság és németiség voltak a likvidálások fő célpontjai, akkor még csak a kimagaslóbb szerb nacionalista elemeket likvidálták, habár Ószerbiában és Horvátországban már nagyban folyt a volt politikai és katonai riválisok, az usztasák és csetnikek és a velük szimpatizálók kiirtása.

A Délvidéken élő nemzetiségek közül csak a gyurgyevói rutének között történtek nagyobb likvidálások, mert ezek a partizánok szerint

“tulságosan lojálisan viselkedtek a megszálló magyar fasiszták” iránt.

60,000 magyar halott

A Délvidéken azonban a németek és magyarok szenvedtek legtöbbet. A németeket főleg az internáló táborokon keresztül gyilkolták. A magyarokat az első nagy likvidálások után lassabban bár — némileg törvényes látszatot keresve és koholt vádak alapján — de rendszeresen gyilkolták továbbra is.

Vidám és szorgalmas német községek helyett, keresztnélküli német temetőkkel lett tele Vajdaság. Vidám, istenfélő és munkás magyar községek fiataljainak és öregjeinek arcáról elhervadt a mosoly, ajkukon elhallgatott a nóta. A jugoszláviai vajdaság a népek nagy börtöne és az anyaországtól elszakadt magyarság nagy temetője lett.

A kövér bácskai magyar humuszt a magyarok vére öntözte, magyar holttestektől hízta a dunai halak. Magyar jajsztótól és átoktól hangzott a vidék. Rettenetes hónapok voltak azok.

A délvidéki németeket megsemmisítették. A magyarság vérvesztése, beleértve a közvetlenül vagy közvetve meggyilkoltakat is, 60,000 főre tehető. Közvetlenül meggyilkoltaknak tekintem azokat, akiket a likvidálások alkalmával tüntettek el, a likvidálások agyonlőtt, agyonvert, felakasztott szerencsétlen áldozatait. Közvetve meggyilkoltak azok, akik börtönökben, vagy az ott szenvedett bántalmazások, éhezések következtében pusztultak el, néha kiszabadulásuk után.

A legszembetűnőbb veszteségeket az újvidéki Hadi-szigeten végzett likvidálások a “Sangaj” tömegsírjában nyugvó, de nagyobb részükben a Duna árjába dobott szerencsétlen magyarok teszik ki. Ezt követő legszembetűnőbb veszteség a “Petőfi Brigád” vágóhidra hurcolt “önkéntes”

harcosai. De nem ez a legnagyobb veszteség, mert az azt követő években különböző kitalált vádak alapján rendszeresen kiirtott magyarok szomorú számoszlópa teszi ki a többséget, de erről majd később, az események sorrendjében fogok megemlékezni.

A Duna lett a nagy temető

A Horgoshoz közelfekvő Martonos, Martonos-Kispiac, és a délebbre fekvő Zenta szerencsétlen magyar áldozatai ott nyugsznak — legalább részben — a Horgos, Martonos felé vezető kövesut elágazásánál, a Tisza árterületén. Legtöbbjüknek sajnos senki nem tudja nyugvóhelyét, hiszen Titóéknak nem érdeke a tetemrehívás és az esetleg bizonyítékként felhasználható tömegsírok helyett kényelmesebb megoldás volt a mindent magába foglaló Duna árja, amely mindörökre és nyomtalanul elnyeli a bedobált szerencsétlen áldozatokat. Így van az, hogy a legtöbb szerencsétlen áldozatnak nyugvóhelyét életben maradt hozzátartozóik soha sem tudták meg, vagy fogják megtudni. Meg lettek fosztva mindörökre attól a vigasztól is, hogy szeretteik sirját gondozhassák, hogy arra virágot vigyenek. Eltűntek nyomtalanul, meggyilkolva ártatlanul, csak azért, mert magyarok voltak. Csak azért, hogy legyen hely a Crno Gorac telepéseknek Bácska és Bánát istenáldotta földjén. Vértanuságukból hiszem, ki fog virágozni egyszer majd a Délvidék sokat szenvedett népének igaz szabadsága Magyarország régi határain belül.

Hegyi Márton kivégzése a Halpiacon

Itt kell megemlékezni azokról a gyilkosságokról, amelyek nyilvánosak voltak, nyilvánvalóan abból az okból, hogy ezzel a délvidéki magyarságot megfélemlítsék és hogy a szláv tömegek bosszuszomját kielégítsék.

1945 télvégén végezték ki az ujvidéki születésű és illetőségű Hegyi Mártont, aki a magyar rendőrség egyszerű tisztviselője volt. Apja is mint rendőr teljesített szolgálatot még az osztrák-magyar Monarchia idejében.

Hegyi elmenekült ugyan Ujvidékről, de aztán családjához visszatért. Hegyit már ugynevezett "bíróági" tárgyaláson ítélték el, partizán "vérbíróság" ítélkezett felette és nyilvánosan végezték ki, az "Armija" mögött lévő "Halpiacon", még hozzá hetipiac napján.

Ott lógott egész estig kötelen, szilvakék, eltorzult arccal. Akadtak hisztérikus, magukról megfélemlített szláv nők, akik a bevásárláshoz magukkal vitt fazekakkal, lábasokkal verték a már halott, akasztott ember arcát, fejét. Ugyanis a halpiac állami elárusító üzletekben, csarnokokban osztottak jegyre tejet. Az itt sorban állók közül kerültek ki ezek a halottgyalázók.

Hegyit áldozatul dobták a vérszomjas tömegnek. Szerepét a magyar rendőrségen óriásira felfújták, úgy tüntetve fel, mint a volt "megszálló" magyar rendőrség kiemelkedő tisztviselőjét.

Mikor Hegyin az akasztást végrehajtották, az ítéletvégrehajtó partizán milicista eloldotta Hegyi kezén a kötelet. Jobb kezét napoleoni pózban zakójába dugta. Így gunyolták ki még halálában is a szerencsétlent.

A mentőtánuval ez történt

Az egyik szláv özvegyasszony, akit Hegyi nevezett meg mint mentőtánut, s akinek családtagjai közül valakinek nagyobb szivességet tett éppen szolgálatával kapcsolatban, mondta el később, hogy még a bíróági tárgyalás előtt beidézték és kihallgatták. Mikor kiderült, hogy Hegyi tényleg emberi módon viselkedett és segített, az asszonyt egyszerűen nem fogadták el tanunak. Figyelmeztették, ha eljár a szája, He-

gyi sorsára jut. Azonban hiába lett volna a napnál is fényesebb Hegyi ártatlansága, a bírósági tárgyalás úgy sem volt más, mint halálos színjáték, előre elhatározott ítélettel, amelyet minden körülmények között végre kívántak hajtani.

Ez volt az első nyilvános, a magyarság megfélemlítését célzó kivégzés Ujvidéken.

Zombori kivégzések

Zomborban 1945 nyár végén lőttek agyon nyilvánosan négy magyar férfit. Itt is kint, a gyümölcs- és baromfipiacon történtek a kivégzések. Ezeket a kivégzéseket is megfélemlítésnek szánták, bár a megfélemlítésnek vajmi kevés eredménye mutatkozott.

A Népfront, mint spiclik szervezete

A Szerémségben és a Dunántúlon állt még a frontvonal megmerevedve, mikor partizánok már megkezdték az általuk megszállt területen a lakosság guzsbakötését. Ellenőrző és kém szervezeteket építettek ki a lakosság között. Az egyik ilyen ellenőrző szerv volt a Narodni Front — a Népfront szervezete, amelynek tagjává kényszerült lenni mindenki, politikai beállítottságára való tekintet nélkül. Ha el akarta kerülni az elhurcolást.

A Népfront képviselője a nép között az "Ulicna Sekretarica — az utcai titkárnő volt. Ő nevezte ki segítő szerveit, legtöbbször azoknak akarata ellenére és előzetes megkérdezése nélkül. Minden háztömbnek, nagyobb házaknak külön is, meg volt a maga "megbizottja", aki minden, a házban történő dologról, köteles volt sulyos büntetés terhe mellett, azonnal értesíteni az utcai titkárnőt, aki aztán az OZNA-t értesítette haladéktalanul. Nyilvánvaló, hogy a polipkarszerűen kiépült politikai rendőrségnek az volt az elsőfoku hírszerző szerve.

Allamellenes kártyaparti

Egyik nagyobb házban például öreg nyugdíjas bácsikák esténként kártyapartira jöttek össze. Ez a szokásuk már hosszú évekre nyult vissza. Mégis egyik napon rémulten kereste fel őket a házmegbizott, kérve őket, hagynák abba az esti összejöveleteket, mert őneki az Ulicna Sekretaricától megbízatása van, hogy pontos jelentést terjesszen föl minden nap velük kapcsolatban. Jelentenie kell, hogy hányan jöttek össze, név szerint, mikor jöttek össze és mikor hagyták abba az összejövetelt. Kik látogatják meg azt a családot, ahol az összejövetel folyik, miből élnek és mivel foglalkoznak. Persze, az öreg bácsikák sietve abbahagyták az összejöveleteiket, aminek következménye egy kemény OZNA-kihallgatás lett. Az után érdeklődtek, miért hagyták hirtelen abba összejöveleteiket. Szerencsére a négy partner közül egyik éppen beteg volt és ez a betegség lett a kibuvó. Azt állították ugyanis, hogy negyedik partner híján kénytelenek voltak egyelőre beszüntetni az összejövetelt, persze csak a partner betegsége időtartamára. Tekintve, hogy hetven év körüli bácsikákról volt szó, a védekezést nagykegyesen elfogadták és a kihallgatást kísérő pár pofon elszenvedésével az ügyet eléggé simán meg is uszták.

Ilyen jelentéktelen részletekre is kiterjedt az OZNA érdeklődése. Igyekezve a legtökéletesebb módon betekinteni minden polgár magánéletébe, hogy az esetleges ellenforradalmi tevékenységet még csirájában elfojthassa. Mindezt pedig a rezsim puffogó alapfrázisának, a "Halál a Fasizmusra — Szabadság a népnek" cinikus szajkózása mellett.

Títőista szabadság a bűn szabadsága

A partizán kommunista rezsim kezdődése napjától ugyanis minden hivatalos iraton,

ujtságon és folyóiraton, ott éktelenkedett a partizán jelszó. Smrt Fasizmu — Sloboda Narodu. Bizony, mint ahogy gunyosan suttogta a tömeg, "ki is tört a szabadság" Titószláviában, olyannyira, hogy a Duna által kétfelé választott Ujvidék és Pétervárad lakói csak írásbeli engedély birtokában mehettek át egyik helységről a másikba. Volt azonban egyfajta szabadság, nagyobb és tökéletesebb, mint bárhol máshol az egész világon. Ez a szabadság az aljas tömegösztrönök szabad garázdálkodása volt. Sehol olyan egyszerűen és büntetlenül nem lehetett elkövetni gyilkosságot, erőszakoskodást, rablást és mindenfajta önkényeskedést, mint "titószláviában", a kiszolgáltatott délvidéki magyarság és népi-németség ellen. Sőt, a büntetés helyett még érdemeket lehetett szerezni egy-egy ilyen "hőstettel". A bűn teljes és tökéletes szabadsága volt a titóista szabadság. A polgári törvény és az erkölcs alapjain nyugvó szabadságnak még a híre is ki lett irtva egész "titószláviában". Dehát amint a partizán bevonulás napján mondta szerb barátom, milyen is lehetett volna más az a "szabadság", amelyet a balkáni "Fekete Hegyek" még feketébb szívé és lelkü lakói a "Crno Gorac" felszabadítók hoztak magukkal.

A balkáni sötét hegyek szennyes hegyi kunyhóiból lezudult a bűn, a terror, a Délvidék istenáldotta sikságára, hogy a virágzó jólét, a vallásos erkölcs, a polgári szabadság helyett, a sötét, kietlen nyomor, az istentagadás és a bűn szabadságát terjessze és erőszakolja rá a fejlődés útján ezer évvel előbbre jutott Vajdaság népére. A szennyáradat lassan formába öntődött és kialakultak rettegett és utált terrorszervei. Az OZNA, a későbbi UDBA. A kommunista párt, annak összes csápjaival, a "Népfronttal", a Narodna Milicijával, az utcai titkárnőkkel, óriási és tudatlan bürokratikus gépezetével, hogy mint egy polip, halálos ölelés közben szív-

jon ki és semmisítsen meg Jugoszláviából és a Délvidékről mindent, ami érték, mindent, ami nemes.

Az utcai titkárnő és a "karakteristika"

Ennek a szennyreztimnek lettek elsőfoku oszlopai az utcai "titkárnők". Ezek a megbízottak kizárólag nőkből — még hozzá a legkétezebb elemekből — rekrutálódtak össze.

Ők készítették el, illetve szolgáltatottak adatokat a körzetükben lakókról, a 'Karakteristika' kiállításához, amely minden egyes személy részére az egész életére kiható erkölcsi bizonyítvány lett.

Az első években ugyanis bárhová ment is valaki, mondjuk iskolába akart iratkozni, vagy állást akart elnyerni, magával kellett vinni a "karakteristikát", a kommunisták által részére kiállított erkölcsi bizonyítványát. Ezt a bizonyítványt a kerület, a "rajon" iroda állította ki, persze, az utcai titkárnő véleményezése és annak a sajátkezüleg irt önéletrajznak a felhasználásával, amelyet a Népmozgalmi Nyilvántartónál igazolványa kiváltása alkalmával már beadni kényszerült. Falvakban a "Mesni Odbor" — a helyi bizottság — adta ki, persze a saját belátása szerint, sokszor a tényeknek teljes mellőzésével az érdekelt kárát okozva, szándékosan előidézve. A karakteristikát tartalmazó lepecsételt borítékot sajátkezüleg kellett átadnia rendeltetési helyén, persze felbontatlanul, s ha kérését elutasították, akkor tudta csak meg, hogy a reztimnek mi is a véleménye róla. De az ok örökre titokban maradt előtte.

Az utcai titkárnő konferenciázik

Ugyancsak az utcai titkárnő hajszolta össze az utca lakóit konferenciára az erre a célra fenntartott terembe, amely rendszerint az utcában lévő, valamelyik kirabolt és elhagyott üz-

lethelyiség volt. Mikor lakáshiány volt Ujvidéken, a rengeteg "telepes és tanfolyamhallgató" rezsimhű fiatalság beözönlése miatt, akkor inkább a családokat szorították mind jobban össze, új lakóval örvendeztetve meg a szerencsétleneket, de a "Narodni Front" helyiségeit nem volt szabad bántani.

Persze a titkárnő-elvtárs rendszerint négy-öt szobás lakosztályát sem, amelyet rendszerint egyedül birt.

Az ilyen konferenciákon aztán a "titkárnő" politikai előadásokat tartott. Csak azért nem hulladtak nevetségbe ezek a konferenciák, mert az utcai titkárnőtől joggal félt mindenki. Így hat halálos komolyan hallgatták végig végnélküli és értelem nélküli locsogását, amelyet a kommunista párt arra a hétre előírt körleveleiből magolt be, vagy néha teljes egészében felolvasott. Sokszor így jutottunk tudtára párttitkoknak, amelyeket az ujságok meg sem említettek, de az ostoba liba kifecsegett azáltal, hogy a "szigoruan" bizalmas pártkörlevelet teljes egészében felolvasta.

Besugók a templomokban

Igy tudtuk meg azt is, hogy hol és mikor történtek a katolikus és rezsim ellenes pravoszláv papok letartóztatásai, milyen ürüggyel itélték el őket, és milyen módon szereztek ellenük "bizonyítékokat". Így tudtam és tudtuk meg, hogy az OZNA ügynökei bejárnak a templomokba és az ott elmondott szentbeszédnek kellőképpen kiforgatott és átértelmezett részeit használták fel vádanyagul és "bizonyítékul" a papok bebörtönzése és likvidálása alkalmából. Sokan csak azért is elmentek a konferenciákra, mert innét értékes értesüléseket szerezhettek, az elvtársnők elszólásaiból. Sokszor jóelőre értesültek így a párt egy-egy új lépéséről, és így alkalmat nyertek arra, hogy idejében és a lehetőségekhez

képest hatásosan védekezzenek a párt új lépése ellen.

Ulica Secretarica — vagy Ulicárka?

Mivel ezeket az "utcai titkárnőket" a párt emelte ki a homályból, fontosságot és hatalmat adott nekik, a kommunista-partizán rezsim leg-hivebb kiszolgálói és legfontosabb támaszai lettek. Nélkülük az OZNA szervei teljesen tehetetlenek lettek volna. Hiszen az utcai "titkárnő" a polgár legjelentéktelenebb magánügyeiről is a legtökéletesebben tájékozódott. Tudták, hogy kinek mi van az éléskamrájában, kik a rokonai, látogatói, milyen politikai véleménye van. Tul-zás nélkül állithatom, hogy a rezsim legfonto-sabb támaszai voltak.

A rezsim aztán igyekezett is őket jutalmazni. Beleszólást engedett nekik minden létfontos-ságu kérdésbe. Ők adták ki az élelmiszer je-gyeket, ők döntötték el, hogy kinek milyen osz-tályozásu jegye lehet. Döntésük ugyszólván megfellebbezhetetlen volt, akármilyen igazság-talanul döntöttek is. Már pedig az élelmezés kizárólag csak a jegyrendszer alapján kiadott élelmiszer mennyiségen alapult, hiszen a föld-művelő rétegnek magának sem volt még ren-desen ennie sem, nem hogy eladhatott volna. Így hát első fokon az emberek gyomrán keresz-tül tartották láncon a rezsimmel mind jobban és nyiltabban elégedetlenkedő tömegeket. Gyer-mekes szülők már csak azért is némán eltűrtek mindent, hogy jegyüket meg ne vonják, vagy alacsonyabb kategóriába ne helyezték, így saját maguktól elvonva az élelmiszert, a lehetőséghez képest legalább gyermekeiket jobban táplálhat-ták. Amely azonban korántsem érte el a kielé-gítő fokot.

Erről a kérdésről, amely egy egész fejezetet érdemel, majd később fogok bővebben be-számolni.

Ezek a "titkárnők" osztották ki a ruha-, cipő, textil-anyagutalványokat is. Nélkülük még csak kérvényt sem lehetett beadni az irodákban erre vonatkozólag. Véleményezésük volt a mérvadó minden tekintetben.

A nép egymás közt csak "Ulicárkának" hívta őket, amely szónak a magyar fordítása az "utcalány". Ebben az egyetlen szóban benne is volt mindenki véleménye róluk.

Egyszóval ellenőrző, végső fokon döntő és föltétlenül megbízható támaszai voltak titószláviának. Könnyű dolga volt az OZNA-nak. Ezeknek és még pár lelkiismeretlen besugónak segítségével a letartóztatottak elé már tényekkel álltak, a kínzások és verések már csak az illető végső megtörését célozták. A kicsikart vallo-mással már csak kibővíthette ellene az utcai titkárnő és besugói segítségével összegyűjtött vádanyagot.

Szomorú dolog, de való, hogy ilyen kétes elemek döntöttek becsületes emberek fölött.

Az utcai "titkárnő" munkára hajszol

A "titkárnők" hatáskörébe tartozott a nép ingyenes közmunkára való kihajszolása is, amelyet minden mozogni tudó egyénnek nemre való tekintet nélkül, legalább hetenkint egyszer kellett végeznie. Először, hogy ne kerüljön nyíltan szembe a rezsimmel, másodszor, mert a közmunka az "udarnicki rad" munka órái és napjai száma mint döntő tényezők, fontos szerepet játszottak mindenki "karakterisztikájában".

Ezek az utcai "titkárnők" rengeteg szenvedés és igazságtalanság közvetlen és tudatos okozói voltak. Később 1947-ben hatáskörüket korlátozták ugyan, de besugói szerepük a mai napig változatlanul megmaradt.

Közvetlenül érintkeztek a néppel, természetesen mindenről tudomásuk volt és van. Magától értetődő volt, hogy a hatalom a fejükbe

szállt. Vissza is éltek a hatalommal minden esetben.

Az AFZs és konferenciák

Megalakult ugyancsak a "Narodni Front"-nak kizárólag a nők részére alakított szervezete, az AFZs. Teljes neve Savez, Antifasisztickske Zsene — Antifasiszta Asszonyok Szövetsége. Ez a szervezet ugyancsak az utcai titkárnő felügyelete és vezetése alatt működött. Azokban az években a különböző összejövetelek — a konferenciák — egymást érték. Hol a Narodni Front, hol az AFZs, hol a tömb- vagy házmegbizott hívott össze konferenciát. A megjelenés kötelező volt, veszélyes következmények terhe mellett. A cél mindenhol a tömeghangulat és egyes személyek — különösen a megjelöltek — hangulatának kipuhatolása volt.

Mikor az előadó, rendszerint az "ulicárka" eldarálta zagyva mondanivalóját, vitára szólította fel a jelenlévőket. Eleinte akadtak is vakmerők és meggondolatlanok, akik megmondták őszintén a véleményüket az egész rezsimről. Ezek aztán rendszerint még aznap éjjel az OZNA börtöneinek valamelyikébe kerültek, ahol hosszú ideig csak vallatták, aztán hosszú hónapok után, mikor már a kínzások, éheztetések kellőképpen "megpuhitották", esetleg bíróság elé kerültek. Ha tetteleg a multjukba nem tudtak belekötni, kisebb büntetéssel, pár évvel meg is uszták. A büntetés kizárólag és minden esetben kényszermunka volt.

A bíróság nem hozza, csak előadja az ítéletet

A bíróságok a pártközponttól és az OZNA-tól készen kapták a büntetéseket. Feladatuk csak az ítélet kimondása volt és nem a tények megállapítása. Ha az OZNA — később UDBA — úgy döntött nagy kegyesen, akkor az illetőt hazaengedték, kellő "kezelés" után, megígértetve

vele, hogy jó polgára lesz az "uj" Jugoszláviának. Ha azonban a párt tiszta multja ellenére is veszélyesnek találta, akkor hosszú évekre kényszermunkára ítélték különböző ürügyekkel. A lakosság hamar kitanulta a konferenciák és az azt követő "diskusija", a vita, igazi célját és tudatlanságra vagy más okokra hivatkozva, mint például arra, hogy nem tudják magukat kellőképpen kifejezni, — kibujtak a felszólalások alól, amelyre a "drugarica sekretarica" felszólította őket. Szükség esetén megtoldva egy-két frázissal, dicsőítve az uj, általuk oly nagyon gyűlölt rezsimet, a szívük mélyéből utált "titószláviát". A magyaroknak különösképpen vigyázniuk kellett, különösen ha tudták, hogy valakije, valamelyik hozzátartozója a partizánok bosszujának áldozata volt. Ilyenkor aztán a védtelen, megkinzott magyar kénytelen volt dicsőíteni hozzátartozóinak hőhérait.

"Igy még sohasem éltünk . . ."

Egyszer engemet is "diskusijára" szólított fel a "drugarica". Éppen az "uj és magas" életszínvonalról volt szó, amelyet a partizán rezsím hozott a "nagy Titó" vezetésével. Abban az időben minden este vacsora nélkül kerültem ágyba. A jegyre kapott csekély, napi élelmiszer adag, ami főleg kenyérből állt (G-tipusu jegyemre napi 20 dekagramm) már rendszerint reggel elfogyott, burgonyát csak nagyritkán sikerült szereznem, hogy ezeken a napokon ünnepnapot rendezzek szegény, olyan szorgalmasan korgó gyomromnak. Ebben a lelkiállapotban kellett volna nekem dicshimnusz t zengenem a rezsimről, és pedig 150 főnyi jelenlévő előtt, akiknek a vacsorája ugyancsak egy pohár meleg hársfatea volt azokban az időkben.

Emberfeletti düh fogott el ekkora pimaszság láttára. A jóllakott titkárnő kaján képpel várta válaszomat. Első pillanatban átfutott rajtam,

megmondom az igazat ennek a néembernek. Aztán az inamba szállt a bátorság. Hiszen ugysem változtatok semmit a helyzeten, de hogy a börtönbe kerülök őszinteségemmel, az biztos. Kibuvót kerestem.

— Nem tudok én beszélni, soha nem próbáltam és ha tömeg előtt vagyok, mindig lámpaláz fog el! — mondtam szinte nyögve. Huzva a szót, hogy gondolkozhassak közben. Valóban készületlenül ért a felszólítás, hiszen a hátsó padsorban huzódtam meg, szidva szorgalmasan magamban a “drugaricát”.

Hirtelen mentő ötletem akadt. Mint a vilámcsapás, suhant át agyamon a mentő ötlet. Igen, meg fogom mondani az igazi véleményem, de az “elvtársnőt” félre fogom vezetni.

Közben rámszólt újra, unszolóan, provokálóan:

— Mond “drizse”, hogy vagy megelégedve a jelenlegi életszinvonallal, mi a véleményed róla?

Már nem lehetett kitérni a válasz elől, hiszen már nem beszédet követelt, hanem csak választ a kérdésekre.

— Drugarica, — mondtam, — “igy” én még nem éltem, mint itt az “uj” Jugoszláviában, ezt nyugodtan elmondhatom, sőt elmondhatom azt is, hogy az egész környezetemnek ez a véleménye, hogy “igy” még nem éltek soha.

És tényleg nem hazudtam, mert “igy”, ilyen nyomorultul, éhezve, tényleg nem éltem még soha életemben, sem az ismerősök és szomszédok sem.

A “drugarica” kérdezni akart valamit, de mikor szóra nyitotta száját, közbejött valami, amit én jómagam sem vártam. A jelenlévők hirtelen viharosan tapsolni kezdtek.

— Takoje, istina je! Ugy van, igaz! — üvöltötték kórusban.

Megértették, mit is mondtam és miért hagytam el az “igy” mellől a “jól” szót.

Mivel mondanivalómat kényszeredett mosolylyal mondtam el, a félanalfabéta titkárnő nem értette meg, hogy tulajdonképpen mit is mondtam, illetve hogyan mondtam. Nekem ugyan a számban volt a szó, ha tovább kérdezi az "így" szót, az ilyen jóval felcserélem, hogy bőrömet mentsem ettől a hiénától, de szerencsére nem vett észre semmit. A jelenlevő 150 ember tapsviharát pedig a rezsim és az új életszínvonallal való megelégedettségnek könyvelte el és az este a konferenciát elégedetten le is zárta.

Mikor az izgalomtól remegő lábakkal kitámolyogtam az utcára, egy páran a szomszédok közül, akiket jól ismertem, hozzám csatlakoztak, elmentünk együtt haza az én otthonomba, egy kis "magánkonferenciára" ahol egy pohár hársfa tea mellett, amit még nyáron gyűjtöttem a Kamenicai Parkban, és ami akkortájt a vacsorát helyettesítette nálam és a szomszédoknál — éjjelig átkoztuk Titót és a rezsimet, a soha nem látott "elérhetetlenül magas" életszínvonalával együtt.

A "sikeres" felszólalás jutalma

Másnap a titkárnő eljött lakásomra. "Sikeres" felszólalásom jutalmaként egy papírzacskó száraz kenyérmaradékot hozott, azzal, hogy ez megpirítva nagyon jó rántottlevesbe, és nagyon jól fog tenni nekem, mert szerinte "valamilyen okból" nagyon rosszul nézek ki. Az ok, amit nem akart meglátni, — hiszen a jóllakott az éhesnek nehezen hisz, de megérteni már képtelen, — az éhség volt, az évekig tartó koplalás, Titó ezerszer átkozott rabló rezsimjében, a valamikor tejfel-mézzel folyó Délvidék kellős közepén.

Valamikor kisgyermek koromban, pedig akkor nemcsak kenyér, de hus is akadt az asztalon bőven, az asztalról leesett kenyérdarabokat fel kellett venni, megcsókolni és megenni. Mert

amint nagyanyám bölcsen mondta: Krisztus teste az. De én az "ulicárka" ajándékát bárhogy is korgott a gyomrom, a tűzbe dobtam inkább, elfogyasztás helyett. Akármilyen éhes voltam is. Az a tudat, hogy a gyűlölt rezsim legaljasabb támaszának asztalhulladékát elfogyasszam, elfojtotta éhségemet, s az általam oly nagyon tisztelt, de ettől a hiénától bemocskolódott kenyeret a tűzbe hajítottam.

A Narodna Milicija — a népi rendőrség

A partizán megszállás első napjaitól az egész, a partizánok által uralt területen megkezdődött a "Narodna Milicija", a népi rendőrség megszervezése. Tagjai akkor még csak kizárólag önkéntesekből rekrutálódtak. Öltözetük és fegyverzetük, csak úgy partizán módra, a civil és német vagy más katona-holmi zagyva keveréke volt. Az egész megkülönböztetésük, a partizán alakulatoktól, a sapkájukon és karjukon hordott jugoszláv nemzeti színű kokárda volt. Forgalmi milícia külön karszalagot hordott. Mindenki a saját egyéni "izlése" szerint öltözködött. Később helységeként — városokban főleg — megpróbálták egységesíteni az "egyenruhákat". Így készült Zombor város népi rendőrségének barna színű csikos férfiszövetből egyenruha, uniformis szabással. Nyilván valamelyik kereskedő "önkéntes felajánlásának" vagy akár nyílt kirablásának következtében. Hogy ebben az uniformisban feltéve hozzá a tányérsapkát, hogyan festettek, leírni képtelen vagyok, azt már az olvasó fantáziájára bízom.

Szedett-vedett kinézésük és voltak mellett azonban félelmetes hatalmat kaptak. Önként jelentkező tagjait vagy a rablási lehetőség csábította oda, vagy szadista ösztöneik kielégítésére kerestek alkalmat, amire sajnos, akadt is alkalmuk bőven. Sokan a magyarság és németiség iránti gyűlölet és bosszu lehetőségétől hajt-

va, vállaltak szerepet. Feladatuk a rendfenn-tartástól az internáló táborok őrzéséig terjedt. Azonban a "hóhér-munka" elvégzését is a Mili-cija önkéntesei látták el. A különösen "buz-gó" és eléggé szadista milicistákat aztán mint-egy kitüntetésképpen, átvette tagjai sorába az UDBA, illetve ennek őse az OZNA.

Tisztelet jele: a ruhacsere

Mikor még csak utazási engedélyekkel lehetett utazni, ezek ellenőrizték a Délvidék minden utját, megvizsgálva az illető igazoló írásait. Ha az illető ruhája megteszett nekik, akkor aztán ruhacserére szólították fel. Persze az illető "örömmel" adta beleegyezését a dologba, hogy legalább a bőrét mentse. Ha jónak látták, le-tartóztatták szimpla gyanu alapján, bizonyíté-kok nélkül, csak hogy "éberségüket" bizonyít-sák, de az is előfordult, hogy az illető csizmája volt túl jó, hiszen akkor minden partizán álma a csizma volt a "torbica" mellett. Persze az il-lető "letartóztatott" végtelenül boldog volt, ha ép bőrrel, néhány pofon és rugás kíséretében szabadlábra került — persze közben "önként" átadta csizmáját szabadon engedőjének "hálá-ból".

Minden partizán irodát, középületet ezek őriztek. Ezek teljesítettek szolgálatot a magyar-ság gyilkosa, a sánta Gruic Toso által vezetett "Népmozgalmi Nyilvántartónak" a helyiségei-ben, az OZNA e nagy csapdájában.

Ütlegetés és kinzás a nyílt utcán

Ennek a "milicijának" válogatott kinzó kü-lönítményei látták el az őrséget azokban a kon-centrációs táborokban is, ahol a magyarokat és németeket őrizték. Itt aztán szabadon kielé-gíthették kinzó és rabló ösztöneiket. "Hőstet-teik" még érdemnek is számítottak előmenetelt és dicsérő elismerést biztosítottak elkövetőjé-nek.

Az ujvidéki, Sumadijska-utcai csavargyárban internált népi németeket is ezek őrizték. Mikor esténként munkáról hazafelé hajtották ezeket, az utcai csöcselék szórakoztatására és annak gunyos derüje közben a nyílt utcán rugdalták és verték a szerencsétleneket. Fogcsikorgatva kellett nézni, ahogy idős emberek kinzásával nyílt utcán szórakoztak.

Az ablakredőnyt nem szabad felhuzni

A Sumadijska-utcai tábor őreinek őrszobája a gyár homlokzatával szemben lévő, Sumadijska utca 15. számú sarokház — egyemeletes épület — földszintjén volt. Egy kiüritett üzlet-helyiséget foglaltak el. Itt mulattak esténként, részegen dicsekedve egymásnak "hőstetteikkel", amelyeket a védtelen internáltakon követtek el.

Ennek az épületnek az emeletéről be lehetett látni a gyár udvarára, ezért az ablak redőnyeit lezárva kellett tartani. Egyszer, nyilván feledékenységből, az egyik emeleti lakó nappal föl találta huzni a redőnyt. A partizánok azonnal átrohantak és a házban lakó Lucic Lazo kéményseprőt csak az mentette meg a következményektől, hogy megbízható kommunista voltát igazolni tudta.

Lucic szerezni akart . . .

Különben a ház egy német tulajdona volt, aki idejében elmenekült a partizán hordák elől. Az akkori állapotokra jellemzően Lucic és családja otthagyták saját házáat, bérlőket fogadott abba és nagysietve beköltözött a Sumadijska-utca 15. szám alatti házba, abban a reményben, hogy így a tulajdonjogot magának biztosítja. Később azonban a ház a lakáshivatal kezelésébe ment át, mint minden elkobzott német és magyar vagyon és Lucicék látva, hogy a "honfoglalás" nem sikerült, jobbnak látták visszaköltözni saját házukba.

Analfabétákból lesznek a rendőrtisztek

A többi Ujvidék területén lévő internáló táborban is a Milicija volt az ur, mint az OZNA válogatott segédszemélyzete. Még 1947-ben megrostaták őket. Az értelmesebbeket leszerelték az öregekkel együtt, az analfabétákat előléptették, sokat belőlük tisztnek. Viccnek hangzik talán? Nem az és így történt. Nem fordítva. A leszereltek nagyrésze gyárőrségként lett alkalmazva.

Számuk óriási

Mikor a partizán hadsereg 1945 őszén új egyenruhát kapott, akkor velük egyszínű egyenruhát kaptak a rendőrök is. Rövid idővel rá azonban egységesen sötétkék színű egyenruhát kaptak. Számuk óriási, egész Jugoszláviában nyüzsögnek. A Belgrádot látogató idegennek is ez tűnik először a szemébe. De nem is csoda, sok kellett belőlük, a rengeteg kényszer-munka-tábornak, börtönnek a milicija volt és jelenleg is az őrzője.

Mint az UDBA és őse az OZNA is az "Abadžija" szabóból lett belügyminiszternek, a jugoszláv Beriának van alárendelve. E két intézménynek tagjai csak teljesen megbízható kommunisták lehetnek. Kiváltságaik minden más kommunista alakulat tagjainál nagyobbak. Nagyobb és jobb az ellátásuk, mint a titóista rezsim bármely munkásrétegének, a bányászokat is beleértve, akik pedig a legnehezebb munkát végzik. A diktátor rendszer támaszai véredek, akiknek jól tartása a rezsim létérdeke.

Titó szolgálai

Az 1944 őszén önként jelentkező milicistáknak keze a délvidéki magyarság és németiség gyilkolásától véres. Mivel a hóhér munkát önként vállalták, felelősségük sulya is teljes.

Akkor még a központi ellenőrzés teljesen hiányzott és a helyi akciók végrehajtói, sőt a legtöbbször kezdeményezői is ezek voltak. Legtöbbje lakhelyén teljesített szolgálatot. Büntetteit is ott követte el. Ezek voltak a helybeliekből alakult alkalmi hóhér alakulatok, saját kényük-kedvük szerint, aljas ösztöneiktől, a bosszu és rablás vágyától hajtva. Szolgálatot téve a partizán rezsimnek, amelynek nyílt célja a délvidéki magyarság és németiség megsemmisítése volt, ezért adott szabad kezét ezeknek az alkalmi hóhéroknak, hiszen működésük a rezsim malmára hajtotta a vizet. Kegyetlenkedéseik a megfélemlítést szolgálták. Büneikért való majdani felelősségre vonástól való félelem pedig a rezsim leghűségesebb kiszolgálóivá tette őket, hiszen részükre a partizán kommunista rezsim létkérdés is. Annak végéig remélhetik csak ugyanis, hogy gonosztetteikért elkerülik a felelősségre vonást. Az ártatlanok vére rajtuk, akiket ők gyilkoltak le, bűnük pedig a kommunista rezsim gályarabjaivá tette őket, hogy egyszer vele együtt vesszenek el a történelmi igazság hullámaiban.

Nevüket mindörökre átkozni fogja a Délvidék általuk megtizedelt és megkínzott szerencsétlen magyar, népi német és becsületes szláv népe.

Orosz szuronyok védelme alatt

1945 május 8-án a második világháború befejeződött. A szovjet hadsereg segítségével hatalomra jutott partizán csőcselék igyekezett a hatalmat magának véglegesen biztosítani, annál is inkább, mivel helyzetük egyáltalán nem volt szilárdnak tekinthető. Mint minden kommunista kormányzat a második világháború után, a titószláv partizánok is a szovjet vörös hadsereg szuronyaira támaszkodtak. A dunai hajózás biztosításának ürügyével még mindig sok szovjet tengerész katona volt elszórva a

Duna mentén, így Ujvidéken is volt belőlük. Így például egy részük a Pétervárt és Ujvidéket összekötő hidfőnél állomásozott egy nagy négyemeletes épületben, mellette a "Népmozgalmi nyilvántartónak" egy részlege székel, amelyet időközben ugyancsak elköltöztettek a volt "Munkás Börze" épületéből. Egyik nap hirtelen eltűntek, másnap már az UDB főépületének közelében, a Radnicka-utcahoz közel egy épületben bukkantak fel. Véletlenül felismertem őket, mivel közöttük volt egy alacsony mongol tengerész is, aki sokszor részegen molesztálta a dunai hid felé közlekedő nőket. Ezt a szokását itt sem vesztette el. Ugyanazokról a tengerészekről volt szó, csak a helyet cserélték fel.

A szerbek-szlávok felocsudnak a vérgőzből

Közben az első, a "felszabadulás" okozta révületből, az események hatása alatt, a saját bőrén szerzett tapasztalatok után magához tért a délvidéki szerbség-szlávság is. A magyarság ellen irányított bosszu vérgőze már nem tette azt a hatást, amire Titóék számítottak. Csak rövid ideig sikerült a délvidéki magyarság és népi-németek irtásával elterelni a szlávság figyelmét igazi céljaikról, a szovjet mintájú bolsevizálásról, amelyet a háboru befejezése után azonnal és kiméretlen módszerekkel kezdtek meg.

A partizán hordák délvidéki bevonulásának első napjától kezdve az itt élő szláv és szerb lakosság élesen megoszlott. Azok, akiknek ősei még az osztrák-magyar monarchia alatt telepedtek meg a Délvidéken, s akik maguknak földet és azzal jó módot szereztek, békében kívántak volna élni a magyarsággal és népi-németekkel. Legtöbbjük a magyar nyelvet anyanyelveként beszélte. Ezeknek egy nagy része igyekezett az üldözöttek segítségére sietni s ahol arra mód mutatkozott, védelmet nyújtani

részükre. Egy részük, talán gyávaságból, semleges maradt, az üldözéstől távol tartotta magát, s csak a kisebbik rész vett aktíven részt a gyilkosságokban és fosztogatásokban.

A dobrovoljacok fiataljai kommunisták lettek

A másik rész azokból állt, akik az első világháború után telepedtek le a Délvidéken. Legnagyobb részük az első világháborúban mint önkéntes katonák, a Karagyorgyevicsekért harcolt. Mint önkéntesek: "dobrovoljacok". Ezeknek nagyobbik része, különösen a fiatalság, azonnal az új kommunista rezsim hűséges támasza lett résztvettek minden magyarság és népi-németség elleni akcióban. Egy részük, sajnos, a kisebbik s főleg az öregebbek, semlegesek maradtak, vagy rosszalólag nyilatkoztak a többiek tulkapásáról. Azonban mint kisebbség, tehetetlenek voltak és tétlenek maradtak a többség tömegösztöneivel szemben. Gyenge tiltakozásukat elnyelte a tömeg bosszuüvöltése.

Az 1941-ben Bácskát visszacsatoló magyar hatóságoktól ezek semminemű bántalmazást nem szenvedtek. Nem dobták őket vissza szülőföldjükre, ahol egymást gyilkolták a háború egész ideje alatt a volt Jugoszlávia egymással együtt élni kényszerített népei, főleg a szerbek és horvátok. Sokan a dunántúli Sárváron élőködtek a magyar állam pénzén egészen a háború befejezéséig. Így uszták meg a második világháború borzalmait. Az életüket mentette meg a magyar kormány. Legtöbbjük horvátországi szerb volt, sorsuk tehát a biztos pusztulás lett volna, ha a magyar hatóságok a szülőföldjükre költöztették volna őket. Mégis, mikor még a háború befejezése előtt visszatértek, igyekeztek bosszút állni a Délvidéken élő őslakó magyarokon. Visszatértük után már mint mártírokat igyekeztek feltüntetni magukat, mert őket "internálták". Tökéletesen mellőzve azt a

tényt, hogy "internálásuk" önkéntes volt, mivel szülőföldjükre háborithatatlanul visszatérhettek volna, a magyar kormány ez elé nem gördített akadályt. Tudják jól, miért vállalták inkább az elősködést Sárváron. Hogy Sárváron bántódásuk nem esett, azt az a tény bizonyítja legjobban, hogy hiánytalanul visszatértek, jó erőben és ép egészségben.

Politikai telepítés

A Martonos, Kanizsa (mai nevén Stara Kanizsa) és Kispiac között fekvő, az első világháború után kreált "Velebit" nevű "dobrovoljác" község telepes lakói vitték a hangot ebben a gyalázatos és háládatlan viselkedésben. Ezek a "Licánok" a Lika-Krbava megye területéről települtek az első világháború után a Délvidékre mint telepesek és alakították meg falvaikat a nekik juttatott földeken. A trianoni határhoz közel, Észak-Bácskában telepítette le őket a volt jugoszláv rezsím, hogy ilyen módon a saját javára változtassa meg a Délvidék nemzetiségi mérlegét.

Ezek a telepesek tehát a szerb királyságnak köszönhették, hogy a Délvidéken földet kaptak. Mégis, mikor a szerb királyság elvesztette hatalmát Jugoszlávia felett, minden gondolkodás nélkül ellene fordultak. Ezekből a gyökértelen kolónistákból — legnagyobb részükből — még a legelemibb emberi érzés, a hála is kihalt, ha ugyan valaha is élt bennük. Mit várhatott tőlük a védtelen délvidéki magyarság, mikor még jótevőikkel is nyomban szembe fordultak, mikor ugy látták, ügye megbukott.

Politikai telepesek

Ezek a magukat "mártiroknak" feltüntető köpenyegforgatók igyekeztek az elsők között hűségnyilatkozatot tenni a kommunista-tilóista rezsím mellett. Hűségüket a magyarság és

a németiség ellen elkövetett atrocitásokkal kívánták bebizonyítani. Természetesen az új rezsimben mindjárt koncot is kívántak biztosítani maguknak, amit a partizán hadseregben, pártban, közigazgatásban meg is kaptak.

Minden előképzettség nélkül, sokszor fél-analfabéták, mint tisztviselők működtek. Ilyen analfabéta közigazgatása volt az 1945—46-os években Kanizsa (Stara Kanjiza) községnek. Az ottani népbizottsági elnök, az azóta elhunyt jóindulatu, de erélytelen Jovo Zagorac volt, Velebit telepesközség vendéglőse nagy bosszúságára.

Jól ismertem. Habár "dobrovoljác-kolónista" volt, de magyarbarát. Sokszor panaszkodott analfabéta tisztviselői miatt, akiknek összes kvalifikációjuk a partizán rezsim iránti feltétlen hűségük és kiszolgáló készségük volt. Legtöbbjük még az elemi iskolát sem végezte el.

Allami nagybirtok alakítása

Később ezt a társaságot leváltották ugyan, még 1946-ban, de a rezsim megszilárdításának munkájában kitűnő szolgálatot tettek Titóéknak. Ezeket használták fel az új jugoszláv kolhoz rendszer, a "Zemljoradnicka Zadruga" fölállításához, mint első alakítókat. Az északbácskai Zsednik községben megalakult állami birtok tisztára az ő "érdemük". Persze, a vezető állásokat így aztán maguknak megkaparintották.

Ezeket használták föl a magyarságnak a földreform által történt kirablásánál is az egész Délvidéken.

Ujból a magyarok elleni földreform

Legtöbbjük, pláne a fiatalság, kitűnően beszélt magyarul, helyzetismeretük is nagyobb volt, mint az újtelepes "Crno-Goracoké". Tehát belőlük lett a "Zadruga" vezető. Gyorstalpaló tanfolyamon képesítették őket néptanítóvá, ál-

latorvossá, propagandistává és tisztviselővé. Főleg az északi magyar határhoz közel lévő helységekben.

Még 1945-ben kezdték végrehajtani a "föld-reformot" a Délvidéken. Egy ilyen földosztásnál jelen voltam én is, meghozzá az északbácskai Zenta községben, amely szinmagyar.

A törvény szerint a negyvenöt holdon aluli földtulajdonos "kulák" öt hold földet megtarthat, ha arra "érdemes", amit persze a helybeli lakosság fog a földosztás alkalmával népitélet-szerűen megállapítani.

Igy folyt le a "földrablás"

Az iskola helyiségében megkezdődött a "földosztás", illetve legalizált rablás. Öreg magyar gazda volt az első. 32 hold földje volt. A földosztásban résztvevő "geometar" külseje után ítélve messze született Bácskától, szerbül beszélt csak, mellette páran voltak, akik mint észrevettem, a magyar és szerb nyelvet egyformán jól beszélték. A földosztó elnök kimondta, a törvény szerint csak 5 hold földje maradhat. Az öreg megjegyzi, hogy neki négy fia van, hagyjanak meg hát nekik is fejenként öt holdat, legyen miből élniök. A többit önként is odaadja.

— Nincs mit adnod, — mondta a földosztást vezető. — A tied a törvényes minimum, ha a nép is jóvá hagyja.

Majd fölállva, kérdezte:

— Kinek van kifogása a minimum megtaggyása ellen?

Meglepetésemre egy hang hallatszott: •

— Elvenni tőle mindent, munkásnyuzó volt egész életében.

Az öreg megfordult. Meglepődött.

— Kicsoda maga? — kérdezte fölindult hangon.

— Munkásnyuzó! — hangzott most már több torokból is, — de magyarul.

A "földosztó" elnök szólt:

— A népitélet szerint, mint népellenségnek, semmit sem hagyunk.

Majd a jelenlévőkhöz fordult:

— Kinek van megjegyezni valója?

Öreg munkás állt elő:

— Nekem van, — mondta határozottan. — 21 évig dolgoztam ennél az embernél. Soha panaszom ellene nem lehetett, igazságos, jószívű ember volt. Kérem, ne vegyék el a földjét, így legalább nekem is lesz munkám.

— Kulák bérenc! . . . Kulák bérenc! . . . — hangzott fel hirtelen magyarul megint, de mindig több torokból.

Az elnök intett.

— Ítéljen a nép! — mondta. — Meghagyjuk a minimumot, vagy sem?

— Semmit! — hangzott, de most már egész kórusban.

Páran megpróbáltak szóhoz jutni. Ugy látszott, hogy az öreg magyar gazdát akarják védeni. Lárma és üvöltés töltötte be a termet. Az öreg sápadtan állt, még mindig a tömeg felé fordulva.

Az elnök szólt:

— A nép nevében, — mondta — minden földed fölosztásra kerül. Föllebbezhetsz a vajdasági földbizottságnál — mondta még cinikus hangon és a földosztás ment tovább.

Ez a jelenet megismétlődött még párszor, más személyekkel kapcsolatban. Két óra hosszat tarthatott a gyűlés akkor. Husz magyart fosztottak meg ezalatt a rövidke két óra alatt egész élete értelmétől a verejtékével öntözött földtől. Kisebbik részüknek hagyták csak meg a minimumot.

Barátommal sápadtan álltunk. De megvártuk a gyűlés végét. Engem szédülés fogott el az idegességtől és undortól.

Hát a magyarok süllyedtek idáig, hogy saját véreikre ítéletet mondjanak, gondoltam ma-

gamban és az undortól szinte rosszul lettem. Ha idegenek tették volna, de éppen magyar a magyarral?

— Na, mi a véleményed? — kérdezte barátom, aki a környékbeli tanyákról való.

— Utálatos dolog volt, — mondtam. — Hát idáig sülyedtünk mi magyarok, egymást raboljuk, azután a vérfürdő után, amit közöttünk rendeztek a partizán kommunisták.

Szótlanul, komoran váltunk el. Mint aki temetésről jön. Egy hétre rá Kanizsán ugyanaz a kép fogadott megint. Elvitt a kíváncsiság, vajjon ott mást látok-e? Megint csak ugyanaz a kép. Most már jobban megnéztem a közbekiáltókat, azokat, akik kórusban kiabáltak, hogy munkásnyuzó, meg hogy semmit neki . . . Hirtelen úgy rémlett föl, hogy valahol már láttam ezeket. Tényleg, kettőt-hármat felismertem. Ezek Zentán is "segítettek" földet osztani! Semmi kétség, ugyanazok a jómadarak! Délután az "Ormon" volt földosztás, elmentem oda is. Nem ért meglepetés többé, mikor láttam, hogy ugyanazok kiabálnak, mint Kanizsán és Zentán.

Kikből állt a helybeli magyarság?

Kérdeztem a mellettem lévőket, mondja meg, ki az a fiatal leány, aki olyan nagyon kiabál?

— Hová való?

— Mit akar vele? — mondja a szomszédom, — ha feleséget akar, vegyen el egy tisztességes leányt. Az egy volt partizánka.

— De magyar? — kérdezem én.

— Az, a fenét! Velebiti "ulicánka", ismerem kicsiny korától fogva, — válaszolta ingerülten a kérdezett magyar. — Kispiaci különben.

Tőle tudtam meg aztán, hogy ez a társaság magyarnak adja ki magát a gyűléseken és a helybeli magyarság nevében követeli a földreform alá kerülők földjének elvételét. Legna-

gyobb részt a velebiti "Narodna Omladina", a "népi fiatalság" szervezet agitációra kiképzett és erre az alkalomra kirendelt tagjai voltak.

Az a társaság akart éket verni a becsületes délvidéki magyarok, horvátok, szerbek s a többi nemzetiségek közé. A Délvidék népe azonban nagyon jól tudja, kik a barátai és ellenségei. S kik provokálták a "földrablást" a földreform végrehajtásakor a Délvidéken . . .

Különben a legtöbbjük még a háboru befejezése előtt tért haza a Délvidékre. Ebből is világosan kitűnik, hogy semmi bántódásuk nem esett, mikor a visszavonuló magyar és német csapatokkal ellentétes irányba, Délkelet-Magyarországra háborítatlanul visszatérhettek.

Vérontással fizettek

Mielőtt Sárvára vitték őket 1941-ben, pénzüket megőrizhették, ingóságaikat, amit nem vihettek magukkal, szabadon értékesíthették. Árát az utolsó fillérig megtarthatták maguknak. Ellátásukról, egészségügyi szükségleteikről a magyar állam gavallérosan gondoskodott, úgy hogy a legtöbb hiánytalanul megőrizte 1944 végéig pénzét. Mégis, amikor visszaérkeztek, az első dolguk az volt, hogy felkeresték azokat, akiknek holmijaikat eladták. Visszavettek mindent minden ellenszolgáltatás nélkül, sőt, ha egy tehén időközben megsaporodott, a borjut is elvitték, sőt, az illetőnek többi állataiból is azt, amelyik nekik megtetszett. Persze, ezzel még nem érték be, hanem mindjárt gyilkoltak is. Így történt az, hogy Észak-Bácskában, ahol közülük egyetlen békésen viselkedőnek a hajaszála sem görbült meg, vérfürdőt rendeztek a "licánok" a martonosi, kispiai, zentai, stara kanjizsai atrocitások vére kilencven százaléban ennek a társaságnak a kezén szárad. Mint az ujonnan alakult "milicija" tagjai és mint partizánok, ők személyesen mentek az elhurco-

landók házaikhoz, úgy, hogy a Délvidéken majdnem minden magyar és német család ismeri hozzátartozójának gyilkosát, rablóit, hiszen ezekkel több mint husz évig békességben éltek. A mai izig-vérig kommunisták akkor még mint izig-vérig királypárti nacionalisták, rémei voltak a Délvidék békeszerető magyar és német lakosságának. Ezekből kerültek ki a bevonuló magyar honvédség közé orvul lövöldözők is 1941-ben. A magyar kormány mégis nagylelkű volt velük szemben és ezt a nagylelkűséget hálálták meg 1944 őszén sokszáz ártatlan magyar lemészárlásával.

Gonosztetteik azonban fel vannak írva a nemfelejtő történelem fekete könyvébe.

Fegyveres erőszak a hit ellen

Régi fogása a diktaturáknak, hogy új területi hódításokkal szereljék le a belső elégedetlenséget. Titóék is ezt tették. A nyertes hatalmak oldalán álló, és Sztalin kegyeiben sütkérező partizán marsal bevonult az osztrák Karinthiába és az olaszok által birtokolt Triesztbe is. Mind a két "hódítás" kudarccal végződött. A titóista alakulatoknak menekülésszerűen el kellett hagynia ezeket a területeket, a nyugati hatalmak nyomása alatt. Ez az általuk nem várt esemény alapján rázta meg a szovjet szuronyokra és az OZNA terrorjára épült uralmat. Különösen Trieszt elvesztése érintette őket érzékenyen. Új látványosságra volt tehát szükségük, hogy az elégedetlen nép figyelmét eltereljék. Annál is inkább, mivel a Drazsa Mihajlovich névével jelzett szerb nacionalizmus hullámai kezdtek átcsapni a Délvidékre is. A délvidéki magyarság, amely a súlyos vérveszteségek-ből származó aléltságból kezdett magához térni, templomai körül gyülekezett. Azokban a napokban a vallás volt az egyetlen erő, amely bátorítást öntött a megkinzott lelkekbe. A hor-

vátok Stepinac érsek alakja körül gyülekeztek. A szerbek a Délvidéken a "Saborna Crkva" mellett lévő püspöki palotában, házfogságban tartott szerb püspököt, a "Vladikát" tekintették szellemi vezetőjüknek. A háborúnak vége volt ugyan, de nem Jugoszlávia népei számára. A horvátok között kezdett terjedni a "keresztes mozgalom". A partizánok rémei voltak a horvát katolikus "krizar"-ok. Jugoszlávia forrongó katlan volt. Az "usztasa" és "csetnik" jelző akkor halálos ítélettel járt. De az új kivégzések csak olajat öntöttek a tüzre. Kétségbeesettségükben és romlottságukban akkor az Egyházak ellen fordultak. Az ujvidéki "Vladika" háziőrizetben volt. Stepinacot hamis vád alapján börtönbe zárták. Az ujvidéki Nagytemplom papjait is ugyancsak koholt vádak alapján börtönbe hurcolták. A szellemi vezetők eltávolításával próbálták meghunyászkodásra kényszeríteni a népet.

Olimpia a "Népbizottság" elnöke

Az önmagával meghasonlott pravoszláv pap, Olimpia, aki a "Vladika" közvetlen környezetéhez tartozott, jó alanynak ígérkezett a kommunisták egyház-bomlasztó szándékaihoz. Olimpiát is fütötte a bosszuszomj. Kinevezték tehát az újonnan megalakult polgári közigazgatásban az ujvidéki városi "Népbizottság" elnökének. Az eredmény: üresen kongott a "Saborna Crkva", mikor ő tartott istentiszteletet. Olimpiával tökéletesen felsültek a kommunisták.

Drazsa Mihajlovich a Topcideren

Drazsa Mihajlovich árulás útján Titóék kezébe került. A tárgyalást nyilvánosan tartották a belgrádi "Topcider"-en. Az egész tárgyalási cirkuszt a helyszínről közvetítette a belgrádi rádió. A közvádoló kérdéseivel igyekezett Drazsát

gyávának és butának feltüntetni. A védelem hatástalan volt, hiszen előre kimondott ítéletről volt szó. Drazsát golyóáltali halálra ítélték és kivégezték. A jugoszáviai szerbség tehát — már aki nem hódolt be az új rezsimnek — vezető nélkül maradt.

Stepinac bíboros következett

Következett Stepinac a horvát katolikusok meg nem alkuvó érseke, a "horvát Mindszenty". A vád ellene az usztasákkal való kollaborálás volt. Rankovic, a "jugoszláv Beria" nem ismerte jól a szovjetország vallatási és megtörési módszereket. Stepinac egyetlen ellene irányuló vád ellen sem védekezett, mivel a bíróságot eleve törvénytelennek jelentette ki. Válasza minden vádra az akkor legendássá vált kiszólása volt: Ostajemo savrseno mirno. — Tökéletesen nyugodtak maradunk. Stepinac többes számban válaszolt mindig. A bíró, aki a tárgyalást vezette, figyelmeztette erre. Stepinac válasza méltó volt egy katolikus bíboroshoz.

— Többes számban beszélek, mert a horvátországi római katolikusokat képviselem, a személyem ellen irányított támadás ellenük irányul. Ezért beszélek többes számban.

Különben teljesen tisztában volt azzal, hogy az ellene indított támadás egyik láncszeme a bolsevista elnyomatás alatt szenvedő egyházak elleni támadásnak. Hiszen moszkvai utasításra kerültek koholt vádak alapján az elnyomott magyarok, lengyelek és horvátok Hercegprímásai kommunista börtönbe. Stepinac elítélése és a közéletből való eltávolítása azonban olaj volt a tüzre.

Közelharc a templomok ellen

Ebben az időben összeszedte magát már a délvidéki magyarság is. A templomok látoga-

tottsága minden kommunista erőfeszítés ellenére, soha nem látott méreteket öltött. Az áldozatok megint csak a lelkipásztorok lettek. Elhurcolták Temerin község plébánosait, Zentaét, majd Zombor katolikus papjait. De a legkülönbözőbb koholt vádak alapján majdnem minden nagyobb magyarlakta község papját is. A meg nem alkuvó horvát és szerb pravoszláv papság is erre a sorsra jutott. A hívők válasza: ha lehet, még tömegesebb templombajárás. Dühödt eszközökhöz folyamodtak Ujvidéken a kommunisták megint. A Nagytemplom főbejárata mellett volt a "Dornstetter" cukrászda. Homlokzatára hatalmas erejű hangszórókat szereltek fel. Ugyancsak hangszórókat szereltek fel a Nagytemplom és a városháza közötti tér északi oldalán is, de valamennyit kivétel nélkül a templomhoz közel. Minden nap délelőtt tizenegy óra tájban zenét közvetítettek ezeken a hangszórókon s napközben a belgrádi rádió híreit. A népgyűléseken ezekkel közvetítették a szónokok beszédeit. Vasárnapokon aztán kora reggel bömböltetni kezdték a hangszórókat, partizán indulókat közvetítve, hogy így zavarják a templom áhitatát és lehetetlenné tegyék a szentbeszéd megértését. Ennek ellenére is a templomok zsufoltak voltak.

Kémek a templompadokban

A kommunisták kémeket küldtek a szentmisekre, akik a szentbeszédekben igyekeztek olyan részeket találni, amelyet mint vádanyagot felhasználhatnának a lelkészek ellen. Ilyen váddal, hogy a prédikáció alatt a rendszer ellen izgattak, távolították el az ujvidéki Nagytemplom három egymást követő plébánosát. A vád egyformán az volt ellenük, hogy a szószerket a rendszer elleni izgatásra használták fel. Saját maguk által elmondott szentbeszédekből kiragadott és kellőképpen kiforgatott részek szere-

peltek a bizonyításban. Bünvádi eljárásuk zárt volt, csak a temerini plébános elítéltetéséről olvastam egyszer a "Magyar Szó"-ban egy nagy cikket. A többieket a nagy nyilvánosság elkerülésével a lehető legnagyobb csendben ítélték el és tartóztatták le. Körménetek megtartását a legszigorubban betiltották. A karácsonyt nem ismerték el ünnepnek és a munkásokat azon a napon egyhónapi élelmiszerjegy elvonás terhe mellett munkára kötelezték. Ami annál is súlyosabb büntetés volt, mivel ez rendszerint az egész család élelmiszer-jegyeinek megvonását jelentette, tekintve, hogy a jegyeket a munkásoknak az üzemben adták ki. Csak a még tengődő magánvállalkozókat, kizárólag kisiparosokat, nem tudták ellenőrizni. Így aztán, aki dolgozott a családból, az kénytelen volt karácsony napján is munkára menni, a munkaidőt pedig órák hosszat elnyúló "konferenciák" követték a munkahelyen, hogy az ünneprontás teljes legyen. Az iskolákban karácsony napján tanítás volt. Középiskolákban a további tanulási lehetőségektől való megfosztást vont a magával a karácsony-napi iskolából való elmaradás. És mégis, minden karácsonykor tömve voltak a templomok. Jómagam az utcai titkárnőtől — az "ulicna sekretaricától" kaptam élelmiszerjegyet. Persze csak a G. fokozatut, a legutolsót, de tőlem is megpróbálta megtudni, voltam-e a karácsonyi szentmisén, kerülő uton, partizán ravaszkodással.

— Na, hogy telt el a karácsony? — kérdezte társalgási hangon, — szép volt a szentmise?

— Nem tudom, — feleltem — betegen feküdtem.

Másnap a házmesterné jött, ujságolta, hogy a "sekretarica" érdeklődött, igaz-e, hogy karácsony napján betegen feküdtem. Szerencsére az asszony feltalálta magát és kitérő választ adott, hogy egész nap nem látott, lehet, hogy tényleg beteg voltam . . .

Különben a következő hónapi élelmiszerjegyem megtagadta volna a mindenható párt ellenőre, az utcai megbízott — „ulicna sekretari-a”.

A tekijai bucsu

Mikor az egyház és a vallás elleni üldözések a tetőfokra értek, a nép tüntető templomjárása is a tetőfokára hágott. Kapóra jött ehhez a tekijai bucsu, amit tekintve, hogy az 1944—45 évi partizán vérengzésektől kábult délvidéki nép csak csekély számban keresett fel 1945-ben, elfeledtek betiltani 1946-ban.

Az Ujvidékkal szemben lévő Pétervárad déli részén van Tekija, a Srmski Karlovac felé vezető Ujvidék-belgrádi országút mellett. Itt van a bucsujáráhely, amelynek bucsunapja augusztusban van, Boldogasszony napján. Valamikor a török világban még, szemben állt itt a pétervárad vár előterében a keresztény és török haderő, csatára készen. Boldogasszony napján, a nyári kánikulában hó esett itt azon a reggelen. A törökök megrettentek. A keresztények biztató jelt láttak benne és aznap a törököket fényesen meg is verték. A csodálatos hőésés emlékére és a Boldogasszony tiszteletére, akinek közbenjárásának tulajdonították a csodálatos hőésést kánikulában, bucsujáró helyé tették Tekiját. A Belgrád felé vezető országút Duna felé eső részén áll egy kis kápolna a kápolna mellett egy sok évszázados öreg fa, amelynek törzse belül korhadt már, de kívül még minden évben kiszöldül, pedig az egész csak egy csonk már. A kikorhadt belső rész helyén van elhelyezve egy Szüzanya-kép, előtte üveg és bucsukor rengeteg gyertya lángol itt a Szüzanya tiszteletére. Valamivel közelebb, Ujvidék, illetve Petrovaradin felé pedig felépült a „Kálvária”, az állomásokat jelző kereszttekkel és a Golgotát jelképező halom, három kereszttel. Ez a bucsu volt az, ame-

lyik 1946 augusztusában a rezsim ellenes békés néptüntetést spontán, összebeszélés nélkül megcsinálta Délvidék katolikus népe, nemzetiségre való tekintet nélkül.

A katolikus hit tartja össze Délvidék népeit

Az utolsó percben a partizán hatóságok mindent megtettek a bucsu megakadályozására. Pedig az általuk alkotott új "Alkotmány" biztosítja a vallási és szólásszabadságot. Ami persze csak írott malaszt maradt a mai napig. Betiltani már nem lehetett, mert későn vették észre, hogy ez évben tömeges részvételre készülnek a délvidéki katolikusok. Így hát a távolabbról induló vonatokat egyszerűen visszatartották. A falvakban közmunkára, a gyűlölt "udarnicki rad"-ra próbálták terelni az embereket. Azonban minden erőlködése a partizán hatóságoknak, hogy a bucsut megakadályozzák, elkésett. Voltak, akik várták a partizánok ellenakcióját és a meglepetések elkerülése végett gyalog indultak el még olyan nagy távolságokról is, mint Zombor és Zenta.

Jöttek a katolikusok kocsin és gyalog, Délvidék minden részéből. Soha ezelőtt ekkora tömeget nem látott bucsun Tekija ősi bucsujáró helye. Az Ujvidéken keresztül haladó keresztet, templomi zászlók alatt haladó meneteket, kisebb-nagyobb csoportokat, amelyek nagyobbára már az előző napon megérkeztek, kíváncsian bámulták Ujvidék lakói. A bucsura menők közt feltűnően sokan viseltek fekete ruhát, paraszt asszonyok fekete fejkendőt, a gyász jelét.

Mi lesz holnap, mi fog történni? Ez volt mindenki kérdése, mert hogy a kommunisták nem fogják tétlenül nézni a bucsu megtartását, abban mindenki biztos volt.

A délvidéki katolikusok hitükért

Jártam már nagyon sok bucsujáró helyen, de ilyet még nem láttam. Ha a kicsiny tekijai kápolna százsorta nagyobb lett volna is, akkor sem tudta volna magába fogadni azt a nagy tömeget, ami erre a bucsura itt összeverődött.

A kommunisták nem maradtak tétlenek. A városban, Ujvidéken különböző tanfolyamokon, munkában lévő "Crno Gorac" fiatalságot, a kommunizmus élharcosait, ezt a minden rosszra kész analfabéta tömeget már a délelőtt folyamán kivitték Tekijára. Az ujvidéki és srem-ski-karlováci része, az országot kellős közepén a "kozarai kolot" táncolták, körbeállva, egymás kezét fogva, harmonika zenére. Hozzáordítva a koló szövegét, hogy:

— Druze Tito, hej, druze Tito, ljubicica bela (Titó elvtárs hej, Titó elvtárs, fehér ibolya . . .).

Igyekeztek ordításukkal megzavarni az ünnepi hangulatot, s egyszersmind elzárni a zárt menetben, helységenkénti csoportokban felvonuló bucsujárók előtt az utat.

A tömeg csendesen letért az utról, elkerülve őket, mtgvetően szóra sem méltatva a magáról megfélelkezett csőcseléket.

Erre csoportokba verődve, leányok, fiatal férfiak, belevegyültek a felvonuló tömeg közé. "Tamburica" és gitár zenéje mellett partizán nótákat üvöltve, ugráltak a bucsusok között, hogy az imádkozást lehetetlenné tegyék. Nagyobb zavart azonban nem sikerült kelteniök, hiszen ezrek és ezrek imádkoztak fennhangon. Az ima elnyomta a kommunista-partizán duhajkodást. Igyekezetük, hogy verekedést, vagy más rendetlenséget provokáljanak, — és így ok legyen a bucsuk betiltására a jövőben, — tökéletesen csődöt mondott. A tömeg tisztában volt szándékukkal és éppen ezért a legfegyelmetebben viselkedett, hogy a provokációt hatástalanná tegye. Ez a legtökéletesebben sikerült is.

Minden kihívás ellenére megőrizték csendes, méltóságteljes nyugalmukat. Dühödt bosszúságára a partizán hordáknak.

Később, amikor a provokálók belátták tehetetlenségüket, megalázva, tehetetlen dühvel elpárologtak. Elcsendesedve, mint a megvert kutyák.

Délvidéki katolikusok kálvária-járása

Ösi szokás szerint a nap délutánján a tömeg végigment a Kálvária tizenkét állomásán a fájdalmas olvasó egy-egy részét mondva fennhangon. A partizán vérengzések után most először találkozott össze a Délvidék katolikus népe. Itt voltak a magyarok, horvátok, bunyevácok, szlovákok, a görög katolikus gyurgyevói rutének. Egymást követve, helységeik szerinti csoportokba verődve, anyanyelvükön imádkozva a rózsafüzért, járták végig a kálváriát.

Síró nemzetek olvassák mindnyájunk

szentolvasóját

Az egyik csoporthoz csatlakoztam én is, gondolom, magyarok voltak többségben. Az első állomásnál az egyik nő, aki az ovasót előimádkozta, elkezdte az olvasó mondását magyarul. A tömeg utána mondta a könyörgés szavait, ki-ki az anyanyelvén. Akkor vettem csak észre, hogy itt megszűntek a nemzetiségi csoportok. Együtt imádkoztak itt a Délvidék népei. A magyar nyelvű olvasóra jött a válasz minden nyelven, együtt a magyar "Irgalmazz minékünk" — a szlávok "Boze pomiluj" könyörgésével vegyülve. Fönséges látvány volt. A katolikus hit nemzeteket összegyűjtő ereje ismét testvérekké tette a Délvidék soknemzetiségű népét, a szeretet, a katolikus vallás testvérisége, a kommunisták hazug, egymás ellen uszító "egység-testvérisége" helyett.

Egyszerre valaki fennhangon sirni kezdett. Csukló, tompán fájó, halottsirató zokogással. Fájdalomtól tompa hanggal ismételve a szentolvasó szavaival "Könyörögj érettünk — Irgalmazz minékünk". Pár pillanat múlva újabb és újabb zokogások hallatszottak. Terjedt a tömeg közt a sirás, mint a futótűz.

A szeretteitől megfosztott családok, az özvegyek, akiknek férje a kommunista-partizánok vérszomjának esett áldozatul, gyermekek, akiknek apját a Duna árja, vagy valamelyik jeltelen tömegsir nyelte el, most a szentolvasó szavaival öntötték ki fájdalmukat, könyörögtek irgalmért a porban térdelve, a kereszt tövében. Föld felé hajtott fejjel, sirva, zokogva. Esdekelve a Keresztrefeszített felé: "Könyörögj érettünk — Irgalmazz minékünk! . . ."

Sirtak öregek és fiatalok. Kemény férfiak, elcsigázott asszonyok. A megkinzott és megtizedelt magyarság és a soknemzetiségű délvidékiek, katolikusok siratták mártirjaikat, akiket a partizánok lemészároltak ártatlanul, siratták a vallás védelmében a templomokból elhurcolt papjaikat ezen a tekijai bucsun. Ahol először annyi szenvedés után, akadálytalanul sirhattak legalább. Mindenkitől elhagyatva, könyörögve, de a kereszt előtt egyesülve a Keresztrefeszített Megváltó felé fordított arccal: Hallgassa meg fájdalmaikat, irgalmazzon és könyörögjön érettük . . .

A tekijai bucsun a délvidéki katolikusok vádoltak . . .

Vád volt a tekijai bucsu, vád a rezsim ellen, amely a nagy "népboldogítás" ürügyével száz ezreket döntött gyászba, és még a sirást is eltiltotta. Vád volt a rezsim ellen, amely börtönbe hurcolta Isten szolgáit, sokszor a templomból, csak azért, mert megbocsájtó krisztusi szere-

tetet mertek hirdetni, a rezsim minden eszközzel szított osztálygyűlölete helyett.

A tömeg között rengeteg "rendfenntartó" milicista járt-kelt, szolgálatot tartva. Készen arra, hogy segítsen a provokáló csőcseléknek. Mikor ezek látták a zokogó tömeget, félrehúzódtak, megdöbbenve, szótlanul. Ekkor kezdett eltűnedezni az addig provokáló "Crno-Gorac" csőcselék is. További provokációra már nem volt sem kedvük, sem bátorságuk. Talán az ima, a vádoló zokogás, a megkinzott emberi lelkek ilyen tragikus kitörésének látása felébresztette szívükben is rég felejtett emberi érzésük egy-egy szikráját.

Itt Tekiján láttam az imádság, a keresztény áhitat győzelmét, az erőszak, a cinikus tagadás felett.

Betiltották a tekijai bucsut

A következő években már betiltották a tekijai bucsu megtartását. De a bucsu napján mégis, mindig emberek mennek ki, kisebb csoportokban, imádkozva a tehetetlen dühükben fogukat csikorgató kommunista hatóságok szemelátára. A titóisták tehetetlenül nézik a tömeg passzív ellenállását, hitének, emberi méltóságának védelmében.

Ha azokon a napokon nem is szabad a tekijai kápolnában szentmisét mondani, ha a Kálválenné is vált, de a csendes imádkozást nem tudrián a tömeges szentolvasó mondása lehetetja elfojtani a kommunista terror. A tekijai bucsu megújul minden évben, ha külsőségek nélkül is, de igazabban, mint bármikor ezelőtt, Isten dicsőségére.

Igy győzték le Titót Délvidék katolikusai

Az 1946 évi tekijai bucsu volt az a hely és alkalom, amikor a partizánok által — a kezdetben olyan sikeresen — egymás ellen uszított

délvidéki nemzetiségek az ima és szentolvasó közösségében, a Keresztrefeszített lábainál, az egyház szárnyai alatt egymásra találtak újra.

Igy győzték le a titóista uszító hadjáratot Délvidék katolikusai. Azok, akik résztvettek ezen az 1946 évi tekijai bucsun, soha, de soha nem fogják azt elfeledni.

Ez a bucsu volt talán a legszomorubb, de mégis a legigazabb, a legszebb bucsuja Tekijának, fennállása óta.

Igy győzte le a kereszt békéje az erőszakot, Tekiján, az Ur 1946. esztendejében.

Autonomna Pokraina Vojvodina

A háboru befejezése után a partizán hatóságok Jugoszlávia felosztásához és politikai ügyeinek rendezéséhez láttak. Hogy a két rivális, a szerbség és horvátság, közötti torzsalkodásnak elejét vegyék, egy eléggé szerencsés megoldáshoz, a volt királyi Jugoszláviában federációs felosztáshoz folyamodtak. Hogy egyik félnek se lehessen panasza, a Bácskát, Szerémséget magába foglaló területet "Autonom" területté nyilvánították, kivéve ezzel ugy a szerb, mint a horvát "regionális parlament" hatásköre alól. Egyelőre tehát a Délvidék mint Autonomna Pokraina Vojvodina — Vajdasági önálló terület szerepelt, azonban nem minisztériumok igazgatása alatt, hanem az ugynevezett Glavni Izvrsni Odbor Autonomna Pokraina Vojvodina nevű kommunista tanácsszerv végezte a közigazgatást. Ennek a Glavni Izvrsni Odbornak — végrehajtó bizottságnak a székháza lett Ujvidék legszebb épülete, a "Bulevar" nyugati oldalán fekvő gyönyörű épület, a volt "Báni Palota". Ez azonban csak porhintés volt, mert mikor Titóék kicsit szilárdabban a kezükben érezték a hatalmat, a Vajdasági Autonom Területet beolvasztották a Szerb Népköztársaság keretébe és a Vajdasági Parlament

beolvadt a belgrádi Narodna Skuptstina-ba. A közigazgatás csak közönséges végrehajtó szerve a belgrádi határozatoknak és az Autonom Vajdaság ma már csak papíron létezik. ,

Ugyancsak a "népszavazás" előtt, amelyet az államforma kérdésében rendeztek Titóék, a jugoszláv állam hivatalos neve Federativna Demokratska Juoslavia volt. Sajnos, ez az elnevezés elégnék bizonyult ahhoz, hogy a megtévesztett nyugat mint "demokratikus" államot kezelje Titó Jugoszláviáját, a benne végbemenő minden tömeggyilkosság, jogfosztás ellenére is, amelyeket elsősorban a vajdasági némettség és a magyarság ellen követtek el.

Ökölbe szorult minden nemkommunista keze, mikor napról-napra a rádión és az ujságban hallotta és látta, hogyan tartanak Edward Kardelj, Mosa Piade, Milovan Djilas és társaik előadásokat az Egyesült Nemzetek szervezeteinek különböző ülésein, kioktatván a nyugati diplomatákat a demokráciáról és a szabadságról.

Amig Kardelj, a néptanítóból lett szlovén partizán-külügyminiszter beszédeket tartott az emberi jogok védelmében, Jugoszláviában megtizedelték a magyarokat, kiirtották a németeket és elnyomták az emberi szabadságnak még a legkisebb nyomát is. Azoknak, akik Jugoszláviában kényszerültek akkor élni, örök titok marad, miért tűrte mindezt a szabad nyugat?

Mint akkor Jugoszláviában élő és az ottani eseményeket természetyszerűleg jólismerő szemtanu, nyugodtan állithatom azt is, hogy a titóista partizán rezsim sohasem szilárdulhatott volna meg egyes tájékozatlan és rövidlátó nyugati politikusok segítségével nélkül, amelyet Titóék igazi balkáni partizán ravaszkodással ki is használtak a végletekig, mint ahogy ezt tették a legnemesebb segítőkészségtől áthatott UNRRA-segélyvel kapcsolatban is, amely segély nem megkönnyebbülést hozott a háboru által súlyosan megviselt Jugoszlávia népeinek, ha-

nem eszköz lett azoknak a kommunista járomba töréséhez.

A traktor

A kommunista mezőgazdasági kollektivizálás első alapfeltétele a traktor. Sajnos, Titóék kollektivizálásához a traktorokat nyugat szállította, még hozzá La Guardia, a volt new yorki polgármester, az UNRRA vezérigazgatójának rövidlátásából. Bácskában és Bánátban a földművelő magyarságnak és németiségnek csak bizonyos százaléka menekült el, az általuk magukkal vitt igavonó állatok kiesése egyáltalán nem volt olyan nagy, hogy ezeknek pótlására UNRRA traktorokra szükség lett volna. Ha az el nem menekült ártatlan magyarokat és németeket meghagyták volna földjeik tulajdonában, a mezőgazdasági termelés semminemű fennakadást nem szenvedett volna. Ennek a ténynek elhallgatása és a Titóék által állított tényeknek ki nem vizsgálása adta meg aztán a lehetőséget arra, hogy az elhurcolt és megsemmisített mezőgazdasági igavonó állatok pótlása címén, ezen a hamis jogcímen, Titóék elegendő UNRRA-traktort kapjanak és ezzel lehetővé tették a földjét foggal-körömmel védő jugoszláviai parasztság megtörését és a "kolhoz" jugoszláv változatának a Zemljoradnicka Zadrigák, földművelő szövetkezetek megalakítását. A tény ugyanis az, hogy a meglévő igásállatokat a gazdától "beszolgáltatások" ürügyével elvitték, hogy így a földjének egyéni megmunkálását lehetetlenné tegyék. Így vagy a zadrugába kényszerítették, avagy ha mégis ketten-hárman összefogva a szolgáltatásoknak nevezett rablások után megmaradt állataikkal megművelték földjeiket, akkor lehetetlennél-lehetetlenebb szolgáltatási kötelezettségekkel sujtották az ellenálló gazdákat. Ha ezzel sem tudták megtörni őket, akkor aztán jöttek a "pót-adóivval", sok-

szor négy-öt esetben is egymás után, majd ugyanígy a pót-beszolgáltatási kötelezettséggel is.

A hideg és könyörtelen tény az, hogy a segítő szándékkal adott UNRRA traktorok eszközeivé váltak a kommunista kollektivizálásnak, különösen a Vajdaságban. Annál is inkább, mivel más területein a jugoszláv mezőgazdasági vidékeknek a traktorokat csak korlátozott mennyiségben alkalmazhatták a terep hullámos volta miatt. Az UNRRA traktorokból Titóék traktorállomásokat létesítettek, jól bevált kommunista recept szerint. Ezekkel alakították ki ugyancsak a szovhozok jugoszláv változatát, a Drzavne Imanie néven ismert állami birtokokat.

A másik tény: Jugoszláviában az UNRRA ruha- és élelmiszer segélyét nem osztották ki az arra rászorulóknak között, hanem eladták a népnek, de így is előnyökben részesítve a kommunista párt szervezeteinek tagjait és az azokkal kollaboráló elemeket. Könyörtelen tény tehát, hogy a nyugat az UNRRA-n keresztül — minden jóakarata ellenére sem — az éhezőket segítette, hanem a jugoszláv kommunista kormánynak adott újabb eszközt a kezébe, ezuttal a városlakó ipari munkásság és értelmiség letörésére. Elmondom, hogy lett a ruha és élelmiszer-adományok legnagyobb része "Titószláviában" elosztva.

A városlakók — értelmiség és gyári munkásság — ellátása élelmiszerjegyek útján történt. Az élelmiszerjegyeknek egész változata született meg. Mint akkor az UNRRA csomagra várakozók között valaki megjegyezte: Többféle élelmiszer jegyet adtak ki és több osztályba sorolták Jugoszlávia polgárait, mint amennyi kaszt Indiában létezik. Mindez a nagy kommunista jelszó függőnye mögött, hogy az új Jugoszláviában mindenki egyforma, és eltörölték a régi

polgári társadalmi osztályokat és a kiváltságosok csoportját.

És akik semmit sem kaptak . . .

A munkásságot a "Radnik-Munkás" kategóriákba sorolták. Főbb osztályok, kivéve a bányászokat, mert ott még sokkal bonyolultabb kategóriába sorolások voltak — az R. 1., R. 2., R. 3. kategóriák voltak. A polgárság és a magános iparosok, kiskereskedők és nemdolgozó polgárok, privát alkalmazottak — amennyiben még itt-ott akadt néhány a "Gradjanin" (Polgár) G. jelzésű jegyet kapták.

Én a Zseleznicka-utcai UNRRA-csomag elosztó helyét láttam. Legelőször és a legnagyobb csomagot az R. 1. jelzésű jegy egyik szelvényére adták ki — pénzért — a jegy "boldog" tulajdonosának. A nagyobbára rezsimhű élmunkások kapták, az "udarnik" — rohammunkások. Két hétre rá adták az R. 2. jegyre is, természetesen újra pénzért, — eme jegyek "boldog" tulajdonosainak is. Az R. 3. már csak egészen kicsiny csomagot kapott. Nagyobbára olyan élelmiszerekért, amelyek a "finnyás" partizán tiszteknek már ingyen sem kellett. Ugyanis ők, igazán kedvezményes áron, majdnem ingyen kapták mindennek a legjavát, az OZNA és a Narodna Milicija tagjaival együtt, mint a havi élelmiszer juttatásuk, a "sledovanje" egy részét. Illetve, mint ráadást, amugy is bőséges élelmiszer ellátásukra. A többséget kitevő G. jegy boldogtalan tulajdonosai semmit sem kaptak.

Amit Titó kiárusított

Megjegyzem, hogy később a konzervált élelmiszerek egy bizonyos része — megfelelő magas áron — már szabad kiárusításra lett bocsátva, s akkor már a "gradjani" — polgárok is vehettek az akkorra már százszor is kiválogatott

konzerv-feleslegek közül, amelyek az európai ember gyomrának annyira furcsa édesmártásba főzött huskonzervekből, sós szalonnából és véreshurkából állt. Az elosztási, és később az eladási árak pedig olyan magasak voltak, hogy Amerikában azon az áron a konzervek ötszörösét is nyugodtan meg lehetett volna vásárolni. Hogy az így befolyt pénz az új rezsim államkasszájának első legális bevétele lett és annak megerősítésére használták fel, az nem kétséges. Az egészet a partizán rezsim szervei bonyolították le.

Ez az igaz története az UNRRA élelmiszersegély elosztásának a Délvidéken. Tudtommal Jugoszlávia más részeiben is azonos módon "osztották" az UNRRA által mindenkinek küldött élelmiszer-segélyt. Hogy az elosztást ellenőrző nyugati UNRRA-tisztviselők hol jártak, ezt csak ők tudnák megmondani.

A ruhaneműek kiosztása . . .

A ruhaneműek elosztása még igazságtalabb módon lett végrehajtva. Hogyan történt, elmondom azt is részletesen.

A ruházati cikkek — főleg használt holmik elosztása a "rajon-kerület" közellátási osztályán keresztül zajlott le, a következőképen: Az igénylő, aki vásárolni akart, elment az "ulicna sekretaricához", ott csinált egy "trebovanyet — igénylést" amelyet a "drugarica" esetleg aláírt, ha az illetőt szimpatikusnak találta. A szimpátia ára az "udarnicki rad"-ra való rendszeres eljárás és a "konferenciákon" való rendszeres részvétel volt. Ha ez nem történt meg, a "drugarica" egyszerűen nem adott aláírást a "trebovanyéra" és az illető lógó orral mehetett haza.

A napnál is fényesebb, hogy az elosztás nem a rászorultság mértéke, hanem az utcai titkár-

nő politikai szempontokból táplálkozó megítélése szerint lett elosztva.

A jóváhagyott igénylés szerencsés tulajdonosa azután vásárolhatott, — bizony a fizetésekhez mértén nagyon is magas áron, a jóváhagyott holmik közül. Példának hozom fel, hogy egy férfi télikabát ára ezen a módon, az UNRRA adományból 4—600 dinár volt. Mikor egy munkás vagy tisztviselő fizetése akkor 800—1200 dinár között változott havonta.

Később, ugy mint az élelmiszerekből, amelyek senkinek sem kellettek, a ruhafélékből szabad elárusítást rendeztek, az erre a célra lefoglalt üzletekben, mert akkor még az üzletek államosításnak nevezett elrablása még nem történt meg. Előbb hagyták, hogy a "felszabadítást" követő pangást egyensúlyozzák ki, csak aztán rabolták ki a kereskedőket, egyetlen tollvonással.

Allitólág az UNRRA ellenőrök közül többen a pénzért történő elárusítás és az elosztás módját kifogásolták, mire Titóék a kezelési költségek fedezése címén történő elárusításra hivatkoztak. Ez a tény azonban nem helytálló, mert ebben az esetben az árak egytized részét sem lett volna szabad kérniök.

Országos arányu rablás

A háboru befejezése után a jugoszlávok azonnal új pénzt verettek, mivel egész Jugoszláviában egy pénzügyi káosz uralkodott. A "Nedic dinártól" az "NDH kunáig", a pengőtől a bulgár leváig, mindenfajta pénznem forgalomban volt. Mindezek mint hivatalos fizetési eszközök szerepeltek. A legerősebb közöttük a magyar pengő volt. Átváltási aránya a "Nedic dinárhoz" egy a negyvenhez arányban volt. Később huszra szállították le. Érdekes tünet volt, hogy az orosz rubelt senki sem fogadta el szívesen fizetési eszközüll és akinek a szovjet csapatok tovább-

huzódása után a tulajdonában volt még rubel, az sohasem tudta azt többé beváltani, mert a partizánok által alapított bankok se váltották be. A pénz beváltásnál történt az első országos aranyu, legális rablás. Ugyanis a beváltásnál senki sem kaphatott kézhez többet mint 5,000 (ötezer) uj dinárt, bármennyi pénzzel rendelkezett is. Így ment tönkre egyetlen éjszakán nagyon sok nagykereskedő, aki pénzzel dolgozott és nem szimatolta meg előre az elkövetkezendő beváltás dátumát, hogy addigra a készanyagba fektesse valamilyen módon. A beváltatlan pénzről aztán írást adtak, de arra az írásra soha többé egyetlen dinárt nem kapott kézhez.

Fosztogatás rablás után

Habár így a kereskedőket és vagyonosabb osztályokat tönkretették, pár hónappal később bíróság elé állították őket és hadinyereség címén többmillióss összegek megfizetésére ítélték őket, mely összeget aztán be is hajtották könyörtelenül. Nagyon sok kereskedő nem tudott fizetni, hiszen a beváltás és a tárgyalás között eltelt pár hónap leforgása alatt, lehetetlen volt ekkora összeghez jutni. Hogy a börtönt elkerülje, kétségbeesésében felajánlotta az üzletét a benne lévő áruval együtt, mint fizetséget a "hadinyereségért". Azonban a hatóságok ezt nem fogadták el, hiszen ők akkor már tudták, hogy pár hónap múlva ugyanis az ő kezükbe kerül majd minden kereskedő üzlete és vagyona, egy "államosítási" törvénynek nevezett dekrétum segítségével. Azonban nem csak a kereskedőket sarcolták meg, hanem szőlő, gyümölcsösök tulajdonosait is, kisiparosokat stb. Itt megint csak a magyarokat vették elsősorban célpontul. Az utcasarkokon elhelyezett feljelentéseket gyűjtő ládikák oldalán kifüggesztett hirdetményeken hívták fel a polgárságot, hogy jelentsék fel

mindazokat, akik a háboru ideje alatt valamit szereztek, házat, szőlőt, stb. Természetesen névtelen feljelentéseket is figyelembe vesznek. Ezt az utasítást valamennyi ládán kiragasztották, kellőképpen ki is hangsúlyozták. Milyen alkalom nyílt az aljas és névtelen bosszuállásra, azt mindenki elképzelheti.

Rengeteg teljesen alaptalan feljelentést adtak be és aki ellen irányult, az csak hosszas és költséges eljárás után tudta magát igazolni. A néphangulat erősen Titóék ellen fordult, de a nép már tehetetlen volt. Nyakukon ült az OZNA és a milicija. A legkisebb elégedetlenséget súlyosan megtorolták. Ilyen előzmények után jött el az államforma-választás. Ha akkor a népakarat kifejezésre juthatott volna, Titóék kisebbségben maradnak.

Választási komédia — gummigolyókkal . . .

Grol Milánt, aki mint ellenzék akart indulni, lehetetlenné tették. Lapját tönkretették. Pártalakítását megghiúsították. Ilyen körülmények között mint egyedül induló párt a titóisták győzelme eleve biztosítva volt.

Azon a cimen, hogy az ellenzéknek is módot adnak véleményének kinyilvánítására, valójában azonban azért, hogy az ellenzék erejét lemerjék, a titóista szavazó urna mellé egy fekete dobozt is tettek. A "corava kutiját — a vak dobozt", hogy mindazok, akik nem akarják a mai rezsimet, vagyis Titót, abba dobják a szavazásra felhasznált kemény gummi golyót. A szavazást népünneppé fújták fel. Az iskolák kirendelt növendékei, katonák, pártaktivisták kolót jártak az utcákon a szavazóhelyek előtt. A belgrádi rádió egész nap partizán indulókat közvetített. Szavazhatott boldog, boldogtalan, kivéve az akkor már megsemmisítő táborokban és börtönben lévőket, mert ezek a polgári jogukat elvesztették.

Figyelők az urnák mellett

A szavazó helységben az urnák közelében, ott ültek a pártbizalmiak. Allítólag azért, hogy megmagyarázzák a szavazás módját és hogy a választók jegyzékét ellenőrizzék. A cél azonban az volt, hogy az urnák közelében tartózkodva, a kemény gummi golyócska zörgése után megállapítsák, ki dobta a "corava kutijába" a golyót, hogy így az illetőt megjelöljék, mint nyilvánvaló reakcióst. Azért használtak kemény golyót, hogy a bedobásnál hangot adjon. Előírás szerint mind a két urna nyílásába be kellett dugni a golyót magába záró öklöt és ott bent kinyitni. Voltak olyanok, akik visszacsusztatták a kabátjuk ujjába a golyót, csak azért, hogy lássák, milyen lesz az ellenőrök reakciója. Minden esetben, mikor a zörgés elmaradt, az illetőt tüzetesen megvizsgálták, hogy a golyót bedobta-e. Nyilvánvaló volt, hogy minden egyes szavazatot pontosan ellenőriztek.

A magyarok ellenálltak

A szabadon lévő magyarokat is szavaztatták. Kek lapja több mint 99% részvételt jelentett a magyar oldalról, és ebből csak elenyésző töredék dobta szavazatát a vak dobozba, persze csak Kek lapja szerint. Titóék tehát "fényes" győzelmet arattak a nemlétező ellenzék felett. A magyarok pedig Kek szerint fényes bizonyítékát adták az új Jugoszláviához való ragaszkodásuknak, mert majdnem egyöntetűen, szavazatukkal, hűségnyilatkozatot tettek Titó és rezsimje mellett.

Pár napra rá azonban Kek elszólta magát. Lapjában egy cikke jelent meg, ahol korholja a magyarokat háládatlanságukért, mivel sajnos, a magyarok nagykofu háládatlanságukat nyilvánították akkor, mikor olyan nagy tö-

megben a "corava kutijába" dobták szavazatukat.

A tény az, hogy a magyarlakta vidéken, minden ellenőrzés és megfélemlítés ellenére is, a magyarság óriási többségben az ellenzéki fekete urnába dobta szavazatát, mintegy tüntetésül. A magyarság címére küldött szemrehányás, az elszakított délvidéki magyarság legszébb erkölcsi bizonyítványa. Minden terror, megtizedelés és rablás ellenére is volt bátorságuk nemet mondani és a jugoszláv terroruralommal szembeszállni. Habár tudták, hogy ez a cselekedetük újabb terrorhullámot fog elindítani. Tényleg, a vérvesztésből fölocsudott magyarság tiszteletreméltó erkölcsi magasságban állt. Nyíltan szembe mert szállni a rezsimmel. Mindenkitől magára hagyatva és megtagadva, az anyaországot bitorló kommunisták és kollaboráns "felelős" politikusai által.

Később kiszivárgott hírek szerint, ahol a magyarság szavazott, szinmagyar, vagy többségi magyar területeken, ott a "csorava kutiját" tízszer is ki kellett üríteni, amíg a rezsim urnája egyszer is megtelt. Sajnos, a szavazás csak komédia volt, bármilyen csodálatraméltó is az ellenzéki szavazók bátorsága, bármennyi volt is az ellenzéki szavazatok száma. A titóista rezsim már a nyakára nőtt a népnek és önnét semmilyen szavazási eredmény nem tudta volna Titóékat elzavarni. A szavazási eredményt is ők számolták meg és hozták nyilvánosságra, kellő "kozmetika" után, a kívánt arányszámban tüntetve fel a szavazatokat, a valóságra való legkisebb tekintet nélkül.

Titóék látták, hogy a magyarság fölocsudott. Újabb megfélemlítési eszközhöz kellett folyamodni. Kapóra jött ehhez a szerencsétlen magyar tábornokok ügye, akiket mint "háborus bűnösöket" adott ki az akkori ezért is felelős magyar kormány Titóéknak. Ezeknek rendeztek tehát Ujvidéken nyilvános tárgyalást 1945

őszén, hogy megfélemlítsék a délvidéki magyarságot.

Birósági komédia

1945 őszén egy rövid ujsághír jelentette, hogy a magyar kormány kiadta Jugoszláviának mint "háborus bűnösöket" Szombathelyi Ferenc tábornokot, Grassit, Feketehalmyt, Zöldi Márton és Nagyot, a volt ujvidéki polgármestert. Abban biztosak voltunk, hogy egyszerű legyilkolással nem fognak megelégedni. Tényleg, 1945 őszén, az utcai konferenciákon, az ujságokban, rádión értesítették a lakosságot, hogy a "Dom Kultura", a volt "Levente Otthon" színháztermében meg fogják rendezni a magyar kormány által Jugoszláviának kiadott "háborus bűnösök" felelősségre vonását, nyilvános tárgyalás útján, ahol mindenkinek, már aki a terembe befér, szabad részvételi joga van, illetve lesz.

Mire azonban a tárgyalás megtartására sor került, a vádlottak csoportja kibővült. Hozzájuk csatolták még Popovicsot, a bácskai nemzetgyűlési képviselőt, Perepaticsot, egy ujvidéki kereskedőt, akit a mozikban megjelenő reklámjai miatt "olcsó" melléknéven ismert a Délvidék népe.

Amíg a magyar katonatiszteket a "razziáért" vonták felelősségre, addig Popovicsot és Perepaticsot mint "együttműködőket a megszálló magyar fasisztákkal" vonták felelősségre. Az utóbbinál azonban az igazi ok az volt, hogy túlságosan jó módu volt, és mivel az akkori bírósági ítéletekben a vagyonelkobzás is mindig ott szerepelt, mindenki előtt nyilvánvaló volt, hogy miért vonták felelősségre Perepaticsot. A vagyonát kaparintották meg ily galád módon.

Mindenki legnagyobb csodálkozására Lebach a volt főispán hiányzott a vádlottak padjáról, pedig mindenki úgy tudta, hogy a partizánok

keze közé került. Később kiszivárgott hírek szerint, a börtönben halálra kinozták, még mielőtt a bírósági komédiára sor került volna.

A tárgyalásra már jóelőre előkészítették a tömeghangulatot, miközben habzó szájjal szavaltak a "nagy egység testvériségről". Ilyen előzmények után elérkezett a tárgyalás napja. 1945 őszén volt a tárgyalás. Én jómagam is három napon résztvettem a tárgyaláson. Nem kíváncsiság hajtott oda, hanem az a vágy, hogy az eseményeknek szemtanuja legyek, hogy talán egyszer hirt adhassak ennek a pár szerencsétlen magyarnak sorsáról, mert akkor már élt bennem a remény, hogy egyszer nyugatra sikerül szöknöm. Sajnos, nem lehettem minden tárgyalási napon jelen, nem az elfoglaltságom miatt, hanem mert a negyedik nap szigorúan igazoltatták a ki és bemenőket a tárgyalóterembe és én nem rendelkezttem megfelelő igazoló okmányokkal. Szerencsére, hogy már a bemenetelnél elkezdtek az igazoltatást és így a bejutást meg sem kíséreltem, mert ha akkor az OZNA pribékek kezére kerülök, eltűntem volna én is ennek a hóhérintézetnek a sülyesztőjében, nyomtalanul.

A bírák és a vádló

A bírák a titóista hadsereg egyenruháját viselték magukon. Tehát katonai bíróság ítélkezett a vádlottak fölött. A vádat Dr. Gyetvai vajdasági közvádló, a magyarság hóhéra képviselte. Jogérzetére jellemző példaként felhozom az egyik fiatal magyar repülő esetét, aki szerencsétlenségére a partizán "bíróság" elé került. Hét évre íteltette el Gyetvai, a következő indokolással: A keleti fronton a baráti szovjet szövetséges népei ellen elkövetett cselekményekért — a nép nevében . . .

Amikor a fiatal repülő megjegyezte, hogy a szovjet bíróságokon kívül bajosan akad még egy

biróság a föld kerekén, mely ilyen általános indokolással ilyen súlyos ítéletet szabna ki, amely ítélet az akkori börtönviszonyokat tekintve, egyenlő volt a lassu halállal. "Na és hogy ítélne el téged a kapitalista bíróság?" — kérdezte Gyetvai gunyosan. "Csak azért, mert katona voltam és kötelességemet teljesítettem, egyetlen bíróság sem ítélne el. Mivel semmilyen kegyetlenkedésekben részt nem vettem. Különben is milyen bizonyítékok alapján ítéltek el?" — kérdezte a magyar fiú. "Ja, barátom! — mondta Gyetvai, — ha csak egy kicsinyke tényről is tudnánk, akkor én téged felakasztatnálak. Ha te személyesen nem is tettél semmit, tettek a kollégáid, na és hát valakinek csak bűnhődnie kell!" Ilyen jog és igazságérzésű "jogász" képviselte a vádat Szombathelyi és társai ügyében. Mindenki tisztában volt vele és a vádlottak a legjobban, hogy itt csak véres komédiáról van szó. Nekik minden áron meg kell halniuk, mert a bíróság nem igazságot keres, hanem egy előre elkészített halálos ítéletet mond ki csak. Sorsuk tehát meg volt pecsételve. Az egyetlen, aki mindvégig nem hitte, hogy kivégzik, Perepatics volt, a kereskedő. Azonban neki nagy "bűne" volt. Az, hogy nagy vagyonnal rendelkezett, amit "konfiskálni" kellett. Mindvégig kétségbeesetten védekezett és persze, teljesen eredménytelenül. A hivatalból kirendelt védők egyáltalán nem töltötték be szerepüket és amint Jugoszláviában a mai napig is szokás, inkább a vádat képviselték, mint a vádlottat. Az egész bírósági komédia nem volt más, mint megfélemlítési kísérlet a magához térő magyarsággal szemben. Ezt szolgálta a vádlottak véres koncként való odadobása a "Sajkás Vidék" Csurog és Zsablya szerb lakóinak, akik a vörös partizán tevékenységet nemcsak támogatták, már 1941 óta, hanem abban tevékenyen részt is vettek. Itt megemlítem, hogy az onnét elmenekült magyarok, akik a partizánok bosszuját túlélték

valamilyen csoda folytán, soha nem térhettek vissza lakóhelyükre, még látogatóba sem, akármi-lyen ártatlanok voltak is. A tárgyalóterem közönségét e községeknek lakói és a kolónisták — Crno Goracok — tették ki. A vádlottak nyugodtan viselkedtek. Kinzás nyomát nem láttam rajtuk, de végtelen fáradtság tükröződött arcukon. Lemondóan válaszolgattak a feltett kérdésekre. A kommunista okoskodás szerint nem a vádnak kell bebizonyítani, hogy a vádlott bűnös, hanem a vádlottnak, hogy ő ártatlan.

Szomoru látvány volt a tárgyalás. A szinpadon géppisztolyos partizánok álltak lövésre kész géppisztollyal magasabban a tömeg feje fölött, ugyancsak a kijáratok mellett is. Készen arra, hogy a legkisebb gyanus jelre a tömeg közé lőjenek. A szinpadról árgus szemekkel fürkészték a tömeget. Az épületen kívül is rengeteg egyenruhás és civilruhás, de bőrkabátjukról könnyen felismerhető milicista és OZNA ügynök álldoga lt mindenre készen. Ezek álltak sorfalat a kijáratától a rabszállító autóig, a vádlottaknak a tárgyalóterembe való ki- és beszállításánál.

Bent a teremben öt-tíz percenként felhallatszott az üvöltés: "Na vesalo snjima" — Akasztó-fára velük! Kek lapja közölte az egész tárgyalás menetét, bizonyos részeket kihagyva. Uszított a magyarság ellen.

Több mint egy hétig tartott a bírósági komédia. A vádlottakat a "nép nevében" kivétel nélkül mind halálra ítélték. Szombathelyit, Fekete-halmit, Zöldit és Grassit, kötél általi halálra, Perepaticsot és Nagyot golyó általi halálra ítélték. A kötél általi büntetéseket nyilvános kivégzéssel sulyosbitva. Nagyot és Perepaticsot az újsághir szerint, amely kivégzésük másnapján jelent meg, agyonlőtték. Szombathelyit és Zöldit az "Almaski Groblje" nevű ujvidéki szerb temető előtt nyilvánosan felakasztották. Fekete-halmit Csurogon végezték ki, Grassit Zsablyán, az utóbbiról azonban sohasem győződhet-

tem meg, miképpen történt, csak annyit tudok, hogy nyilvános volt.

Reménykedés a béketárgyalásokban

A kivégzések nem rettentették meg a délvidéki magyarságot, mert ahogy elközelgett a béketárgyalások ideje, mind erősebben ütötte fel fejét egy revizionista hangulat, amelynek látható vezérei nem voltak ugyan, de hogy létezett, azt a legjobban bizonyítja az a tény, hogy akkor minden bíróság előtt elítélt magyarnak a vádjában a revizionizmus is bent szerepelt. Valami megfoghatatlan reménység fűtötte az embereket. Magyarországról átszivárgott hírek szerint a kommunista ellenes pártok szervezkednek, valószínű, hogy a béketárgyalásokon résztvevő magyar békedelegáció szóvá fogja tenni a Délvidék és Erdély kérdését, voltak, akik tudni vélték, hogy a "Ferenc csatornától" északra lévő vidéket Magyarország követelni fogja, a többi területeken pedig népszavazást követel majd. Hogy a hírek honnét, kitől eredtek, azt senki sem kérdezte, de nem is tudta, mégis ezek a hírek voltak az az erő, amelyek az elcsigázott magyarságba újra meg újra hitet és reményt öntöttek. A dolog annyira fejlődött, hogy a titóista rezsim is kénytelen volt a dologgal foglalkozni és nehogy esetleg valami forrongásra kerüljön a sor és ezzel meg legyen az alap a magyarság követelésére, elhatározták, hogy egy ugynevezett "revízió ellenes nagygyűlést" rendeznek, hogy az oda kikényszerített magyarsággal egyenesen tiltakozzanak a "revízió" ellen. A terv hangadói Kek és Sóti voltak, ők irányították a végrehajtást is. Azonban a dolog kudarcba fulladt, mert iskolás gyermekeken kívül csak pár kíváncsi ment el, és a városháza előtti téren tervezett tiltakozó nagygyűlésből így semmi sem lett. Mindössze pár

középiskolás és elemi iskolás gyermeket sikerült összehozni erre az alkalomra.

A gyermekek sorokban vonultak fel, tanítóik vezetése alatt, táblákkal, s rajtuk a következő felirással: "Nem akarjuk Magyarországot! Le a revízióval! Éljen Titó! Jugoszláviát akarjuk! stb. Közben a tanítók jelszavakat kiabáltak, amit a gyermekek közül egy páran utánuk mondtak. Ezeken és még egy pár megtévedt kommunista magyaron, na meg pár, beteges kíváncsiság által odahajtott személyen kívül senki sem jelent meg. Mégis másnap Kek lapja tizezres tömegről írt. Hazudott, nyilvánosan, hogy titóista urainak hizelegjen és hogy a kudarc tényét kendőzze.

Rendületlenül

Sajnos, a béketárgyalásokon minden maradt a régiben. Sőt a Jugoszláviában elterjedt hírek szerint Titóék akartak újabb magyar területet, amelyekről azonban a "barátság kedvéért" nagylelkűen az utolsó pillanatban lemondtak.

Hogy mi történt Párisban a kulisszák mögött, azt csak Gyöngyösi, az akkori külügyminiszter tudná megmondani. A tény azonban az, hogy az annyiszor elárult és oly nagyon magára hagyott délmagyarországi magyarság még ezek után sem vesztette el az anyaországhoz való csatolás reményét és annak megvalósítását a történelmi igazságszolgáltatástól várja, reménykedve, kitartva, ahogy lehet, töretlen hitel, rendületlenül . . .

Szántó a moszkvai bábu magyar követ

Itt kell még megjegyeznem, hogy amikor a magyarság nyugtalansága tetőpontjára hágott, Szántó, a belgrádi magyar követ magára vállalta azt a gyalázatos szerepet, hogy a magyarságnak tudtára adja: a Délvidék pedig Jugoszláviáé

marad, mert a magyarországi elvtársak a "jóviszony" kedvéért nem támasztanak igényt a Délvidékre. Mikor egy bátor magyar, állítólag bácskatopolyai ember, elmondta, hogy mit szenvedtek a partizánoktól, Szántó követ azt válaszolta, hogy "örüljenek, hogy nem a nacionalisták jöttek, mert akkor magukból nem maradt volna hirmondó sem és legyenek ezért hálásak a nagy Titó marsalnak . . ."

Szántó Ujvidéken kívül meglátogatott még sok délvidéki magyarulakta helységet és formálisan titóista propagandát művelt, arcul verve a magyarság hősie kiállását az anyaországhoz való csatolás mellett, nyilvánosan megtagadva a délvidéki magyarságot és annak a Magyarországnak nevében, amelyet Moszkva bérencei bitoroltak és amelyet ő képviselt.

Szántót azonban nem azonosította senki a magyar néppel, tudván jól, hogy ő és társai közönséges moszkvai bábuk, akik azt szajkózzák, amit Moszkva parancsol. Hangja nem a magyar nép hangja, nem az anyaországé, amely ugyancsak rabságban görnyed. Mert az anyaország népe a Délvidéket visszavárja ujjabb ezerévre, és a moszkvai bérenceket, akik a magyarság nevében, de azok megkérdezése nélkül megtagadják, egyszer Titóval és partizánjaival együtt el fogja fujni a történelmi igazság, és akkor szabad lesz ujra Délmagyarország olyan sokat szenvedett, igaz magyar népe is.

Ifjuság, család és kényszer-közmunka

Mint minden diktatura, Titóék is igyekeztek az ifjúságot minden lehető és lehetetlen módon kiemelni a család kötelékéből. A háboru eseményei következtében szétrombolt ország ujjaépítése kapóra jött terveikhez. Szovjet mintára ugynevezett közmunka-akciókat szerveztek, melyeken különböző iskolákat látogató ifjuság részvételét kötelezővé tették. Az első ilyen "köz-

munka" a Brcko-Banovici vasutvonal kiépítése volt, utána következett a Samac-Sarajevoi vasutvonal, utána sorjában az albán határ mellett lévő mocsaras tóvidék lecsapolása, amely abba-maradt.

Ezekon a közmunkákon 14-19 éves fiatalok, fiuk és leányok vegyesen vettek részt, az iskolák és különböző tanfolyamok nyári szünideje alatt. Hogy az erkölcsi bomlasztást tökéletesebbé tegyék, a munkatáborokban közös barakokban helyezték el a fiukat és lányokat. A napi politikai órák, a vallásellenes propaganda nagyban hozzájárultak az ifjuság lezüllesztéshez. A cél nyilvánvaló volt. Hogy ez teljes mértékben nem sikerült, az csak az ifjuság korábbi, vallásos és erkölcsi alapon álló családi nevelésének köszönhető, annak a ténynek, hogy a közmunkákon az ifjuságot, amely egyetlen kulturállamban sem végez ebben a korban nehéz fizikai munkát, a felnőttekkel teljesértékű munkára fogták. Gyermekok végeztek olyan munkákat, amelyeket kemény férfiak is csak megerőltetéssel végezhetnek el. Például a Brcko-Banovici vasutvonal számtalan kisebb-nagyobb vasuti hidjának és alagutjának kiépítését. Sem a munka minősége, sem a költségek nem számítottak, mert a cél, az ifjuság lezüllesztése, minden pénzt megért. A költségeket különben is a dolgozó nép fizette meg.

Tulzás nélkül lehet megállapítani, hogy a kényszermunka, amely az olyan hazafiasan hangzó obnova i izgradnia — ujjaépítés és kiépítés, jelszava mögött huzódott meg, éppen az ellenkező hatást váltotta ki az ifjuság között, mint ahogyan azt a munka kitervezői és végrehajtói kiszámították. Ezekon a "közmunkákon" nemcsak az ifjuság, hanem a különböző ürgyekkel kényszermunkára ítelt rezsimellenes lakosság tagjai is dolgoztak, munkásbrigádokba szervezve, egymással és az ifjusági brigádokkal állandó munkaversenyben állva (természetesen

nem jószántukból, hanem a vezetők akarata szerint). Az ifjuság lelkének megmérgezésére alkalmat adott az a tény is, hogy a lehetetlenül alacsony munkabérek mellett a családban nemcsak a férj, hanem a feleség is dolgozni kényszerült, hogy a létminimumot, úgy ahogy, előteremthessék. Hogy a munkaidő alatt — amely rendszerint az “önkéntes és nemfizetett” túlórák miatt 10-12 órát is kitett naponta — a gyermekek felügyelet nélkül ne maradjanak, az ugynevezett “Decije Obdanistába” voltak kénytelenek reggel a munkába menet előtt gyermekeiket elvinni. Ezekben az “óvódákban” aztán a külön tanfolyamokon kiképzett kommunista óvónők megkezdték a zsenge gyermek mérgezését, megtanították a gyermekeket saját szülei és környezetük ellen kémkedni. Gunyolták előttük a vallást, mint ósdi babonát. Ezt a lélekmérgezést folytatták a “pionir-uttörő” szervezetekben az elemi és középiskolákon át, míg a fiatalság aztán a kényszermunkán szerzett brutális tapasztalatai révén ki nem józanodott és a rezsim legelkeseredettebb ellenségévé nem vált. Ma a főiskolás ifjuság körében olyan méretű passzív magatartás tapasztalható, amely a titóista rezsimnek egyik súlyos problémáját képezi.

A titóista tervek homokra épültek

Egy ilyen közmunka-tervezet végrehajtását kísérelték meg Titóék a Délvidéken is. A Duna-Tisza, Tisza-Duna csatorna kiépítését tervezték ujvidéki kereskedelmi kikötővel. A cél: a Délvidéket gazdasági tekintetben, földrajzilag is Belgrád felé fordítani. A tervet, habár az előmunkálatok dollármilliókat emésztettek fel, a mai napig sem tudták végrehajtani. Egy másik tervüket, a belgrád-zágrábi autóutat sikerült megvalósítani, a szokásos kényszermunka felhasználásával. Itt a cél a szerbek és horvátok

egymáshoz "közelebb hozása" volt. Azonban a fennálló évszázados és a legutolsó világháború alatt még jobban kimélyült gyűlöletet semmi sem tudja áthidalni. Egy másik és talán a legjelentősebb építkezési kísérlete a titóista rezsimnek az ugynevezett "Novi Beograd - Uj Belgrád" kiépítési kísérlete volt.

A Vajdaság Szerbiához való csatolását szolgálta ez a kísérlet is, hogy a Belgrád és Zimony között lévő árterületen, a Duna és Száva folyók között szándékoztak kiépíteni az új "Nagy Belgrád" központját, hogy ezzel Belgrádot és Zimonyt szilárdan egy várossá kössék össze, amely aztán automatikusan magával hozná a Délvidékknek Szerbiához való végleges hozzácsatolását. Ez az igazi célja a sok millió dináros költséggel, anyag és munkaerő pazarlással megkezdett "Novi Beograd" kiépítési kísérletének. Az építkezésekre kiszemelt terület, ez a homokos árterület, azonban minden építkezési kísérletnek makacsul ellenállt. Minden kísérlete a titóistáknak, hogy a homokra sulyos, emeletes "reprezentációs" épületeket emeljenek, csufos kudarcot vallott. Ezen a területen kívánták kiépíteni az egyetemek épületét, a minisztériumokat és a reprezentáció célját szolgáló, pártbasák és külföldi "balekok" részére fenntartott nagy hotelleket is.

A kényszermunkára ítélt, ellenálló parasztság, az iskolákból "önként" jelentkezett tanulóifjúság ezrei dolgoztak két éven keresztül, szállítván az agyagos földet a Belgrád melletti "bezsánia" nevű vasuti megálló melletti emelkedésről. A Dunából és a Szávából kikapart fővnyes kavicssal próbálták kitölteni az apályos területet. Minden törekvésüket azonban meghiúsította a talaj. Az épületek betonvázai megrokkantak. Az építkezéseket tehát félbe kellett hagyni. Így semmisült meg Titóék legvérmesebb álma, hogy Titószláviának egy, Zimonyt is magába foglaló, milliós lakosságu világvárost

adjanak fővárosul, az annyira balkáni jellegű és kisvárosias Belgrád helyett. Egyelőre tehát megelégedtek azzal, hogy Zimonyt Belgráddal "egyesítették" közigazgatásilag, vagyis Zimonyt Belgrád egyik kerületévé süllyesztették le. De a két város között lévő tátongó ürt nem sikerült és talán sohasem sikerül majd kitölteniök építkezésekkel.

Ott éktelenkednek a mai napig a befejezetlen építkezések megrokkant betonvázai a Zimony-Belgrád-i vasutvonal két oldalán, árván, mint csonka tanui annak a titóista kísérletnek, mely a Délvidéket a sokezer Crno Grovac kolonistával és ilyen átlátszó mesterkedéssel, Belgrád és a Balkán Délvidékre való kiterjesztésével akarta szerbbé tenni. Így akarták beolvadásra, vagy megsemmisítésre kárhoztatni a több mint fél-millió magyart, akik mint északbácskai, szinte töretlen egységben lakó többség, törhetetlen hittel várnak arra, hogy újra visszatérhessenek az anyaországhoz, Magyarországhoz, amelyhez őket ezeréves vérségi és kulturális szálak fűzik.

Különben a titóistáknak nem ez az egyetlen kísérlete arra, hogy a Középeurópához földrajzilag is tartozó Délvidéket a Balkán felé fordítsák. Belgrádhoz kívánták kapcsolni a Szerémséget, majd a Duna-Tisza csatornával pedig a Dunához kívánták fordítani a bácskai kereskedelmet.

Az építkezéseknél meg kell említenem még, hogy Titóék a kezükre került hadifoglyokat könyörtelen rabszolga munkára fogták. Hadifoglyok építették fel a pancsovai Duna-hidat, az ujvidéki Duna-hidat, a belgrádi Száva-hidat. Ezt ugyan legelőször a jugoszláv mérnökök építették fel, olyan magas szakképzettséggel, hogy az első próbautját végző vasuti mozdony és teherkocsik a hiddal együtt a Szávába fordultak. Ezen a tényen már nem változtatott semmit az építést vezető Kocic mérnök bezárása sem. A csortanovaci alagutat, amely a szerémségi Kar-

lováctól Belgrád felé vezet, olasz hadifoglyok építették ki. Számtalan bányában végeztek kényszermunkát ezek a szerencsétlenek, fizetés nélkül. Magyar hadifoglyok raboskodtak a péterváradai várban, akik a Pétervárad mellett épülő mezőgazdasági gépgyár, a "Poljostroj" nevű állami vállalatnál építettek iparvágányt. A magyarokat 1945 őszén hazaszállították. Az érintkezés a szigorú ellenőrzés miatt teljesen lehetetlen volt.

Magyar szakmunkások internáló táborokban

1946—47-től rengeteg magyarországi szakember, nagyjából kőművesek és mechanikusok, dolgozott Jugoszláviában. A Kominform-cirkusz után ezeknek egy része nyugatra szökött. Egyrésztük még ma is különböző jugoszláv kényszermunka táborokban tengődik a titóista szabadság nagyobb dicsőségére. Alkalmam volt beszélgetni nagyon sokkal, mindnyájan tudomást szereztek a partizánok kegyetlenkedéseiről és a különböző magyarlakta helységeiben rendezett vérfürdőkről, de mindnyájukat legalább egy éves szerződés kötötte Jugoszláviába és bármennyire is elítélték a rendszert, munkaszerződésben vállalt kötelezettségük alól már nem volt kibuvó. Sokan közülük azzal a reménnyel jöttek Jugoszláviába, hogy onnét szabad földre juthatnak. Egy fiatal mechanikusokból álló csoport például a belgrádi török kísérségen próbált törökországi beutazást szerezni, persze eredménytelenül. Nagyon sokan az angol konzulátuson keresztül Ausztráliába próbáltak kijutni. Sokan Ausztrián és a trieszti szabad területen keresztül vergődtek szabad földre.

Városrendezés a templomok ellen

Közben a legnagyobb városrendezési és új-
jáépítési terveket közölték a fali ujságokon,

sajtón és rádión keresztül. A városháza és nagytemplom közötti téren lévő füves részt eltüntették és a teret kibetonozták, hogy amint akkorában a Magyar Szó írta, legyen hely a tömegek számára gyűlések alkalmával. Azzal a kifogással, hogy a forgalmat akadályozza, eltávolították az évszázados Szentháromság szobrát. Hogy a néphangulatot megnyugtassák, azt híresztelték, hogy a magyarok által lakott telepen majd újra felállítják. Darabokban ki is szállították a telepi templom mellé, de a felépítést már tökéletesen elfeledték.

1947-ben egyik napon a Hét Nap című magyar nyelvű kommunista lapban egy tervrajzot láttam. Az ujvidéki város-újrendezés terveztét. Egy hatalmas főtérrrel. De a tervrajzról hiányzott a főtemplom. Nemcsak nekem tűnt döbbenve közölte velem a hirt. A kommunisták a Nagytemplom lebontására készülnek. Más épületeket is lebontani készültek és a főtérre egy színházat akartak építeni, a lebontásra kerülő épületek közé. Így kezdték meg a Zvezda mozi melletti udvarban a színház építését, hogy majd aztán a körülötte lévő épületeket lerombolják, ha a színház elkészül.

Mikor az építkezésnek már körülbelül egy harmadáig értek, akkor kommunista kapkodással az építkezést abbahagyták és a színház felépítésére az UDBA melletti tér keleti oldalát jelölték ki. Ugy látszik, féltek a néphangulattól, mert a nagytemplom lebontásából nem lett semmi.

Szovjet majmolás és a május elseji felsülés

A szovjet majmolása minden téren teljes volt. A hadsereg szovjet jellegét a politikai komiszárok, a büntető századok, a lelkészek katonai szolgálatra kötelezése, a kémelhárító, a Kontra Obavestajna Sluzba, rövidített néven KOSz biztosította. Az utcán menetelő katonák közül

egy mindig harmonikát cipelt a vállán és annak a kíséretével énekeltek szovjet módon és szovjet mintájú partizán dalokat. Minden szovjetellenes kijelentés jugoszláv államellenes cselekedetnek számított és mint ilyent torolták meg. A május elsejei felvonulások ugyancsak a szovjetet utánozták, úgy külsejükben, mint szervezési módszerükben. Egy a nyugaton ismeretlen incidens tette keserűvé az 1946 évi május elsejét a kommunista főbasák részére. Ugyanis a május elsejére kiadott és természetesen a munkássággal megvásároltatott és viselt jelvények körvonalai Mussolinit ábrázolták. A jelvényen lévő kép félreismerhetetlenül Mussolini volt. Hogy a jelvények mennyire hasonlítottak Mussolinira, azt maguk a titóisták bizonyították be a legfényesebben, mert május másodikán, pedig az még ünnepnek számított, az utcán a milicisták árgus szemekkel figyelték a járókelőket és e jelvényeket egyszerűen elszedték, a nép derűtségére s a járókelők megdöbbenésére. Hogy a jelvény tervezőjével mi történt, arról sohasem hallottam, de terve — a titóista rezsim és a mindent ellenőrző UDBA kigunyolása tökéletesen sikerült. 1946 május elseje botrányba fulladt, jeléül annak, hogy Titóék lába alatt forrongó vulkánszerűen izik az elégedetlenség és Titó az ellenzékkel korántsem számolt még le.

A délvidéki televény sem terem munka nélkül

Az 1947-ik esztendő megkönnyebbülést hozott a megsemmisítő táborokban még életben lévő németek és magyarok számára is. Nem Titóék nagylelkűségéből. Hanem mert kezdte erősen éreztetni hatását a magyar és német munkáskezek hiánya. A crno gorac telepések dologkeverülő, haszontalan népsége szemétdombot csinált a bácskai német házakból és a tiszta, szorgos magyar tanyákból. A padlózatot felszedték,

ajtót, ablakot tüzelőnek használták fel, a fában szegény Bácskában. A falvak úgy néztek ki, mintha háboru rombolta volna le őket. A mezőket felverte a gyom, pedig vásárnapokon a városokból is kicipelték az ipari munkásságot mezei munkára. Ezek, mivel sem munkakedvük nem volt, — ami tekintve, hogy a vásárnapi munka ingyenes volt, nem is csoda — sem pedig szakértelmük nem volt, így több kárt tettek, mint hasznot. Titóék ha a mind fenyegetőbb méreteket öltő élelmiszer hiánnyal nem boldogultak, kényszerültek ezeket a táborokban tengődő szerencsétleneket mezőgazdasági munkára fogni. Hogy a táborokban uralkodó gyilkos állapotból szabaduljanak, hajlandók voltak éhbérért is dolgozni. Így aztán fokozatosan kihelyezték őket a Crno Goracok és Licanok által vezetett mezőgazdasági — illetve földművelő szövetkezetekbe mint munkásokat. Korlátozott mozgási szabadsággal bár, de mégis kívül a négy falon. Hogy micsoda megkönnyebbülést okozott ezeknek a szerencsétleneknek a táborok lidércnyomásos hangulata után a szabad levegőn való élet, ha éhbéren is, azt csak ők tudnák elmesélni. Eleinte mint fizetetlen munkások dolgoztak, pusztán csak élelemért, de később már valami csekélyke fizetést is kaptak. Ma már a többi munkást is velük egyszínvonalra süllyesztették és így mostan már megvan a tökéletes egyenlőség — mind egyformán kol-dusok.

Földjét és házát azonban soha egyetlen egy sem kapta vissza, habár erre párszor félhivatalosan ígéretet kaptak.

Rabszolgákat a pártarisztokratáknak

A másik ok, amiért a táborokon lazítani kellett, a következő: A görög polgárháború következtében rengeteg kommunista érkezett Jugoszláviába, ezeket Bulykesz és Gajdobra közsé-

gekben telepítették le, ahol valóságos külön görög kommunista államot létesítettek, saját bírósággal, igazi kommunista terrorral, sőt amint a Kominform események után Cseh- és Magyarországra való elvonulásuk után kitudódott, történtek politikai okokból likvidálások is közöttük. Nos hát, ezek sem akartak dolgozni, itt is munkás kezek kellettek. Ide is a táborokból utaltak ki munkásokat, éhbéren tengődő rabszolgáknak. Egyrészt mégis szerencsés hogy így történt, mert ezeknek a szerencsétleneknek a szenvedéseit mérhetetlenül megkönnyítette az aránylag szabad élet és a jobb táplálkozási lehetőség.

Volt egy érdekes kivándorlási mozgalom is Bácskából. A szlovákok kezdtek kivándorolni Csehszlovákiába, azzal a reménnyel, hogy ott — főleg az Ipolyságon majd magyar földet és házat kapnak, azonban — és ez jellemző volt — nem voltak hajlandók családotól elmenni, mert ez esetben a vagyonukat elvesztették volna, hanem a családoknak csak egy vagy két tagja ment el, pár hónap múlva azonban ezek is csalódottan tértek vissza.

Akiket a Szovjet nyelt el

Jugoszláviából rengeteg tisztjelölt ment a Szovjetunióba, kétéves iskolába, hogy így az orosz nyelvet minél jobban megtanulhassák és hogy így egy elkövetkezendő háboruban a nyelvi nehézségeket kiküszöböljék a hadsereg alacsonyabb rendű tisztjeivel való érintkezésben is. Főleg a légierő tisztjeit képezték ki a "baráti és testvéri nagy szovjet szövetségben". Ezeknek is egyrésze a Kominform fordulat hatása alatt kint maradt a Szovjetben, a rengeteg elcipelte gyermekkel együtt, na meg azokkal a szerencsétlenekkel, főleg nőkkel és papokkal együtt, akiket az 1944—45 években Jugoszláviában tartózkodó szovjet csapatok magukkal cipeltek.

Ezek főleg német nők és katolikus papok voltak. Nagyon soknak sikerült 1947—48-ban jelentkeznük hozzátartozóiknál, vagy ismerőseiknél, amennyiben hozzátartozóik, akkor még legtöbbször koncentrációs táborokban voltak. Sokaknak közülük sikerült a szovjet táborok kálváriája után a nyugatnémet területet elérniük, közöttük két ismerősömnek is, akiket már régen meggyászoltam, mint a partizán hordák áldozatait.

A Kominform-cirkusz

A nagy barátkozás a Szovjet és Titószlavia között egészen 1948-ig, a Kominform-határozat kihirdetéséig tartott. Addig Sztalin és Titó képei Leninnel együtt minden irodában, minden hivatali helyiségben, ott függtek. A népet mint derült égből a villám, úgy érte a Kominform határozata, amely, ahogy az események igazolták, a nyugatnak szánt "trójai faló" volt. A kihirdetés napján és az azt követő napokban mindenkit lázas izgalomban tartott. A hiszékenyebbek már egy tényleges demokráciáról kezdtek ábrándozni. Mások szovjet katonai támadástól tartottak. Magában a jugoszláv kommunista pártban is teljes volt a zűrzavar. Ennek az áldozatai lettek a Central Komitet tagjai is. Sreten Zujovic tábornok és Andrija Hebrang a tervgazdálkodás minisztere, később maga a jugoszláv vezérkari főnök is, akit saját elvtársai lőttek agyon a román határ közelében. Azonban Rankovic "rendet" teremtett és a "reakcióosok és kulákok" mellé kényszermunka táborokba kerültek azok az elvtársak is, akik nem voltak eléggé ügyesek, hogy azonnal a rezsim mellett hűségnyilatkozatot tegyenek. Ezeknek egy kisebbik részét saját elvtársaik ugyancsak likvidálták, nem bírósági úton, hanem párthatározat útján, a másik részük hosszabb-rövidebb idő után "megtért" és hűség-

nyilatkozatot tett Titó mellett, elítélve a Zsdanov és társai által irányított Kominformot és kiszabadulásuk után azonnal "önként" többhónapos ingyenes "országépítő" munkára jelentkeztek. Különben minden maradt a régiben, a terror semmit sem enyhült, az életszínvonal nem lett magasabb és az UDBA terror sem lett enyhébb, mint azelőtt volt.

Magyarok, bulgárok és románok

Sőt majdnem egy évig a Kominform események után még a laktanyákban ott éktelenkedett Sztalin és Lenin képe az ugynevezett "crveni kutic"-ban — a vörös sarokban. Nagyon sok magyar keserűen döbbsent rá a valóságra a szökése utáni első félórán, amikor a jugoszláv határőrök "karaula"-ikban, az őrszobákon elsőnek Sztalin képét látták lógni, egy évre a Kominform határozat után is. Mire tévedésére rájött, akkor már a börtönben üldögélt. Hosszu hónapokig éhezett, sőt sok esetben két-három évig is. Testileg-lelkileg tönkrementek. Később a talán még börtönnél is rosszabb internáló táborok egyikébe került. Csak ritkán és nagyon szerencsés esetben sikerült szabadlábba kerülniök és valami munkát vállalniok. A legismertebb magyarokkal, bulgárokkal és románokkal teli táborok voltak: a zrenjanini, a gerovoi és a petrinyei, de ezek mellett rengetegen dolgoztak mint fizetés nélküli közönséges rabok, különböző bányákban, így a szerbiai aleksinaci szénbányában és több helyen Szlovéniában is.

A Magyarországról Jugoszláviába átmenekült férfiak legnagyobb részét még az első éjszaka megkörnyékezték, hogy aznap éjjel térjenek vissza Magyarországra és vigyenek magukkal propaganda anyagot, meg különböző címekre szóló leveleket is, hogy azokat aztán Magyarországon dobják postaládába. Páran megijedtek és vissza is tértek, ezeket csak a legkritikább

esetben látták viszont társaik. Voltak közöttük kalandorok is, akik sajnos minden gondolkodás nélkül az UDBA szolgálatába álltak és annak utasítását mindenben végrehajtották, közöttük az azóta Ausztriába menekült egyik jómadár is, aki a titóisták által alakított jugoszláviai magyar menekült bizottság egyik vezetője, de valójában az UDBA mindenre kész ügynöke volt.

A menekültek szélhámosai

Ezeknek a jómadaraknak egy része kihasználta a bácskai magyarság irántuk, mint anyaországi testvérek és antikommunisták iránti részvétét. Igyekeztek bizalmukba férkőzni és sajnos sok esetben a szerencsétlent a börtönbe is juttatták. Így aztán sikerült is bizonyos foku bizalmatlanságot kelteni az anyaországból elmenekült magyarok és a délvidéki magyarok között. De a többség ennek ellenére is testvéri jóviszonyt alakított ki és a délvidéki magyarok igyekeztek csomagokkal, ruhával és miegymással segíteni a szerencsétlen magyarokon, akik számukra az anyaországot is jelentették.

Hogy mit szenvedtek a Jugoszlávián át menekült magyarok Jugoszláviában, annak a legjobb bizonyítéka, hogy csak a Trieszti Szabad Területre érkezettek közül négy szerencsétlen magyar a trieszti elmeógyógyintézetbe került, a Jugoszláviában elszenvedett testi és lelki torturák következtében. Azoknak a száma, akik Jugoszláviában tüdővést kaptak, se szeri, se száma. Kivétel nélkül mind lerongyolódva, testileg és lelkileg összetörve kerültek legtöbbször kalandokkal teli, életveszélyes szökés révén nyugatra. Sokaknak sajnos nem sikerült és most is Jugoszláviában szenvednek mindenkitől magukra hagyatva, a titóista börtönökben és táborokban, kitéve annak a veszélynek, hogy Titó jelenlegi moszkvai útja következményeké-

pen egyszerűen visszaadják őket a magyarországi kommunistáknak és ezzel a hóhér kezére, vagy hosszú esztendőkre való elzárásra kárhoztatják őket.

Legtöbbjük ellen az volt a vád, hogy kémkedni jöttek Jugoszláviába, de ez a vád teljesen átlátszó, mert kivétel nélkül azt a kívánságukat fejezték ki, hogy nyugatra akarnak menni, mindjárt a határátlépést követő első kihallgatás után és később a jugoszláv KOS, a kémelhárító tisztjei előtt történt kihallgatásuk után. Hogy az esetleges Jugoszlávia elleni kémkedésnek elejét vegyék, annak a legegyszerűbb módja ezeknek a menekülteknek azonnal a nyugatra való továbbítása lett volna. Így a kémkedést eleve lehetetlenné tették volna és a menekültek legfőbb óhaja is teljesült volna ezzel. Azonban ha Titó ügyesen is játszotta a "haragszom rád"-ot, Moszkvával, suba alatt Moszkvával dolgozott és koholt vádak alapján bezárta a magyar, bulgár és román menekülteket, hogy az azok által esetleg adható információk értékét lecsökkentse vagy értéktelenné tegye, mivel a legjobb esetben is hosszú hónapok után sikerült a menekülteknek nyugatra vergődniök. A közöttük meglapuló csőcseléket pedig saját céljaira kihasználta, hogy mikor aztán már nem volt szüksége rájuk, minden teketória nélkül elszüllyessze őket valamelyik börtön mélyén.

Dr. Daróczy Bálint emlékezetének

De nemcsak salakja volt az emigrációnak, hanem voltak közöttük demokratikus szellemű, meg nem alkuvó szellemi vezérségre termett egyének is. Ilyen jeles alakja volt a jugoszláviai magyar emigrációnak Dr. Daróczy Bálint, volt szegedi törvényszéki bíró, akit miután a kommunisták semmilyen eszközzel, sem ígéretessel, sem fenyegetéssel nem tudtak céljaiknak megnyerni, börtönbe, majd később internáló tá-

borba zártak. Azonban "törököt fogtak" vele, mert a börtönben nem Daróczy tört meg, hanem ő öntött lelket a csüggedő rabokba, mikor internáló táborba került családjával együtt, ott is folytatta tevékenységét, bátoritást öntve a csüggedőkbe. Több esetben elszökött a táborból. Elvergődött Belgrádba és a belügyminisztériumban tiltakozott a táborokban uralkodó állapotok ellen. Mindig eredménnyel, mert utána valami bizottság-féle szállt ki minden esetben és az internáló táborokban synylődők sorában egy kis enyhülést hozott Daróczy önfeláldozó akciója. Egy magyarországi provokátor Daróczyt szökésre beszélte rá, valószínűleg az UDBA megbízásából és a szökés közbeni viharos éjt kihasználva Daróczyt, aki a vihar elől egy szalmakazalba menekült egyik társával együtt, megölték. Hivatalosan villámcsapásként minősítették a halál okát, de a halottat még özvegyének és fiának sem mutatták meg, sőt még a temetésen sem engedték résztvenni őket, nehogy a halál igazi oka kiderüljön. Legyen áldott emléke ennek a hazáját és árva magyar fajtáját igazán szerető gerinces magyarnak, a magyar emigráció tragikusan elhunyt értékes és nemes vezéregyéniségének.

De hogy visszatérjek még a Kominform eseményekre, meg kell emlitenem, hogy a jugoszláv kommunista párt a délvidéki magyarság általuk — mármint a kommunisták által — kinevezett "vezéreit" is a Kominform határozatot elítélő és Titónak hűségnyilatkozatot tévő nyilatkozat aláírására utasította. A Magyar Szóban megjelent és a vajdasági magyarság nevében tett nyilatkozat aláírói voltak: Sóti Pál, "képviselő", Lehoczky József, a komunális ügyek intézője, a "nagy városrendező", Budai Lajos cipész, az iparügyi osztály vezetője és Kárászné, aki foglalkozásra nézve háztartásbeli. Kek Zsigmondnak, a Magyar Szó szerkesztőjének aláírása hiányzott ebből a gyászos csoport-

ból. Habozása állásába és további karrierjébe került, mert börtönbe került párthatározat alapján. Azonban a határozat aláíróinak sem lett sokkal fényesebb a sorsa. Lehoczyt még 1950-ben kiebrudalták az Ujvidéki Városi Végrehajtó Bizottságból. Hiába volt a hűséges kiszolgálás, ők is, mint előttük annyian mások, a szolgalelkű nemzetárulók közül a süllyesztőbe kerültek, miután eljátszották a rájuk kiosztott szerepet.

Élelem

Amíg 1944 őszén és 1945-ben a partizánok által megszállt Délvidéken mindennemű élelmiszerhez hozzá lehetett jutni, ha nem is az üzletekben, de a földművelő rétegtől, a partizán rezsim megszilárdulása után a közellátás hihetetlen mélyre süllyedt. A közellátási hivatal tulajdonképpen csak a jegyek kiadásáról gondoskodott — az utcai titkárnőkön keresztül, vagy a munkásoknál a munkahelyükön — de hogy a jegyre már van-e mit vásárolni, azzal aztán nem törődött senki. A rezsim támaszai kijelölt, és közönséges halandóknak hozzáférhetetlen üzletekben, elosztóhelyeken kaptak bőséges ellátást. Annyira bőségeset, hogy annak felét nyugodtan eladhatták borsos áron a fekete piacon az éhező munkásoknak és tisztviselőknek, akik viszont a közellátásból a legtöbbször csak a jegyet “élvezték”, de hétszámra csak kenyeret és burgonyát tudtak vásárolni, hosszú sorbaállás után. A cukor és zsir elosztása pedig sokszor teljes hónapokig kimaradt és a már idejét mult jegyet, amelyet a tulajdonos önhibáján kívül nem tudott érvényesíteni, mivel nem volt élelmiszer, egyszerűen elévültnek tekintették.

Hogy az igazi okról, amely az éhezést okozta, vagyis a rezsim rablógazdálkodásáról és az erőszakos kolhozosításról az elégedetlen tömegek figyelmét eltereljék, kitalálták az élelmiszer-

rejtegetés vádját. Ezen a címen kerültek a börtönbe a "kulákoknak" nevezett önálló gazdák tizezrei. De az ellátás ettől sem lett jobb. Az 1947-től 1950-ig egész Jugoszláviában kukorica kenyeret ettünk keverve fekete buzaliszttal, de sajnos, abból sem eleget. Akinék csak módja volt rá, a lakása körüli virágoskertben próbált burgonyát és zöldségfélét termelni, hogy éhen ne haljon. Soha annyi az éhezéstől beteg embert még nem láttam. Habár minden körzetnek, gyárnak külön orvosi rendelője volt, az orvosok csak pillanatokat szentelhettek a betegeknek, mivel minden rendelő tömve volt. A diagnózis 90 százalékban a betegeknél a rosszultápláltság volt. Mint orvosismerősöm mondta, itt nem orvosság kellene, hanem élelmiszer. Azonban orvosság sem volt. A külföldről jött gyógyszereket csak hosszú utánjárás után kapta meg a címzett és a legtöbb esetben elkobozták valamelyik párttag részére. Az ugynevezett "Domaci" vagyis Jugoszláviában gyártott gyógyszerek minősége pedig olyan volt, hogy ahol csak az lehetséges volt, használatukat az orvosok elkerülték. A munkás kiesések olyan méretet öltöttek a rossz ellátás miatt, hogy a gyárak vezetői utasítást kaptak a gyári étkezdék felállítására. Így születtek meg a híres "menzák" legtöbbször a gyáron kívül, ahol az alkalmazottak ebédet és vacsorát vehettek maguknak az élelmiszerjegyek kötelező beszolgáltatása és egy 1200 dinár körül mozgó összeg befizetése mellett, mely összeg azokban az időkben egy munkás fizetésének körülbelül felét tette ki. Hogy a fizetése másik feléből a családját hogyan tartja el, azal már senki sem törődött. Többgyermekes családok aztán a legtöbb esetben úgy oldották meg a problémát, hogy a szülők dolgoztak, kettőjük ebédjén élt aztán az egész család. A TBC fantasztikus méreteket öltött, mivel a menzákban az ellátás egyáltalán nem volt kielégítő, mivel a menzákban dolgozó személyzet, kezdve a be-

szerzőktől a szakácsokig, mindenki lopott, hogy a családjának is jusson valami, így aztán a szegény menzán étkező munkás vagy tisztviselő, drága pénzért jegyre éhezett. Ha néha valahol szalonnát vagy husfélét lehetett feketén szerezni, legtöbbször valamelyik mindenben duskáló "oficirkától", annak az ára csillagászati szám volt. Például egy kiló füstölt szalonna ára, mely ráadásul még szérum izü is volt, mivel az ujvidéki szérumgyárból származott, 7-800 dinár volt, havi 2200 dinár fizetés mellett. 1946-tól 1950-ig formálisan éhinség volt Jugoszláviában. Nem szárazság vagy természeti csapás következteben, hanem mert a zadrugák nem produkáltak semmit, mivel az oda bekényszerített gazdák munkakedve tökéletesen hiányzott. És a crnogorac vezetők gazdasági szakértelme teljesen hiányzott.

Ruházkodás

A ruházkodás megoldhatatlan probléma volt. Az ugynevezett "garantált" ellátás olyan nyomoruságos volt, egy ingnél és nadrágnál abból többre nem tellett. Egy-egy nyugatról kapott ruhadarab, bármilyen használt állapotban is volt, vagyonnak tűnt fel. A nyomor aztán megtette a magáét. Annak ellenére, hogy a rezsim minden lopást, amelyet nem a kedvencei követtek el, drasztikus módon megtorolt, mégis az élelmiszercsomagok és főleg az USA-ból jövő ruhacsomagok nagyrésze vagy soha, vagy csak nagyon megvámolva érkezett meg a címzett-höz. A dolgok annyira elfajultak, hogy a titóisták kénytelenek voltak drasztikus eszközökhöz folyamodni és egymásután rendezték meg különböző tolvajbandák ellen a pereket. A perek bővelkedtek halálos ítéletekben. Ez egy kicsit rendet teremtett. A másik tolvajlási hullámban a zsiros helyre került párttagok, földművelő szervezeteki vezetők, gyárigazgatók, a Gradski Ma-

gazin, rövidített nevén GRA-MA és a Narodni Magazin — Népmagazin — rövidített nevén NA-MA üzletek párt által kinevezett vezetői dézsmálták szorgalmasan az ugynevezett “népvagyont”, amely minden esetben a volt magánkereskedőktől elrabolt üzletek holmijából állott.

Partizánok családi élete

Mindenki a párttagok közül fényűzően kezdett berendezkedni. A kecskepásztorokból lett titóista katonatisztek pedig már nem voltak megelégedve hasonló sorból származó házastársaikkal, a válókeresetek légiója keletkezett. Tekintet nélkül a gyermekekre, amelyeket legtöbbször az állam kaparintott meg magának, mivel egyik fél sem kívánta a gyermeket megtartani magánál, így a szerencsétlen gyermekek, tulajdonképen a rezsim által hozott erkölcsi fertő ártatlan áldozatai, valamelyik titóista janicsárnevelő intézetbe, az ugynevezett “omladinski dom”-ba kerültek.

Érdekes mánia született meg akkoriban Jugoszláviában, t. i. mindenki az utcaseprőtől az UDB tisztig, aktatáskát hurcolt magával, ha kellett, ha nem, csak azért, hogy magukat többnek tüntessék fel ezzel. Az annyiszor eltélt “kapitalista divat”, a nyakkendő hordása is újra visszatért, habár eleiben minden hithű kommunista párttag, vagy szimpatizáns, tüntetően, piszkos, rendetlen és kigombolt nyaku ingben járt-kelt. Maga a rezsim is támogatta ezt az “új kiválasztódási folyamatot”, mert a rohamműkások, a katonatisztek, UDBA Milicija és párttagok a számukra fenntartott üzletekben vásárolhatták az ugynevezett “diplomata” anyagot ruhának, cipőnek. Nem szólva arrogáns viselkedésükről. A fekete piacból is kivette a párt a részét. Cukrot, ruhaanyagot lehetett tizszeres áron vásárolni — állami üzletekben szabadon,

mikor a garantált ellátás csak papíron volt meg — persze, ha volt miből.

Télen, mikor Jugoszlávia Angliának hajórakományszámra szállította az elsőrendű tüzelőanyagot, fűtetlen szobákban voltunk kénytelenek tengődni, mert a jegyekre adott tüzelőanyag még főzésre is csak szűkösen volt elég. Addig, amíg a párt, a hadsereg és politikai rendőrség, meg a narodna milicija tagjai mindenben duskáltak, így tüzelőben is, az ígát huzni kényszerülő munkás tengődött csak, éhesen, fázva, ezerszer elátkozva a titóista rezsimet és a kommunizmust. Mindeme szenvedésekből a délvidéki magyarság elsősorban vette ki részét, immár tizenkettedik éve és veszi ki a mai napig.

Magyar nyelvű “tankönyvek”

kezdvé az elemi iskolától föl a magyar nyelvű gimnáziumi tagozatokig nem a magyar kultúrát, nem a keresztény erkölcsöt terjesztik és ültetik el az ifju gyermek lelkébe, hanem a bolsevista mótelyt, titóista csomagolásban. Az anynyit reklámozott tankönyvek, amelyek magyar nyelven jelentek meg a magyar nyelvű iskolák használatára, semmi mások, mint a szerb-horvát nyelvű kommunista tankönyvek magyar nyelvű fordításai, vagy utánzatai. A közművelődési szövetségek és kulturcsoportok is állandó titóista nyomásnak vannak kitéve és így szabad magyar kulturális fejlődésről szó sem lehet. A magyar népre jellemző azonban, hogy ebben a kulturális posványban sem vesztette el nemzeti jellegét és a délvidéki magyarság nyelvében, érzésében és Magyarország iránti szeretetében sokkal, de sokkal magyarabb maradt, mint bármikor azelőtt a történelem folyamán.

Sajnos, az anyaországtól elszakított magyarság szenvedése még mindig tart és tartani fog egészen addig, amíg újra nem egyesül az anyaországnak ma ugyancsak a bolsevista elnyomás

alatt synylődő népével, egy szabad, keresztény és demokratikus elveken felépült Nagymagyarországban.

Nem feledünk el titeket!

Délvidék magyarjai! Elmondottam szenvedéseiteket, hősie kiállásotokat magyarságotok mellett a kétszeres elnyomatás keserű éveiben. Veletek éltem, küzdöttem, szenvedtem hosszú éveken keresztül. Ne csüggedjete, mert nem feledünk el titeket. Itt kint, a szabad nyugaton harcol igaz ügyetekért Délmagyarország Fel-szabadító Tanácsa. Ha irásom a véletlen folytán kezetekbe kerül és valahol hiányosnak találjátok azt, jusson eszetekbe, hogy ez a cikksorozat korántsem nyujthatott már terjedelménél fogva sem teljes képet a délvidéki eseményekről, azonban az események részletesen is fel vannak jegyezve. De ne reménykedjenek a magyarság árulói és hóhérai, hogy neveik és tetteik ismeretlenek és el fogják kerülni a számadást. Neveik és tetteik fel vannak jegyezve és Isten malmai lassan, de biztosan örölnék.

És végül köszönöm a Katolikus Magyarok Vasárnapja szerkesztőségének, hogy lehetővé tette a délvidéki események leközlését, amelyet én minden tulzás nélkül, naplóm alapján és a lelki ismeretem szava szerint leirtam. Tárgyilagosa úgy, ahogy én annak szenvedő részese és szemtanuja voltam . . .

— Vége. —

Készült a
Katolikus Magyarok Vasárnapja
nyomdájában.